M. Bakunin

TANRI ve DEVLET

anarcho-copy.org tarafından internet ortamına aktarılmıştır.

ÖTEKİ YAYINEVİ

ÖTEKİ YAYINEVİ

Öteki
FELSEFE - KÜLTÜR

Çeviren
Sinan Ergün

Redaksiyon
Ezgi Şahin

Yayına Hazırlayan
Mazlum Hancı

Kapak ve Sayfa Düzenleme
Özgür Yurttaş

5. Baskı
Mart 2016

© Öteki Yayınevi
Sertifika No: 25446

Baskı ve Cilt
Ceylan Matbaası
Maltepe Mah. Davutpaşa Cad.
Güven İş Merkezi B Blok No: 318
Tel: (0212) 613 10 79

Yönetim Yeri
Dr. İhsan Ünlüer Sok. Caferağa Mah. 16/10
Kadıköy / İstanbul
Tel: 0216 345 41 09
kitap@otekiyayinevi.com
www.otekiyayinevi.com

ISBN: 978-975-584-149-6

MİHAİL BAKUNİN

TANRI ve DEVLET

Çeviren

Sinan Ergün

ÖTEKİ YAYINEVİ

GÜNÜMÜZDE BAKUNİN'İ OKUMAK...

Türkiye'de sosyalist düşünce, tıpkı birçok gelişmiş teknoloji ürünü gibi "dışarıdan" geldi.

Bu durumun doğal bir sonucu, söz konusu düşüncenin tarihsel gelişme seyrini doğal akışı içinde izleyememek ve modadan etkilenmekti.

"Moda", bir dönem, dünyada rakipsiz görünen "Sovyet Sosyalizmi"ydi. Daha sonra, buna, yine dışarıya endeksli başka moda akımları eklendi.

Bunu söylerken, geçmişte ülkenin bir dönemine damgasını vuran "Sosyalist" akımların yalnızca bir moda olduğunu söylemek istemiyorum. O akımların maddi temelini oluşturan toplumsal hareket elbette ki, bu ülkenin koşullarından doğmuştu ve özlemleri itibariyle haklı bir hareketti. Ancak bu hareket, düşünsel ifadelerini, Sosyalist hareketin o dönemde dünyada "moda" olan akımlarını benimseyerek ifade etti.

Toplumsal olarak bakıldığında, bu, belki de bir zorunluluktu.

Ne var ki, o dönemin "moda" akımları ve bunlara kaynaklık eden rejimler bugün artık çökmüş bulunuyor.

***

Bu hiç de "Sosyalizmin", başka bir deyişle, bu akımda ifadesini bulan haklı toplumsal özlemlerin çöktüğü ya da bittiği anlamına gelmiyor.

Bu durum, daha çok, bir "muhasebe"yi gerekli kılıyor.

Sosyalizmin, gelişme dönemi tartışmalarını bilmek ve bunları değişik toplumsal muhalefet akımlan ile ilişkilendirerek kavramak, bu muhasebe döneminin ana özelliklerinden birini oluşturuyor.

***

Soruna Anarşizm açısından bakıldığında ise, su söylenebilir.

Bu akım, geçmişte, ülkemizde, Sosyalist hareketin, ya da başka bir deyişle, işçi hareketinin "içinde" bir akım olarak görülmedi.

Oysa, Anarşizm (dünyadaki bazı anarşist akımların benimsediği ve ülkemizde egemen "medyatik" söylemin gösterdiği gibi) birtakım terör düşkünü gözü dönmüş kişilerin benimsediği bir mücadele yöntemi değil, kökleri işçi sınıfı hareketi öncesine dayanan ve Sosyalizm söylemi dışında (örneğin Hıristiyanlık söylemi içinde bile) ifadesini bulmuş bir fikir akımıydı.

Bir benzetmenin içerdiği bütün mahzurları göze alarak söylersek, Marksizm ve Anarşizm arasındaki ilişki, burjuva devrimleri döneminin "radikal" ve "liberal" akımları arasındaki çelişkinin bir devamı niteliğindeydi.

***

Aşağıda bir bölümünü okuyacağınız eser, işçi hareketi içinde, daha somut olarak söylemek gerekirse, ilk uluslararası işçi örgütü olan I. Enternasyonal içinde, "devletin rolü" konulu bu somut tartışmada bir tarafın görüşlerini içeriyor.

Tartışmanın diğer tarafında yer alan Marksizm, (en azından Marksist olduğunu söyleyen partiler ve rejimler tarafından) dünyanın hiç de küçümsenemeyecek bir bölümünde uygulanma olanağı buldu.

Anarşizmin ise zaten "bir iktidar söylemi" olma iddiası (ve şansı) yoktu.

Soruna bu açıdan bakıldığında, Bakunin'in fikirleri, Marksist olduğunu söyleyen rejimlerin çöküş nedenlerinin tartışılması (örneğin, devlet, demokrasi, bilim ve din karşısındaki tutum) açısından yarar sağlayabilecek "eleştirel bir söylem" olarak, bugün ülkemizde de okunmayı ve tartışılmayı hak ediyor.

Tabii, "o takımı tuttuk olmadı, bir de bunu tutalım" mantığını bir kenara atıp, bu akımın söylediklerini de "eleştirel düşünce"nin çözümleyici ve dönüştürücü gücüne tabi kılmak koşuluyla.

Sinan Ergün

anarcho-copy.org

TANRI VE DEVLET

BİRİNCİ BÖLÜM

Kim haklı? İdealistler mi, materyalistler mi?

Sorun, bir kez bu şekilde konuldu mu, her türlü tereddüt imkânsız hale gelir. Hiç kuşkusuz, idealistler haksız, materyalistler haklıdır. Evet, olgular fikirlerden önce gelir; evet, Proudhon'ın dediği gibi, ideal, kökleri varlığın maddi koşullarında olan bir çiçekten başka bir şey değildir. Evet, insanlığın tüm tarihi, entelektüel ve ahlaki, tarihsel ve mantıksal açıdan, yalnızca, onun ekonomik tarihinin bir yansımasıdır.

Modern bilimin -gerçek ve yan tutmayan bilimin- tüm dalları, şu büyük, temel ve belirleyici gerçek üzerinde birleşmektedir: Toplumsal dünya, daha doğrusu insanların dünyası -kısaca, insanlık- yalnızca, hayvanlığın en yüksek tezahürünün sonuncu ve en üstün -en azından gezegenimizde ve bildiğimiz kadarıy-

la- gelişme aşamasıdır. Ancak, her gelişme, zorunlu olarak kendi karşıtını, yani temelini ve hareket noktasını da doğurduğundan, insanlık, aynı zamanda ve esas olarak, insandaki hayvani öğenin ağır ağır ve aşamalı olarak inkâr edilmesidir. İdeal olanı, entelektüel ve ahlaki inançlar dünyasını, fikirleri oluşturan ve yaratan, kesinlikle, doğal olduğu kadar akılsal, salt doğal olduğu için akılsal -ve bir kez tarihsel ve mantıksal hale geldi mi, dünyadaki tüm doğal yasaların gelişmesi ve gerçekleşmesi kadar kaçınılmaz- olan bu inkârdır.

Evet, bizim ilk atalarımız, Âdemlerimiz ve Havvalarımız, eğer goriller değillerse, gorillerin yakın akrabaları olan ve diğer hayvan türlerinden *düşünme gücü* ve *isyan arzusunun* oluşturduğu iki değerli yeteneğin daha üstün bir gelişme derecesine sahip olmakla ayrılan, her şeyi yiyen, zeki ve vahşi yaratıklardı. Onların tarihteki gelişme eylemleriyle birleşen bu yetenekler, -hayvanlıktan insanlığa geçiş- olumlu gelişme sürecinin olumsuz gücünü oluşturan esas faktörü temsil etmektedir ve sonuç olarak insanın varlığında insanlığı oluşturan her şeyi bu yetenekler yaratmıştır.

Son derece ilginç ve insan aklı ve hayalgücünün yaşayan en eski tezahürlerinden biri olması itibariyle, yer yer oldukça derin bir kitap olan İncil, ilk günah efsanesinde, bu gerçeği çok naif (çocuksu. ç.n.) bir biçimde ifade etmektedir. İnsan tarafından tapılan tüm iyi tanrıların kesinlikle en kıskanç, en kibirli, en vahşi, en adaletsiz, en kana susamış, en despotik ve insanın saygınlık ve özgürlüğüne en düşman olanı,Yehova, kim bilir hangi kaprisini tatmin etmek için -kuşkusuz ebedi bencil yalnızlığı içinde ağır bir yük haline dönüşmüş olan can sıkıntısını gidermek ya da yeni bazı kölelere sahip olabilmek güdüsüyle- Âdem ve Havva'yı yaratır. Ve, tüm meyveleri ve hayvanlarıyla bütün dünyayı cömertçe onların emrine verir. Bu tam yararlanma durumunun tek bir istisnası vardır: Bilgi ağacının meyvelerine dokunmak açık bir

biçimde yasaklanmıştır. Böylece, kendini anlama yeteneğinden tümüyle mahrum kalacak insanın, ebediyen bir hayvan olarak kalması, ebedi Tanrısı, yaratıcısı ve efendisi önünde hep dört ayak üzerinde sürünmesi istenmiştir. Ama bu noktada, Şeytan, ebedi isyancı, dünyanın ilk özgür düşünürü ve kurtarıcısı sahneye çıkar. O, insanın kendi hayvani cehalet ve itaatinden utanmasını sağlar, onu kurtarır, itaatsizliğe ve bilginin meyvesini yemeye zorlayarak, alnına özgürlüğün ve insanlığın damgasını vurur.

Daha sonra olup bitenler hepimizin malumudur. Kutsal özelliklerinden birini oluşturan öngörüsünün olup bitecekler konusunda kendisini önceden uyarmış olması gereken iyi Tanrı, korkunç ve aptalca bir öfkeye sürüklenir. Tıpkı öfkeye kapılmış çocuklar gibi, kendi yarattığı şeyi yere çalar, Şeytanı, insanı ve kendi yaratmış olduğu dünyayı lanetler; üstelik, bu laneti, ilk atalarımızla sınırlı tutmayıp onların işlediği suçtan sorumlu tutulamayacak olan gelecek kuşaklara da yayar. Bizim Katolik ve Protestan teologlarımız ise, salt son derece haksız ve saçma olduğu için, bu öyküye son derece derin ve hakkaniyet dolu bir öykü olarak bakarlar. Ama sonra, yalnızca intikam ve gazap Tanrısı değil, ama aynı zamanda sevgi Tanrısı olduğunu da hatırlayarak -tabii, birkaç milyar zavallı insana eziyet edip onları ebediyen cehennem yaşamına mahkûm ettikten sonra- kalanlara merhamet etmek ve hep kurban ve kan peşinde koşan ebedi ve kutsal öfkesini yine ebedi ve kutsal sevgisiyle dengelemek için, dünyaya, başkalarının günahının kefaretini ödeyecek bir kurban olarak, insanlar tarafından öldürülmesi son derece muhtemel, biricik çocuğunu gönderir. Tüm Hıristiyan dininin temeli olan Kurtuluş'un (Redemption) sırrı denen şey budur. Tabii, eğer bununla kutsal Kurtarıcı insanlık dünyasını kurtarmışsa! Ama hayır; bilindiği gibi, İsa'nın resmen vaat ettiği cennete girebilmek için seçileceklerin sayısı yine de çok sınırlıdır. Kalanlar, gelmiş ve

gelecek kuşakların büyük bir çoğunluğu, cehennemde sonsuza kadar yanacaktır. Bu arada, her zaman adil, her zaman iyi olan Tanrı, bizi teselli etmek için, dünya işlerinin yönetimini, Üçüncü Napolyon'ların, Birinci William'ların, Avusturyalı Ferdinand'ların ve Rusyalı Aleksandr'ların hükümetlerine bırakmıştır. Tüm on dokuzuncu yüzyıl boyunca, Avrupa'nın tüm okullarında, yönetimlerin açıkça yönlendirmesiyle, anlatılan saçma öyküler ve öğretilen garip doktrinler bunlardır. Buna, halkı uygarlaştırmak diyorlar! Bütün bu hükümetlerin, başlıca kaygıları halkı aptallaştırmak olan sistematik zehir saçıcılar olduğu apaçık değil midir?

Biraz konumun dışına çıktım, çünkü ne zaman bu adamların halkı sürekli kölelik altında tutabilmek amacıyla -tabii daha kolay bir şekilde yolunabilsinler diye- kullandıkları araçlar aklıma gelse öfkeye kapılmaktan kendimi alamıyorum. Kendilerini halkın koruyucuları ve babaları olarak adlandırmaya cesaret edebilen bu adamların insanlığa karşı, güpegündüz, tüm dünya üzerinde her gün işledikleri bu ihanet suçuyla kıyaslandığında, tüm Tropmannlar'ın işlediği suçlar nedir ki? Tekrar, ilk günah efsanesine dönüyorum.

Tanrı, işlemeye kışkırttığı itaatsizlik eyleminin bir ödülü olarak onlara bilgi ve özgürlük vaadinde bulunan Şeytanın Âdem ile Havva'yı aldatmadığını, başka bir deyişle Şeytanın aslında haklı olduğunu, bu elma yeme olayının hemen ardından İncil'de nakledilen şu sözleriyle kabul eder: "Bak işte, insan, iyi ve kötüyü bilmekle tanrılardan biri olmuş. Bunun için onu ebedi yaşamın meyvesini yemekten men et ki, bizim gibi Ölümsüz olmasın."

Şimdi, bu efsanenin masalsı kısmını bir yana bırakalım ve son derece açık olan gerçek anlamı üzerinde duralım. İnsan kendisini kurtardı; kendisini hayvanlar âleminden ayırdı ve bir insan olarak yeniden oluşturdu. İtaatsizlik eylemi ve bilimle, başka bir deyişle isyan ve düşünce ile, kendine özgü tarihi ve gelişmeyi başlattı.

Şu üç öğe, ya da üç temel ilke, tarihte, bireysel ya da kolektif, tüm insan gelişmesinin temel koşullarını oluşturur: (1) *İnsanın hayvansallığı*; (2) *düşünme*; ve (3) *eylem*. Bunlardan birincisi toplumsal ve özel ekonomiye; ikincisi bilime; üçüncüsü ise özgürlüğe denk düşer.

Aristokrat veya *burjuva*, dinbilimci veya metafizikçi, siyasetçi veya ahlakçı, dinci, felsefeci veya şair -bildiğimiz kadarıyla ideal'in sınır tanımaz tapınıcıları olan liberal ekonomistleri de unutmayalım- bütün ekollerden tüm idealistler, bütün o dev zekâsı, yüce fikirleri ve sınır tanımayan özlemleriyle, insanoğlunun, dünyada var olan tüm diğer şeyler gibi, maddeden başka hiçbir şey, yalnızca *adi maddenin* bir ürünü olduğu söylendiğinde pek incinirler.

Buna şu yanıtı verebiliriz: Materyalistlerin sözünü ettiği madde, kendiliğinden ve ebedi olarak hareketli, aktif, üretken, kimyasal ya da organik olarak belirlenmiş ve mekanik, fiziksel, hayvani ve -kaçınılmaz olarak ona ait olan- akılsal özellikler ya da güçler aracılığıyla tezahür eden maddedir; bu maddenin, idealistlerin *adi maddesiyle* ortak hiçbir özelliği yoktur. Bu sonuncusu, gerçekte, onların hatalı soyutlamalarının bir ürününden, en küçük bir yaratma gücüne malik olmayan aptal, ruhsuz, hareketsiz bir şeyden, bir *caput mortuum*'dan, Tanrı adı verilen güzel imgenin karşıtını temsil eden çirkin bir imgeden başka bir şey değildir. Bu üstün varlığın zıddı olarak madde, onun gerçek doğasını oluşturan özelliklerden yoksun bırakılmış olan bu madde, zorunlu olarak üstün hiçliği temsil eder. Onlar, maddeden zekâyı, yaşamı belirleyici bütün özellikleri, aktif ilişkileri ya da güçleri, onsuz maddenin bir ağırlığa bile sahip olamayacağı hareketin kendisini çekip almışlar; geriye nüfuz edilemezlik ve uzayda mutlak bir hareketsizlikten başka hiçbir şey bırakmamışlardır; daha sonra, bütün bu doğal güçleri, özellikleri ve tezahürleri onların soyut imgelemleri tarafından yaratılmış hayali bir var-

lığa atfetmişler; ardından rolleri değiştirerek hayalgüçlerinin bu ürününü, bu hayaleti, hiçbir şey olan bu Tanrıyı, "Üstün Varlık" olarak adlandırmışlar ve nihayet, zorunlu olarak, gerçek varlığın, maddenin, dünyanın bir hiç olduğunu ilan etmişlerdir. Bütün bunlardan sonra, bize ciddi ciddi, bu maddenin herhangi bir şey yaratma gücüne sahip olmadığını, kendi kendini harekete bile geçiremeyeceğini ve sonuç olarak da onların Tanrısı tarafından yaratılmak zorunda olduğunu anlatmışlardır.

Bu kitabın sonunda, ister kişisel bir varlık, yaratıcı ve dünyaların örgütçüsü, ister kişi haline bürünmemiş, ama bütün evrene yayılmış ve böylece onun ebedi ilkesini oluşturmuş bir tür kutsal ruh, isterse, dünyada hep mevcut ve etkin olan ve her zaman maddi ve belirlenmiş varlıkların bütünü olarak tezahür eden sonsuz ve kutsal bir idea olarak görülsün, Tanrı ile ilgili bu imgelemin, insanı kaçınılmaz olarak sürükleyeceği yanlışlar ve gerçekten ürkütücü saçmalıkları teşhir ettim. Burada, bu noktalardan yalnızca biri üzerinde duracağım.

Organik hayvan yaşamı ve -bireysel veya toplumsal- insanın tarihsel biçimde şekillenen ileriye yönelik akılsal gelişmesi kadar maddi dünyanın aşamalı gelişmesi de tümüyle anlaşılabilir bir şeydir. Bu, basitten karmaşığa, alttan üste, düşükten üstüne doğru tümüyle doğal bir harekettir. Bu hareket, günlük deneyimlerimizle ve -sonuç olarak da- doğal mantığımızla, yalnızca bu aynı deneyimlerin yardımıyla şekillenen ve gelişen aklımızın kendine özgü yasalarıyla uyum halindedir; başka bir deyişle bütün bunların akli, beyinsel olarak yeniden üretilmiş ve yansıtılmış özetidir.

İdealistlerin sistemi, bunun tam tersidir. Bu sistem, tüm insan deneyimi ile evrensel ve genel geçer aklıselimin tersyüz edilmesine dayanır. O aklıselim ki, tüm insan anlayışının temel koşuludur ve iki kere ikinin dört ettiği şeklindeki, basit ve herkes tarafından kabul edilen gerçekten üstün ve en karmaşık bilimsel akıl yürütmelere

yükselerek -dahası, deneyin ya da eşyanın ve olguların gözlemlenmesinin katı testleri karşısında ayakta duramayan hiçbir şeyi kabul etmeyerek- insan bilgisinin biricik ciddi temeli haline gelir.

Aşağı olandan yüksek olana, düşük olandan üstün olana, görece basit olandan daha karmaşık olana yönelik bir yol izleyen doğal düzeni takip etmekten vazgeçen; inorganik olarak adlandırılan dünyadan organik dünyaya, bitkiye, hayvana ve nihayet salt insana -kimyasal madde ya da kimyasal varlıktan yaşayan madde veya yaşayan varlığa -ve yaşayan varlıktan düşünen varlığa- evrilen gelişmeci ve gerçek harekete akılsal ve mantıksal olarak eşlik etmeyi reddeden; teolojiden devraldıkları kutsal hayalet tarafından fikrisabite sürüklenen, körleştirilen ve güdülenen idealistler, bunun tam tersi bir yol izlerler. Onlar, yukarıdan aşağıya, üstün olandan düşük olana, karmaşıktan basite gider ve ister bir kişilik, isterse kutsal bir öz veya idea olarak görsünler, Tanrı kavramından yola çıkıp daha ilk adımda, korkunç bir şekilde, ebedi idealin yüce zirvesinden maddi dünyanın çamuruna, mutlak mükemmellikten mutlak bozukluğa, düşünceden varlığa ya da daha doğrusu, üstün varlıktan hiçliğe düşerler. Hiçbir idealist, hiçbir teolog, hiçbir metafizikçi, hiçbir ozan, ebedi, sonsuz, mutlak olarak mükemmel ve muhtemelen kendinden bezmiş, bu kutsal varlığın, ne zaman, nasıl ve niçin, bu *salto mortale*'yi (ölümlü olana yönelik bu sıçrayışı. ç.n.) gerçekleştirmeye karar verdiğini, bugüne kadar ne anlayabilmiş ne de açıklayabilmiştir. Kutsal kişiler, esinlenmiş yasa koyucular, peygamberler, mesihler, yaşamları boyunca geçmişteki ve günümüzdeki tüm dinlerin ve aşkın felsefenin tüm sistemlerinin varlıklarını kendisine dayandırdıkları, bu biricik ve kötücül gizin[1] peşinde koşmuşlar

[1] Bu gizi "kötücül" olarak adlandırdım; çünkü o, dünyada yapılmış ve yapılmaya devam edilen bütün kötülüklerin kutsanması olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Aynı zamanda "biricik" olarak adlandırdım; çünkü, insan

ama çabalarının sonunda ulaştıkları nokta yalnızca ölüm ve azap olmuştur. Küllerinden yeniden doğan efsanevi Anka kuşu gibi, bu giz, kendisini açıklamayı başaramayanların tümünü yakıp kül etmiştir. Heraklit ve Platon'dan Descartes ve Spinoza'ya kadar birçok filozof, Leibnitz, Kant, Fichte, Schelling, Hegel (Hint filozoflarını bir yana bırakıyorum), bunların hepsi, arada çok güzel ve büyük şeyler söyledikleri, ölümsüz gerçekler keşfettikleri cilt cilt kitaplar yazmışlar, zekice olduğu kadar yüce de olan sistemler kurmuşlar, ama bu sırrı çözmeyi, aşkın araştırmalarının bu temel amacına ulaşmayı asla başaramamışlardır. Dünyanın bugüne kadar tanıdığı en mükemmel dehaların dev çabalarının ve en azından otuz yüzyıldır Sisyphus'un yüklendiği zorlu göreve birbiri ardına talip olanların bugüne kadar varabildiği tek nokta, yalnızca bu gizi daha anlaşılamaz kılmak olmuştur. Tüm yaşayan ve ciddi insanların, tartışma kabul etmeyen iman ile ciddi bilimsel yaklaşımlar arasındaki bir uzlaşmadan doğmuş -hiç kuşkusuz, tarihsel olarak açıklanabilir- ne idüğü belirsiz bu bilimi terk ettiği bir zamanda, yapay olarak aşırı kızıştırılmış bir metafiziğin bilgiçlik taslayan bazı çömezlerinin ortaya attığı rutin spekülasyonlar, bu gizin üzerini örten örtüyü kaldırmayı başarabilir mi? Bunu umut etmek mümkün mü?

Açıktır ki, bu gizi açıklamak mümkün değildir; yani bu zırvadır, çünkü yalnızca zırva tevil götürmez. Açıktır ki, her kim, mutluluğunu ve yaşamını bu gize dayandınyorsa, aklını bir kenara bırakıp -eğer elinden geliyorsa- çocuksu, kör, aptalca imana dönmeli ve tüm samimi iman sahipleri gibi Tertullianus'un şu sözünü tekrarlamalıdır: "*Credo quia absurdum*"[1] Böylece bütün tartışma sona erer ve geriye muzaffer imanın aptallığından başka bir şey

---

aklını aşağılayan bütün teolojik ve metafizik saçmalıklar, onun sonuçlarından başka bir şey değildir,

[1] "Saçma olduğu için inanıyorum". (ç.n.)

kalmaz. Ama hemen bu noktada, bir başka soru doğar: *Nasıl olur da, zeki ve bilgili bir insan bu sırra inanma ihtiyacı duyabilir?*

Dünyanın yaratıcısı, düzenleyicisi, yargıcı, efendisi, lanetleyicisi, kurtarıcısı ve velinimeti olan Tanrı'ya duyulan inancın, halk arasında egemen olmasından daha doğal bir şey olamaz -özellikle de şehir proletaryası arasında olduğundan daha yaygın bir şekilde varlığını sürdürdüğü kırsal alanlarda. Maalesef, halk, hâlâ son derece cahildir ve hükümetlerin sistematik çabalarıyla cehalet içinde tutulmaya devam edilmektedir. Hükümetler, haklı olarak, bu cehaleti, iktidarlarını sürdürmenin asli koşullarından biri olarak görürler. Tüm enerjilerini günlük çalışmaları sırasında harcayan, kendisine ayıracak vakti olmayan, entelektüel ilişkilerden ve okumak için gerekli vakitten, kısacası insanda düşünceyi geliştiren bütün araçlardan ve uyarıcıların büyük bölümünden mahrum bırakılan halk, genellikle, dinsel inançları eleştirmeden, olduğu gibi kabul eder. Onu, çocukluğundan başlayarak tüm yaşamı boyunca sarıp sarmalayan ve her türden bir yığın resmi zehir saçıcı -papazlar ve diğerleri- tarafından yapay olarak zihnine kazınan bu gelenekler, çoğu zaman, orada, doğal sağduyudan daha güçlü bir tür akli ve ahlaki alışkanlığa dönüştürülür.

Halkın saçma inançlarını -yani Avrupa'nın en gelişmiş ülkelerinde, halkın, toplumun ekonomik örgütlenmesi tarafından ölümcül biçimde mahkûm edilmiş bulduğu çarpık durumu- açıklayan ve bir ölçüde haklı çıkaran bir başka neden daha vardır. Maddi olduğu kadar entelektüel ve ahlaki olarak da insan varlığının asgarisine indirgenmiş, zindana tıkılmış bir mahkûm kadar sınırlı bir yaşama sahip bırakılmış, bir çıkış yolu bulamayan, hatta ekonomistlere inanacak olursak bir geleceği bulunmayan halk, elbette ki, bir kaçış arzusu duymadığı takdirde, yalnızca burjuvazinin daralmış ruhuna ve körleşmiş içgüdülerine sahip olacaktır. Kaçışa gelince, bunun yalnızca üç yöntemi vardır -ikisi hayali, biri ger-

çek. İlk ikisinin yolu meyhane ve kiliseden geçer -birincisi vücudu, İkincisi ruhu sefalete iter. Üçüncü yol ise toplumsal devrimdir. Buradan şu sonuca varıyorum: Bu sonuncusu, özgür düşünürlerin dinsel inançları son kırıntısına kadar yok etmek ve halkın alışkanlıklarını değiştirmek için -bu inançlar ve alışkanlıklar, genellikle, sanıldığından çok daha fazla iç içedir- yürüttükleri teolojik propagandaların tümünden çok daha güçlüdür. Yalnızca toplumsal devrim, vücutsal ve ruhsal sefaletin aldatıcı ve hayvani zevklerinin yerine, hem tek tek hem de bir bütün olarak, rafine olduğu kadar gerçek de olan insani zevkleri geçirerek, aynı zamanda tüm meyhane ve kiliseleri kapatabilecek güce sahip olabilir.

O zamana kadar, bir bütün olarak ele aldığımızda, halk, inanacaktır; ve inanmak için bir nedeni olmasa bile, hiç olmazsa, buna hakkı olacaktır.

Halkın bir sınıfı daha vardır ki, inanmasa bile, en azından inanıyor görünmek zorundadır. Bu sınıf, insanlığın tüm işkencecilerini, tüm baskıcılarını, tüm sömürücülerini kapsamaktadır: Papazlar, monarklar, devlet adamları, askerler, kamu adına ve kendi adına çalışan maliyeciler, her türden resmi yetkililer, polisler, jandarmalar, zindancılar, idamcılar, tekelciler, kapitalistler, vergi toplayıcıları, müteahhitler, toprak ağalan, hukukçular, ekonomistler, her türden siyasetçiler, en küçük şekerleme satıcısına kadar bunların tümü, hep bir ağızdan Voltaire'in şu sözlerini tekrarlamalıdır: "Eğer Tanrı olmasaydı, onu (yani emniyet supabını -Bakunin) icat etmek zorunda kalırdık."

Bunlardan başka, son olarak bir hayli kalabalık olan bir başka sınıf insan daha vardır. Hıristiyan dogmalarını ciddiye almayacak kadar zeki olan, bu dürüst ama çekingen kişiler, inancın detaylarını reddeder, ama tümünü reddetmek için gerekli cesaret, güç ve kararlılığı gösteremezler. Bunlar, dinin kendine özgü saçmalıklarının tümünü eleştirilerinize bırakırlar; tüm mucizelere burun kıvırırlar;

ama temel saçmalığa, işin kaynağına, tüm diğer mucizeleri açıklayan ve aklayan mucizeye, Tanrı'nın varlığına sıkı sıkı sarılırlar. Onların Tanrısı, teolojinin canlı, güçlü varlığı, vahşice olumlu Tanrısı değildir. Onların Tanrısı, kendisini kavramak için yapılan ilk girişimde hiçliğe karışıp giden, bulutsu, uçucu, aldatıcı bir Tanrıdır; bir hayalettir, ne ısıtan ne de aydınlatan bir *ignis fatugs*'dur. Buna karşın, onlar, bu Tanrıya sıkı sıkı sarılmaya devam eder ve onu yitirirlerse, onunla birlikte her şeyi yitireceklerine inanırlar. Bunlar, bugünkü uygarlıktan kopan ama gelecektekine de ait olmayan kararsız, hastalıklı kişiler, yerle gök arasında ebediyen asılı kalan soluk hayaletlerdir; burjuva siyaseti ile proletarya sosyalizmi arasında işgal ettikleri konumları da aynı böyledir. Bu insanlarda fikirlerini takip edecek güç, arzu ve kararlılık yoktur; uzlaşması mümkün olmayanları uzlaştırmak için sürekli boşa giden çabalar harcar, acılar çekerler. Kamu yaşamında, bunlar Burjuva Sosyalistleri olarak bilinirler. Onlarla birlikte ya da onlara karşı yürütülecek bir tartışmanın hiçbir anlamı yoktur; o kadar önemsizdirler.

Ancak, bunların içinde birkaç ünlü isim vardır ki, hiç kimse saygı duymadan onlardan söz edemez; akıllarının canlılığı ve gücü ile iyi niyetlerini tartışma konusu yapmaya cesaret edemez. Mazzini, Michelet, Quinet, John Stuart Mili,[1] bunlardan adları ilk aklıma gelenlerdir. Cömert ve güçlü ruhlara, yüce kalplere, büyük zekâlara sahip bulunan ve büyük yazarlar olan bu kişilerden, birincisi (Mazzini. ç.n.) aynı zamanda, büyük

[1] Bay Stuart Mili, bu saydıklarımın içinde, gerçek bir idealist olduğundan kuşku duyulabilecek belki de tek kişidir; iki nedenden ötürü: Birincisi Bay Mili, Auguste Comte'un pozitivist felsefesinin, sayısız çekincelerine karşın gerçekten de ateist olan bir felsefenin, mutlak bir takipçisi değilse de, tutkulu bir hayranı, ateşli bir taraftandır; İkincisi, Bay Stuart Mili, İngilizdir; ve İngiltere'de, aradan bunca zaman geçmiş olmasına karşın, bugün bile, bir kimsenin ateist olduğunu ilan etmesi, onun kendini toplumdan dışlaması anlamına gelir.

bir ulusun kahraman ve devrimci yeniden yaratıcısıdır. Bu adını saydıklarımın tümü, idealizmin havarileridir; materyalizmden ve sonuç olarak sosyalizmden hem felsefi hem siyasi olarak nefret eder ve ona karşı mücadele ederler.

O zaman, sorunu, bunlarla tartışmak zorundayız.

Önce şu noktaya dikkat çekelim: Ne adını yukarıda saydığım bu önemli kişilerden herhangi biri, ne de günümüzde önem taşıyan diğer herhangi bir idealist, uygun bir dille söyleyecek olursak, sorunun mantıki yanına herhangi bir önem atfetmiştir. Bunlardan hiçbiri, ruhun saf ve ebedi alanından maddi dünyanın çamuruna yapılan kutsal *salto mortale*'nin (ölümcül sıçrayış. ç.n.) felsefi olarak olasılığı sorununa eğilmemiştir. Acaba, bu uzlaşmaz çelişkiye yaklaşmaktan korktukları, tarihin en büyük dehalarının başarısızlıklarından sonra bu çelişkiyi çözmekten umudu kestikleri için mi; yoksa, bu sorunu zaten yeterince çözülmüş olarak gördüklerinden mi? Bu onların sırrıdır. Gerçek şudur: Bunların hepsi, teorik olarak, bir Tanrı'nın varlığının kanıtlanması sorununu ihmal etmişler ve yalnızca bunun pratik saikleri ve sonuçları üzerinde durmuşlardır. Onlara göre, Tanrı'nın varlığı, evrensel olarak kabul edilmiş ve böyle olmakla her türlü kuşkudan arınmış bir gerçektir; salt bu kanıttan hareket ederek, bu kişiler kendilerini, Tanrı'ya inancın eskiye uzanan köklerinin ve gerçek evrenselliğinin ortaya çıkarılmasıyla sınırlamışlardır.

Birçok ünlü insan ve yazarın gözünde -bunlardan yalnızca sorunu çok etkili bir ifadeyle koymuş olanlarını, Joseph de Maistre ve Giuseppe Mazzini'yi zikredeceğim- kendini dayatan bu ortak düşünce, tek başına bilimsel kanıtların tümünden daha değerlidir; ve bu kişilere göre, eğer, çok az sayıda mantıklı ve hatta çok güçlü ama tecrit edilmiş düşünür bu ortak kanıya karşı çıkıyorsa, onlar açısından durum daha da kötüdür, çünkü, evrensel onay, bir fikrin genel ve ilkel benimsenişi, her zaman onun gerçekliğinin

en açık kanıtı olarak değerlendirilmiştir. Tüm dünyanın paylaştığı bir duygu, her zaman ve her yerde rastlanan ve korunan bir inanç, yanlış olamaz; o, insanın, gerçek doğasında mutlak olarak mevcut bir gereklilikten kaynaklanmak zorundadır; ve hem geçmişte hem de günümüzde, tüm halkların Tanrı'nın varlığına inanmış oldukları ve hâlâ inanmaya devam ettikleri kesin olarak saptanmış olduğundan, kuşkuya kapılma talihsizliğine dûçâr olanlar -onları bu kuşkuya götüren mantık ne olursa olsun- anormal istisnalardan, garip yaratıklardan başka bir şey değildirler.

O zaman, bilim ve mantık ne kadar aksini söylerse söylesin, bir inancın *çok eski* ve *evrensel* olarak benimsenmiş olması, onun gerçekliğinin yeterli ve karşı çıkılamaz bir kanıtı olmak zorundadır. Niçin?

Kopernik ve Galileo'ya kadar, herkes güneşin dünyanın etrafında döndüğüne inanıyordu. O zaman herkes yanılmamış mıydı? Kölelikten daha eski ve daha evrensel ne vardır? Belki yamyamlık. Toplumsal tarihin başlangıcından günümüze kadar, her zaman ve her yerde, kitleler -köleler, serfler, ya da ücretli işçiler- zorunlu olarak çalıştırılıp egemen bir azınlık tarafından sömürülmüştür; halk, Kilise ve Devlet tarafından baskı altına alınmıştır. O zaman, bu sömürü ve baskının, insan toplumunun gerçek varlığında mutlak olarak mevcut gerekliliklerden zorunlu bir biçimde kaynaklandığı sonucuna mı varacağız? Bu örnekler bir tek şeyi gösterir: Tanrı'yı savunma şampiyonlarının ileri sürdüğü kanıt, aslında hiçbir şeyi kanıtlamamaktadır.

Gerçekte, hiçbir şey, haksız ve saçma olan kadar eski ve evrensel değildir; gerçek ve haklı olan ise, insan toplumundaki gelişmenin en yeni özelliğini oluşturması nedeniyle, en az evrensel olandır. Sürekli bir tarihsel olgunun -yani, gerçeği ilk kez ilan etmiş olanların, "evrensel" ve "eski" inançların resmi, ayrıcalıklı ve ilgili temsilcileri ve aynı zamanda çoğu zaman bu saydıklarımızın

baskısıyla, sonunda hep onların fikirlerini benimsemiş ve böylece onları muzaffer kılmış olan aynı kitleler tarafından eziyete uğratılmış ve uğratılmakta olmaları olgusunun- açıklaması da, bu gerçekte yatar.)

Biz materyalistler ve Devrimci Sosyalistler için bu tarihsel olguda şaşırtıcı ya da korkutucu olan hiçbir şey yoktur. Her koşulda gerçeğe duyduğumuz sevgiye, inanca ve bizzat kendisi büyük bir güç oluşturan ve o olmadan hiçbir düşüncenin mümkün olamayacağı mantık konusunda duyduğumuz tutkuya; adalet için duyduğumuz tutkuya ve insani olanın teorik ve pratik olarak hayvani olan her şey üzerinde galebe çalacağına ilişkin beslediğimiz sarsılmaz imana; ve sonuç olarak, inançlarımızı paylaşan az sayıda insanın karşılıklı olarak birbirine duyduğu güven ve verdiği desteğe; tüm bunlara sağlamca sarılmış olan bizler, kendisinde dünyayı yöneten diğer yasalar kadar doğal, gerekli ve değişmez bir toplumsal yasanın tezahürünü gördüğümüz bu tarihsel olgunun sonuçlarına kendimizi bırakıyoruz.

Bu yasa mantıksaldır ve insan toplumunun *hayvansal kökeninin* kaçınılmaz sonucudur. Günümüze kadar birikmiş olan tüm bilimsel, fizyolojik, psikolojik ve tarihsel kanıtlar ve bu kanıtları son derece çarpıcı bir biçimde doğrulayan Almanların Fransa'yı işgalinden doğmuş olan kötülükler karşısında, artık bu kökenden kuşku duymak gerçekten mümkün değildir. Ne zaman ki, insanın bu hayvansal kökeni kabul edilir, o zaman her şey açıklanır. O zaman, tarih, bize, geçmişin kâh ağır, durgun, sürünen, kâh tutkulu ve güçlü bir inkâr olarak görünür. Bu süreç kesin olarak, insanın ilkel hayvansılığının insan yanının gelişmesiyle ilerici biçimde inkârını içerir. Vahşi bir hayvan, gorilin kuzeni olan insan, hayvani içgüdünün derin karanlıklarından, geçmişin hatalarını tamamen doğal bir biçimde açıklayan ve bugünkü hatalar konusunda bizi kısmen teselli eden, aklın aydınlığına çıkmıştır.

O, hayvansal kölelikten gelmiş, kutsal kölelik aşamasından geçmiş ve şu anda insanlıkla hayvanlık arasındaki geçici bir aşamaya ulaşmıştır. Yürüdüğü yönde ise insan özgürlüğünün fethi ve gerçekleştirilmesi durmaktadır. Bütün bunları göz önüne aldığımızda şu sonuca ulaşırız: Bir inancın, bir fikrin eskiliği, onun gerçekliğinin kanıtı olmanın tam tersine, bizi ondan kuşkulanmaya sevk etmelidir. Çünkü arkamızda hayvanlığımız, önümüzde insanlığımız yatmaktadır. İnsani ışık, bizi aydınlatabilen ve ısıtabilen tek ışık, bizi kurtaran, bize saygınlık, özgürlük, mutluluk veren ve birbirimizle kardeş olmamızı sağlayan tek şeydir; bu ışık, başlangıçta hiç yokken, içinde yaşadığımız dönemde göreli olarak ışıldamaktadır, tarihin sonundaysa hep pırıl pırıl yanacaktır. Öyleyse geçmişi, bırakıp geleceğe bakalım; çünkü güneşimiz gelecektir, kurtuluşumuz gelecektedir. Eğer, geriye dönüp de tarihi incelememiz haklı, yararlı ve gerekli ise, bu, yalnızca, geçmişte ne olduğumuzu, neye inandığımızı ve ne yaptığımızı saptamak ve bundan böyle, ne olmamamız, neye inanmamamız ve ne yapmamamız gerektiğini belirlemek içindir.

Bir hatanın *evrenselliği* açısından geçerli olan bu söylediklerimiz, eskiliği açısından daha da fazla geçerlidir. Bu bir tek şeyi kanıtlar: İnsan doğası, bütün çağlar boyunca ve bütün gökler altında, eğer mükemmel bir şekilde özdeş değilse bile, benzerdir. Ve bundan ötürü, bütün halklar, hayatlarının tüm dönemlerinde, Tanrıya inanmışlar ve hâlâ inanmaya devam etmektedirler. Buradan, basitçe, kendimizin bir çıktısı olan kutsal ideanın, insanlığın gelişme sürecinde tarihsel olarak gerekli bir hata olduğu sonucuna varabilir ve şu soruyu sorabiliriz: Bu hata, tarihte niçin ve nasıl üretildi ve niçin insan ırkının çok büyük bir çoğunluğu, bu hatayı bir gerçek olarak kabul etmeye devam ediyor.

İnsan bilincinin tarihsel evriminde, nasıl olup da bir doğaüstü ya da kutsal dünya ideasının geliştiği ve gelişmek zorunda olduğu

sorusuna kendimizi ikna edecek bir yanıt veremediğimiz sürece, bu ideanın saçmalığına ne kadar inanırsak inanalım, bunun bir anlamı olmayacaktır. Bunu yapamadığımız sürece, çoğunluğun zihnindeki bu ideayı yok etmeyi asla başaramayacağız; çünkü bu takdirde, asla, ona, doğmuş olduğu yerde, yani ilkel insan varlığının derinliklerinde saldıramayacağız. Bu takdirde, yapabileceğimiz tek şey, kendimizi asla sonuç alamayacağımız bir mücadeleye mahkûm ederek, buzdağının yalnız yüzeyde görünen kısmıyla, başka bir deyişle bu ideanın sayısız tezahürleriyle uğraşıp durmaktır. Bu kısırdöngüyü kıramazsak, göreceğiz ki, sağduyunun darbeleri sayesinde nadiren bazı başarılar elde etsek bile, mücadele ettiğimiz fikir yeni bir biçim altında, eskisinden daha az saçma olmayan yeni bir biçim altında tekrar karşımıza çıkacaktır. Dünyayı yaşanmaz kılan tüm saçmalıkların kaynağı olan Tanrıya inanç, dokunulmamış olarak kaldığı sürece, budanmış gövdeden yeni sürgünler fışkırmaya devam edecektir. Günümüzde, en yüksek toplumun belirli kesimlerinde, Hıristiyanlığın yıkıntıları üzerinde yükselen Ruhçuluk, bu söylediklerimizi doğrulamaktadır.

Yalnızca kitlelerin çıkarları açısından değil, kendi zihin sağlığımız açısından da, insan bilincinde Tanrı ideasını geliştirmiş ve üretmiş olan nedenlerin tarihsel oluşumunu ve gelişme aşamalarını anlamaya çalışmalıyız. Bu nedenleri anlayamadığımız sürece, boşu boşuna kendimizi Ateistler olarak adlandırır ve böyle olduğumuza inanırız; çünkü, o zamana kadar, az ya da çok, bizler de, sırrını çözemediğimiz bu evrensel inancın yarattığı tantananın etkisinden kurtulamayız. Ve, en güçlü bireyin bile sosyal çevrenin karşı durulmaz engelleyici etkisi karşısındaki doğal zayıflığı göz önüne alındığında, hep, er ya da geç, şu ya da bu şekilde, dinsel saçmalığın uçurumuna düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalırız. Bu utanç verici geri dönüşlerin örneklerini günümüz toplumunda bol bol görmek mümkündür.

İKİNCİ BÖLÜM

Dinsel inançların, günümüzde, kitleler üzerinde hâlâ sahip olduğu gücün en başta gelen pratik nedenini belirtmiştim. Bu mistik eğilimler, insanda aklın bir sapmasından çok kalpteki derin bir hoşnutsuzluğa işaret etmektedir. Bunlar çarpık bir varoluşun darlığına, kalıplaşmışlığına, acılarına ve utancına karşı içgüdüsel ve tutkulu protestolardır. Söylediğim gibi, bu hastalığın tek bir çaresi vardır: Sosyal Devrim.

Bu arada, insan bilincindeki dinsel yanılsamaların doğuşu ve tarihsel gelişmelerinden sorumlu nedenleri de göstermeye çalıştım. Buradaki amacım, Tanrının varlığı ya da dünyanın ve insanın kutsal kökeni sorununu, bunun ahlaki ve toplumsal yararları bakış açısından ele almaktır; bu arada, düşüncelerimi daha iyi açıklamak için de, bu inancın kuramsal zeminine ilişkin birkaç söz söyleyeceğim.

Tanrıları, yarıtanrıları, peygamberleri, mesihleri ve azizleri ile tüm dinleri yaratan, henüz tam olarak gelişmemiş ve yetenekle-

rine tam olarak sahip olamamış insanın saf hayalgücüdür. Sonuç olarak dinsel cennet, cehaleti ve imanı tarafından yüceltilmiş insanın, kendi görüntüsünü içinde büyütüp tersine çevirerek -yani *kutsallaştırarak*- yeniden keşfettiği bir hayalden başka bir şey değildir. Bundan ötürü, dinin -ya da insan inancında birbirini izlemiş olan tanrıların doğuşu, yükselişi ve çöküşünün- tarihi, yalnızca, insanlığın kolektif akıl ve bilincinin gelişme tarihidir. İnsanlar, tarihsel olarak ileriye yönelik gelişmeleri sırasında, kendi içlerinde ya da dışlarındaki doğada, ne zaman bir güç, bir nitelik ya da, ne türden olursa olsun, büyük bir bozukluk keşfetseler, tıpkı bir çocuğun yaptığı gibi, bunu, ölçüsüz bir şekilde mübalağa edip büyüterek, dinsel hayal güçlerinin bir eylemiyle, Tanrı'ya atfederler. İnanan ve iman eden insanın, bu mütevazı ve sofuca cömertliği sayesinde, dünyada işler ne kadar bozulursa cennette o kadar iyiye gider ve kaçınılmaz bir sonuç olarak da, cennet ne kadar gönenirse, insanlığın ve dünyanın hali o kadar bozulur. Tanrı, bir kez tahtına oturtuldu mu, doğal olarak, her şeyin sebebi, saiki, hakemi ve mutlak düzenleyicisi haline gelir. Bu andan itibaren dünya hiçbir şey, Tanrı her şeydir. İnsan, bilinçsiz bir biçimde boşluktan çıkardığı Tanrı'nın önünde eğilir, ona tapınır ve kendisini, onun yarattığı bir varlık, onun kölesi olarak ilan eder.

Hıristiyanlık, kesinlikle *par exellence* (kusursuz ç.n.) bir dindir; çünkü, her dinsel sistemin gerçek doğasını ve özünü oluşturan *sefilleşme, köleleşme* ve *kutsalın yararına insanlığın feda edilmesi* olgularını, en gelişmiş haliyle, sergiler ve cisimleştirir.

Böylece, Tanrı her şey, gerçek dünya ve insan ise hiçbir şey haline gelir. Gerçek, adalet, iyilik, güzellik, güç ve yaşam Tanrı'ya atfedilir; insana ise hata, haksızlık, kötülük, çirkinlik, güçsüzlük ve ölüm kalır. Tanrı efendi olur, insan köle. Adaleti, gerçek ve ebedi yaşamı kendi çabasıyla bulma kudretine sahip olmayan insan, onları yalnızca kutsal bir vahiy aracılığıyla elde edebilir.

Ancak, her kim vahiyden söz ederse, o, bizzat Tanrının kendisinin esinlediği, elçiler, mesihler, peygamberler, papazlar ve yasa koyuculardan da söz etmek zorundadır; ve bunlar, bir kez, kutsallığın yeryüzündeki temsilcileri, insanları kurtuluşa giden yolda yönetecek Tanrı tarafından seçilmiş kutsal eğitmenler olarak kabul edildiler mi, zorunlu olarak, hemen mutlak iktidarın uygulayıcısı haline gelirler. Bu andan itibaren, bütün insanlar, onlara sorgusuz sualsiz itaatle yükümlüdürler; çünkü kutsal akıl karşısında insan aklı ve Tanrının adaleti karşısında yeryüzünün adaleti bir hiçtir. Tanrının kölesi olan insan, Kilise ve Devletin de kölesi olmak zorundadır -yeter ki, Devlet, Kilise tarafından kutsanmış olsun. Bütün insanlığı kucaklama özleminde olan Hıristiyanlık, bu gerçeği, -yalnızca belirli ve imtiyazlı uluslara hitap eden eski Doğu dinleri de dahil olmak üzere- var olmuş ve var olmaya devam eden tüm diğer dinlerden daha iyi anlamıştır; tüm diğer Hıristiyan mezhepleri arasında da, yalnızca Roma Katolik Kilisesi, bu gerçeği açıkça ilan etmiş ve canlı bir mantıkla hayata geçirmiştir. Hıristiyanlığın, mutlak din, son din; *Apostolik Roma Kilisesinin* de tek istikrarlı, yasal, kutsal kilise oluşunun nedeni budur.

[O zaman, metafizikçilerin, dinsel idealistlerin, felsefecilerin, siyasetçilerin ve şairlerin tümüne göre: *Tanrı fikri, insan aklının ve adaletin ortadan kaldırılmasını zorunlu kılmaktadır; o, insan özgürlüğünün en kesin inkârıdır ve zorunlu olarak, hem teoride hem de pratikte, insanlığın köleleşmesini getirir.*]

Öyleyse, Cizvitler, *môm ier'ler*, pietist'ler veya Protestan Metodistler gibi, insanlığın köleleşmesi ve aşağılanmasını istemiyorsak, ne teolojinin ne de metafiziğin Tanrısına en küçük bir taviz vermemeliyiz. Unutmayın ki, bu mistik alfabede 'A' diyen 'Z'de demek zorunda kalacaktır. Tanrıya tapınmak isteyen, hiç bu mesele konusunda çocukça hayaller beslemesin; cesurca, özgürlüğünü ve insanlığını inkâr etsin.

Eğer Tanrı varsa, insan köledir; insan özgür olabilirse ve olmak zorundaysa, o zaman Tanrı yoktur.

Bu çemberden çıkılabileceğini iddia eden her kim varsa, ona meydan okuyorum; o zaman, herkes safını seçsin.

Dinlerin insanı ne derece ve ne ölçüde aşağılayıp yozlaştırdığını belirtmeye gerek var mı? Dinler, insanın aklını, insanın kurtuluşunun temel aracını dumura uğratır ve onu, köleliğin en temel koşulu olan aptallığa mahkûm eder; onursuz kıldığı insan emeğini köleliğin işareti ve kaynağı haline getirir. Dengeyi hep muzaffer hilekârlardan, kutsal bağımlılığın ayrıcalıklı nesnelerinden yana bozarak, adalet fikri ve duygusunu öldürür. Yalnızca yaltaklananları ve aşağıdan alanları koruması altına alarak, insan gururunu ve saygınlığını yerle bir eder. İnsan yüreğini kutsal zalimlikle doldurarak, insan kardeşliğine ilişkin her duyguyu dondurur.

Bütün dinler zalimdir; hepsi kan üzerine kurulmuştur; çünkü tümünün dayandığı fikir, kurban fikri, yani, kutsalın intikam duygusunu tatmin için insanlığın sürekli boğazlanmasıdır. Bu kanlı giz içinde, insan hep kurbandır; yine bir insan olan ama Takdiri ilahi tarafından ayrıcalıklı kılınan Papaz ise kutsal cellat rolünü üstlenir. Bu durum, tüm dinlerin rahiplerinin, en iyi, en insancıl, en nazik olanlarının bile, kalplerinde, hayalhanelerinde, yüreklerinde değilse de (bunların insan kalbindeki korkunç etkisini biliriz), en azından kalplerinin dibinde, niçin zalim ve kan dökücü bir şeyler taşıdıklarını açıklar.

Hiç kimse, bunları, bizim ünlü, çağdaş idealistlerimizden daha iyi bilemez. Bunlar, tarihi ezbere bilen eğitimli insanlardır; ve aynı zamanda, yaşayan insanlar, insanlığın refahı için duydukları samimi ve derin duyguyla dolup taşan büyük insanlardır; böyle olduğu için de, bütün bu kötülükleri, bütün bu din suçlarını, benzersiz bir belagatle lanetleyip damgalamışlardır. Onlar, geçmişte ve günümüzde, dünya üzerinde mevcut tüm pozitif din-

lerin Tanrıları ve temsilcileriyle tüm dayanışmayı, öfkeyle reddetmişlerdir.

Onların tapındıkları, ya da tapındıklarını düşündükleri Tanrı, tarihin gerçek tanrılarından kesinlikle ayrıdır. Bu tanrı, hiçbir şekilde tanımlanmamıştır: ne teolojik, hatta ne de metafizik olarak. Bu tanrı, hiçbir biçimde pozitif bir tanrı değildir. Bu tanrı, ne Robespierre'in ve J.-J. Rousseau'nun üstün varlığı, ne Spinoza'nın panteistik tanrısı, hatta ne de Hegel'in her an her yerde bulunan aşkın ve müphem tanrısıdır. Onlar, herhangi bir tanımlamanın, eleştirinin çözücü gücünü hemen üzerine çekeceğini kesinlikle hissettiklerinden, tanrı kavramının herhangi bir pozitif tanımını yapmaktan dikkatle kaçınmışlardır. Tanrı'nın kişisel bir tanrı olup olmadığını, dünyayı yaratıp yaratmadığını bile söylememişler, hatta kutsal inayetten bile söz etmemişlerdir. Çünkü bunlardan birini bile söylemek onu tehlikeye sokardı. Bu yüzden, "Tanrı" demekle yetinir, daha ötesine gitmezler. Ama o zaman Tanrı nedir? Bir idea bile değil; yalnızca bir özlem...

Bu kavram, onlara, büyük, iyi, güzel, asil ve insani görünen her şeyin ortak adıdır. Ama, madem öyle, neden "İnsan" kavramını kullanmazlar? Ah! çünkü Prusya Kralı Wilhelm, III. Napoleon ve bunların benzerleri de insandır: Bu da onları son derece rahatsız eder. Çünkü gerçek insanlık, dünyada en yüce ve güzel olanla, en kötü ve en canavarca olanın bir bileşimini sunar. Onlar, kutsallık ve hayvanlığı iki zıt kutup haline getirip bunlardan birini *kutsal* diğerini *hayvani* olarak adlandırarak bu sorunun üstesinden gelmeye çalışırlar. Ama anlamazlar ya da anlayamazlar ki, bu üç kavram gerçekte tektir ve bunların herhangi birini diğerinden ayırmak tümünü yok etmektir.

Bunlar, güçlü bir mantığa sahip değildirler; hatta denebilir ki, mantıktan nefret ederler. Bu onları panteist ve deist metafizikçilerden ayırır ve fikirlerine pratik idealizm niteliği kazandırır.

Bu idealizm, esin kaynağını, bir düşüncenin ciddi bir biçimde geliştirilmesinden değil, hayatın, bireysel olduğu kadar tarihsel ve kolektif heyecanları diyebileceğim deneyimlerden alır. Bu onların propagandalarına bir zenginlik ve yaşamsal güç görüntüsü verir; ama bu, yalnızca görünüştedir, çünkü, mantıksal bir çelişki tarafından felç edildiğinde, yaşamın kendisi kısır hale gelir.

Çelişki şurada yatar: Onlar ne tanrıdan ne insanlıktan vazgeçerler ve bir kez ayrıldı mı, yalnızca birbirini yok etmek için tekrar bir araya gelebilecek bu iki kavramı birbirine bağlamakta ısrar ederler. Bir solukta, "Tanrı ve insanın özgürlüğü", "Tanrı ve insanın saygınlığı, adaleti, eşitliği, kardeşliği, gönenci" derler, ama Tanrı varsa bunların tümünün yokluğa mahkûm olduğunu söyleyen ölümcül mantığı hiç dikkate almazlar. Çünkü, eğer Tanrı varsa, o, ebedi, üstün ve mutlak efendidir ve eğer böyle bir efendi varsa, insan köledir. İnsan köle olunca da, artık adalet, eşitlik, kardeşlik, gönenç gibi şeyler onun açısından olanaklı değildir. Boşuna bir çabayla sağduyunun gereklerini ve tarihin tüm öğretilerini bir yana bırakan bu düşünürler, Tanrılarını, insan özgürlüğüne duyduğu müşfik saygıyla canlanmış bir varlık olarak gösterirler; oysa, bir efendi, her kim olursa olsun ve kendini ne kadar liberal gösterme arzusu taşırsa taşısın, her zaman efendidir. Onun varlığı, tüm altındakilerin köleliğini zorunlu kılar. Bundan ötürü eğer Tanrı varsa ve insan özgürlüğüne hizmet etmek istiyorsa, bunu, ancak var olmaktan vazgeçerek yapabilir.

Ben, insan özgürlüğünün kıskanç bir âşığı ve onu, insanda hayran olduğumuz ve saygı duyduğumuz her şeyin mutlak koşulu olarak gören biri olarak, Voltaire'in ünlü sözlerini tersine çeviriyor ve şöyle diyorum: *Eğer Tanrı gerçekten var olsaydı, onu zorunlu olarak ortadan kaldırmak gerekirdi!*

Bu sözleri dikte ettiren katı mantık, söz konusu kanıtın uzun uzadıya açıklanmasını gerektirmeyecek kadar açıktır. Ve bana göre,

adları bu kadar ünlü ve saygın olan bu insanların bu gerçeği fark etmemiş ve Tanrı ile insan özgürlüğünü bir araya getirmeye çalışarak içine düştükleri çelişkinin farkına varmamış olmaları imkânsızdır. Eğer bunun farkında değilmiş gibi davranmışlarsa, bunu, mutlaka, söz konusu uyumsuzluk ve mantıksal çarpıklığın insanlığın iyiliği için *pratik* olarak gerekli olduğunu düşündükleri için yapmışlardır.

Ama belki de, bu düşünürler, kendi gözlerinde son derece saygın ve değerli bir şey olan *özgürlükten* söz ederken, bu kavrama, biz materyalistler ve Devrimci Sosyalistlerin verdiğinden tümüyle farklı bir anlam yüklemektedirler. Gerçekten de, onlar, ne zaman özgürlük sözcüğünü kullanmışlarsa, hemen ardından, bizim son derece nefret ettiğimiz bir sözcük, bir şey olan *otorite* sözcüğünü de kullanmışlardır.

Nedir otorite? Kendini fiziksel ve toplumsal dünyalardaki olguların zorunlu olarak dizilişleri ve art arda gelişlerinde ortaya koyan doğal yasaların kaçınılmaz gücü mü? Gerçekte, bu yasalara karşı çıkmak yalnız yasaklanmış olmakla kalmaz, olanaksızdır da. Onları yanlış anlayabilir ya da bilmeyebiliriz, ama onlara itaatsizlik edemeyiz; çünkü bu yasalar, varlığımızın temelini ve zeminini oluşturur; bizi sarıp sarmalar, içimize nüfuz eder, tüm hareketlerimizi, düşüncelerimizi ve eylemlerimizi düzenler; onlara itaatsizlik ettiğimizi düşündüğümüzde bile yalnızca onların ne kadar kadiri mutlak olduklarını kanıtlarız.

Evet, bizler, bu yasaların mutlak olarak köleleriyiz. Ama böylesi bir kölelikte aşağılama yoktur; dahası, bu aslında kölelik de sayılmaz. Çünkü kölelik, dışsal bir efendinin, itaatle yükümlü olduğumuz dışımızdaki bir yasa koyucunun varlığını gerektirir. Oysa, bu yasalar bizim dışımızda değildir; içimizdedir; varlığımızı, fiziksel, entelektüel ve ahlaki tüm varlığımızı oluşturur: Yaşamamız, soluk alıp vermemiz, hareket etmemiz, düşünmemiz, bazı isteklere sahip olmamız, hep bu yasalar aracılığıyla

gerçekleşir. Onlar olmasa biz bir hiçiz, yokuz. Bu yasalar olmasaydı, onlara karşı isyan güç ve arzusunu nereden alırdık?

Doğal yasalar söz konusu olduğunda insanın tek bir özgürlüğü vardır: İzlediği bireysel ya da kolektif kurtuluş ve insanileşme amacıyla uyumlu bir biçimde, gittikçe büyüyen bir ölçekte, onları tanımak ve uygulamak. Bu yasalar, bir kez tanındılar mı, insanların asla itiraz edemeyecekleri bir otorite kazanırlar. Örneğin bir insan, aptal, teolog, ya da hiç olmazsa metafizikçi, hukukçu veya burjuva ekonomisti olmadığı sürece iki kere ikinin dört ettiği gerçeğine asla karşı çıkamaz. Yine doğal yasalara dayalı birtakım kaçamaklara başvurmadığı sürece, bir insan, ateşin yakmayacağını, suyun boğmayacağını hayal edemez - tabii iman sahibi değilse. Ancak bu karşı çıkışlar, daha doğrusu bu olanaksız karşı çıkışa ilişkin girişimler ve aptalca fantaziler, kesinlikle, istisnadırlar; çünkü genel olarak denebilir ki, insanlar, günlük yaşamlarında, sağduyunun, yani genel olarak kabul gören doğal yasaların toplamının yönetimini, neredeyse mutlak bir biçimde kabul ederler.

Burada en büyük talihsizlik, halk yığınlarının, şu anda bilim tarafından saptanmış çok sayıda doğa yasasının bilgisine, bildiğimiz kadarıyla yalnızca halkın yararına var olan şu himayeci hükümetlerin gözetim ve denetimleri yüzünden, hâlâ ulaşamamış olmasıdır. Başka bir güçlük de şudur: İnsan toplumunun gelişmesiyle ilişkili doğal yasaların büyük bir bölümü -ki bunlar da, fiziki dünyayı yöneten yasalar kadar gerekli, değişmez ve boyun eğdiricidir- bizzat bilim tarafından henüz hakkıyla belirlenememiş ve kabul görmemiştir.

Bu yasalar, bir kez bilim tarafından tanınıp oradan da yaygın bir halkçı eğitim ve öğretim sistemi aracılığıyla, herkesin bilincine işlendiğinde özgürlük sorunu tümüyle çözülmüş olacaktır. En inatçı otoriteler bile kabul etmek zorundadır ki, o zaman, ne

siyasal örgütlenmeye, ne yönetime ve ne de yasamaya ihtiyaç kalacaktır. Bu üç şey, ister bir hükümdarın iradesinden, isterse genel seçimlerle oluşturulmuş bir parlamento oylamasından çıkmış olsun, hatta isterse doğal yasalar sistemiyle uyumluluk arz etsin -ki hiçbir zaman böyle bir şey olmamıştır ve olamaz- dışsal, dolayısıyla da despotik bir yasalar sistemi empoze ettiklerinden, kitlelerin özgürlüğü açısından eşit derecede ölümcül ve zararlıdır.

İnsan, doğal yasalara, ister kutsal ister insani, ister bireysel ister kolektif, herhangi bir gelip geçici dışsal irade tarafından dayatıldığı için değil, yalnızca bizzat kendisi bunları olduğu gibi tanıyıp kabul ettiği için itaat ettiği sürece özgürdür.

Son derece değerli bilim adamlarından kurulmuş bir akademi düşünün; bu akademi, yasamadan ve toplumun örgütlenmesinden sorumlu olsun ve bu amaçla, gerçeğe duyduğu en saf sevgiden yola çıkarak, bilimin en son buluşlarıyla uyumlu bir dizi yasa kabul etsin. Ben, kendi adıma, böyle bir yasama ve örgütlenmenin bir ucubeden başka bir şey olamayacağını iddia ediyorum. Bu iki nedenden ötürü böyledir: İlk olarak, insan bilimi daima ve zorunlu olarak eksiktir ve keşfedilenlerle keşfedilecek olanlar kıyaslandığında, birincisi hâlâ beşikte sallanmaktadır. Öyle ki, eğer insanların, bireysel olduğu kadar kolektif de olan, pratik yaşamları, bilimin en son verileriyle dar anlamda ve münhasıran uyumlu bir çerçeveye sığdırılmaya çalışılsaydı, hem bireyler, hem de toplum, kolu bacağı koparılıp kaskatı kesilinceye kadar *Procroustes*[1] yatağında eziyet çekmeye mahkûm edilmiş olurdu. Çünkü, hayat, her zaman, bilimden sonsuz derecede büyüktür ve öyle kalacaktır.

İkinci olarak: Bir toplum, bilimsel bir akademinin kabul ettiği yasalara, bu yasaların rasyonel karakterini anladığı için değil de (öyle

1 *Procroustes*: Atina'da Megana yolu üzerinde yaşayan bir haydut. Yakaladığı yolcuları zorla bir yatağa yatırıyor, boylarını yatağa uydurmak için uzun gelirlerse ayaklarını kesiyor, kısa gelirlerse boylarını uzatıyordu. ç.n.)

bir durumda zaten akademinin varlığı anlamsız hale gelirdi), anlamadan saygı duyduğu bilim adına hareket eden bir akademi tarafından kendisine empoze edildiği için uymak zorunda kalsaydı, böyle bir toplum, insanlardan değil hayvanlardan oluşmuş bir toplum olurdu. Bu toplum, uzun zamandan beri Cizvitler tarafından yönetilen Paraguay'daki şu misyonların bir kopyasından başka bir şey olmazdı. Kesinlikle ve hızla, aptallığın en alt basamağına kadar inerdi.

Ama hâlâ, böyle bir hükümeti olanaksız kılan üçüncü bir neden daha vardır: Böyle mutlak bir egemenliğin sahibi bir bilimsel akademi, en değerli insanlardan oluşturulmuş olsa bile, fazla uzun olmayan bir süre sonunda, şaşmaz bir biçimde, hem ahlaki hem entelektüel açıdan çürümeye mahkûm olurdu. Bugün bile, kendilerine pek az ayrıcalık tanınmış olduğu halde, bütün akademilerin tarihi bundan ibarettir. En büyük deha bile olsa, bir akademisyen, resmen lisansa bağlanmış bir bilgin haline gelir gelmez, kaçınılmaz olarak aptallaşmaya başlar; kendiliğindenliğini, devrimci cesaretini ve en büyük dehaların karakteristiği olan ve eski sarsak dünyaları yıkıp yenisinin temellerini kurmaya davet eden, belalı ve vahşi enerjisini yitirir. Hiç kuşkusuz, düşünce alanında yitirdiklerini, kibarlıkta, yararcı ve pratik zekâ alanında kazanır; tek kelimeyle çürümüş hale gelir.

Ayrıcalığın, ayrıcalıklı tüm konumların en başta gelen özelliği, insanın aklını ve yüreğini öldürmesidir. Hem siyasal alanda hem de ekonomi alanında, ayrıcalıklı kişi, akıl ve yürekten yoksun bir kişidir. Bu, istisna kabul etmeyen toplumsal bir yasadır ve sınıflara, şirketlere, bireylere olduğu kadar tüm uluslara da uygulanabilir. Bu eşitlik yasası, özgürlük ve insanlığın üstün konumu yasasıdır. Bu çalışmanın temel amacı da, bu gerçeği, insan yaşamındaki tüm tezahürleri içinde göstermektir.

Toplumun yönetilmesi görevi kendisine verilmiş olan bilimsel bir kurum, kısa bir süre sonra, kendini artık bilime değil başka

bir uğraşa adamak durumunda kalır. Bu uğraş, bütün kurumlaşmış güçlerde olduğu gibi, gözetimine bırakılmış toplumu daha aptallaştırarak ve sonuçta kendi sevk ve idaresine daha muhtaç hale getirerek, kendi varlığını ebedi hale getirme uğraşıdır.

Bilimsel akademiler için geçerli olan bu gerçek, evrensel oy hakkı aracılığıyla seçilmiş olanlar dahil, tüm kurucu ve yasamacı meclisler için de geçerlidir. Bu son durumda, sözü edilen meclislerin bileşimlerini yenileyebilecekleri doğrudur; ama bu, birkaç yıl içinde bunların bünyesinde, yasal olarak değilse de fiili olarak, ayrıcalıklı, kendilerini münhasıran kamu işlerinin yönetimine adamış, nihayet bir tür siyasal aristokrasi ya da oligarşi oluşturan bir siyasetçiler grubunun oluşmasına engel teşkil etmez. Amerika Birleşik Devletleri ve İsviçre, bu söylediklerimizin doğruluğunun tanığıdır.

Sonuç olarak, ne bir dışsal yasama ne de bir otorite olmalıdır -bu mesele söz konusu olduğunda, biri diğerinden ayrılmaz ve her ikisi birden toplumun köleliğine ve yasamacıların kendilerinin de bozulup çürümelerine yol açar.

Bundan benim her türlü otoriteyi reddettiğim sonucu çıkar mı? Hayır, böyle bir düşünce benden uzaktır. Tartıştığımız mesele ayakkabı ise, ben kunduracının otoritesine başvururum; evler, kanallar, ya da demiryollarından söz ediyorsak, mimara ya da mühendise danışırım. Şu ya da bu özel bilgi için şu ya da bu işin uzmanına gider fikir sorarım. Ama ne kunduracının, ne mimarın, ne de başka bir işin uzmanının otoritesini bana dayatmasına izin vermem. Onları, özgürlüğümden taviz vermeden, zekâlarının, karakterlerinin, yeteneklerinin gerektirdiği saygıyla dinlerim, ama tartışılmaz eleştiri hakkımı hep kendime saklarım. Herhangi bir özel dalda bir otoriteye danışmakla da yetinmem; birkaçına danışırım; onların fikirlerini karşılaştırır ve içlerinden bana en uygun geleni seçerim. Ama, özel sorunlarda

bile hiçbir yanılmaz otorite tanımam; sonuç olarak, şu ya da bu bireyin dürüstlüğü ve samimiyetine beslediğim saygı ne kadar büyük olursa olsun, kendi irademi hiç kimsenin iradesine mutlak olarak bağlamam. Çünkü, böyle bir bağlılık, benim akli yetilerime, özgürlüğüme ve hatta üstlendiğim görevleri başarıyla yerine getirmeme ölümcül bir zarar verirdi; böyle bir bağlılık, beni, anında aptal bir köleye, başkalarının irade ve çıkarlarının bir aracına dönüştürürdü.

Eğer bir uzmanın otoritesinin önünde eğilir, belirli bir ölçüde ve bana gerekli göründüğü kadarıyla, onların önerdikleri yolu, hatta onların talimatlarını izlemeye hazır olduğumu ilan edersem, bunu yalnızca, onların otoritesi bana hiç kimse -ne başka insanlar ne de Tanrı- tarafından dayatılmadığı için yaparım. Aksi takdirde, bu otoriteyi nefretle reddederim ve onlara "Tavsiyelerinizin, talimatlarınızın, hizmetlerinizin, canı cehenneme!" derim; çünkü, bu niyeti taşıyanların, yaptıklarının bedelini, bir yığın yalana sarılmış küçük bir gerçek kırıntısı karşılığında özgürlüğümü ve kendime saygımı elimden alarak ödetecekleri kesindir.

Ben, özel bir alanda uzman olan bir insanın otoritesi önünde, bu otorite bana, yalnızca ve yalnızca kendi aklım tarafından dayatılmışsa, eğilirim. Çünkü, bilirim ki, tüm ayrıntıları ve pozitif gelişmeleriyle, insan bilgisinin herhangi büyük bir parçasını kavrama yeteneğim sınırlıdır. Bilirim ki, en büyük zekâ bile bütünün tam olarak anlaşılması söz konusu olduğunda yetersizdir. Buradan, bilim açısından olduğu kadar endüstri açısından da işbölümü ve işbirliğinin gerekliliği sonucu çıkar. Alırım ve veririm -insan yaşamı böyledir. Yöneten, yönetilir. Bu yüzden sabit ve sürekli bir otorite yerine, karşılıklı, geçici ve her şeyden önce gönüllü, sürekli değişen bir otorite ve tabiiyet söz konusu olmalıdır.

Bu akıl yürütme tarzı, beni, sabit, sürekli ve evrensel bir otoriteyi kabul etmekten alıkoyar; çünkü evrensel insan, bu ayrıntı zenginliğini bütünüyle kavrayabilecek bir insan yoktur; ve bu olmadan, bilimin yaşama, tüm bilimlerin toplumsal yaşamın tüm alanlarına uygulanması olanaksızdır. Eğer böyle bir evrensellik tek bir insanda gerçekleşmiş olsaydı ve bu durumdan onun otoritesini üzerimize dayatmak için yararlanılmak istenseydi, bu adamı toplumdan sürüp atmak gerekirdi; çünkü bu otorite, kaçınılmaz olarak, başka herkesi köleliğe ve aptallığa mahkûm ederdi. Toplumun dâhilere, bugüne kadar yaptığı gibi, kötü davranmasından yana değilim; ama toplumun kendisini deha sahiplerine teslim etmesinden yana da değilim; özellikle de, şu üç nedenden ötürü, her ne türden olursa olsun, bu insanlara ayrıcalıklar ve özel haklar tanınmasına tümden karşıyım: İlk olarak, çoğu zaman bir şarlatan ile bir dâhi birbirine karıştırılabilir; ikincisi, böyle bir ayrıcalıklar sistemi, gerçek bir dâhiyi bile bir şarlatana dönüştürerek, ahlaksız ve aşağılık bir adam haline getirebilir; üçüncüsü, bu sistem kendi üzerinde hüküm sürecek efendiler yaratabilir.

O zaman, şöyle özetleyelim: Bilimin mutlak otoritesini kabul ediyoruz; çünkü, bilimin tek amacı, gerçekte, tek ve aynı doğal dünyayı oluşturan fiziksel ve toplumsal dünyaların maddi, entelektüel ve ahlaki yaşamlarında içerilmiş olan doğal yasaların, mümkün olduğu kadar iyi düşünülmüş ve sistematik, akılsal yeniden üretimidir. Bu tek yasal otorite dışındaki -yasal çünkü rasyonel ve insan özgürlüğüyle uyumlu- tüm otoriteleri yanlış, tartışılır ve ölümcül ilan ediyoruz.

Bilimin mutlak otoritesini kabul ediyoruz, ama bilginlerin yanılmazlığını ve evrenselliğini reddediyoruz. Bizim kilisemizde -en nefret ettiğim iki şeyin Kilise ve Devlet olduğunu bir kez daha belirttikten sonra, bir an için bu ifadeyi kullanmama izin verilsin- bizim kilisemizde, tıpkı Protestan kilisesinde olduğu

gibi, bir şef, bir görünmez İsa vardır: Bilim; ve tıpkı Protestanlar gibi, hatta Protestanlardan daha mantıklı olarak, ne papaya, ne konsile, ne yanılmaz kardinallerin oluşturduğu meclislere, ne keşişlere, ne de papazlara sahibiz. Bizim İsa'mız, Protestanların ve Hıristiyanların İsa'sından, kişisel olmayan bir varlık olmasıyla ayrılır. Ebedi geçmişte, zaten tamamlanmış bir varlık olan Hıristiyan İsa, kendini mükemmel bir varlık olarak sunmaktadır; oysa, bizim İsa'mızın, yani bilimin, tamamlanması ve mükemmelleşmesi her zaman geleceğin bir sorunu olarak kalır -bunu söylemek, bunun hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğini söylemekle aynı şey değildir. Bundan ötürü, *mutlak bilimi* tek mutlak otorite olarak kabul etmekle, hiçbir biçimde özgürlüğümüzden fedakârlık etmiş olmuyoruz.

"Mutlak bilim" sözcüğüyle, dünyanın kesintisiz gelişmesinin ortaya koyduğu tüm doğal yasaların sistemi veya koordinasyonu olarak, evreni, en ince noktasına kadar ve tüm sonsuz ayrıntısıyla, ideal olarak yeniden üreten, gerçekten evrensel bilimi kastediyorum. Açıktır ki, insan aklının tüm çabalarının üstün amacını oluşturan böyle bir bilim, asla tam ve mutlak olarak gerçekleştirilemez. O zaman, bizim İsa'mız, ebediyen tamamlanmamış olarak kalacak ve bu durum, muhakkak ki, onun aramızdaki lisanslı temsilcilerinin kibirlenmesini önleyecektir. Biz, onun adına birilerinin bize küstah ve bilgiç otoritelerini dayatma görevini üstlendikleri Tanrı Oğul'a (İsa'ya ç.n.) değil, gerçek dünya, gerçek yaşam, olan Baba Tanrı'ya yöneliyoruz. Biz, yaşayan, çalışan, mücadele eden, seven, özlemler taşıyan, zevk alan ve acı çeken, gerçek varlıklar, onun doğrudan temsilcisiyiz; oysa Oğul, onun, yalnızca, hiç de mükemmel olmayan bir ifadesidir.

Ancak, bilim adamlarının mutlak, evrensel ve yanılmaz otoritelerini reddederken; göreli, geçici ve sınırlı da olsa, özgül bilimlerin temsilcilerinin saygın otoriteleri önünde seve seve

eğiliyoruz; ne zaman gerekli olsa onlara zevkle danışıyor ve verdikleri değerli bilgiler için şükran duyuyoruz; ama tek bir koşulla -onlardan daha bilgili ve yetkin olduğumuz bir konu söz konusu olduğunda, onların da bizden almaya istekli olmaları koşuluyla. Genelde, bizim en çok istediğimiz şey, geniş bir bilgi ve deneyimle donanmış, güçlü bir kafa ve büyük bir yürek sahibi insanların, üzerimizde sahip oldukları, göksel ya da dünyasal herhangi bir otorite adına dayatılmayan ama özgürce kabul ettiğimiz, doğal ve yasal etkilerini kullanmalarıdır. Biz, olgulardan doğan tüm doğal otoriteleri ve etkileri kabul ederiz; haktan doğanları değil; çünkü haktan doğan ve resmen bize dayatılan her otorite ve etki, doğrudan bir baskı ve yanıltma aracına dönüşerek, kölelik ve saçmalığı dayatır. Bunu da yeterince kanıtladığıma inanıyorum.

Tek kelimeyle, biz, tüm yasamayı, tüm otoriteyi, ayrıcalıklı, lisanslı, resmi ve yasal tüm etkileri, evrensel oy hakkından doğmuş olsalar bile, reddederiz; çünkü bunların, önünde sonunda, egemen bir sömürücüler azınlığının çıkarlarından yana ve onlara tabi büyük çoğunluğun çıkarlarına karşı olduğuna inanırız.

İşte bu anlamda, bizler, gerçekten anarşistleriz.

Modern idealistler, otoriteyi, tümüyle farklı bir şekilde algılarlar. Bunlar, var olan tüm pozitif dinlerin geleneksel hurafelerinin etkisinden kurtulmuş olsalar da, otorite fikrine, kutsal, mutlak, bir anlam atfetmeye devam ederler. Onların gözünde bu otorite, ne mucizevi bir biçimde vahyedilmiş, ne de sağlam ve bilimsel bir biçimde gösterilmiş olan gerçekten kaynaklanır. Onların gözünde, bu otorite, kısmen, felsefe benzeri bir akıl yürütmeye ve daha çok da, ideal olarak, soyut olarak, şiirsel bir duyguya dayanır. Onların dinleri, sanki, insanda insanlığı oluşturan her şeyin kutsallaştırılması yolunda yapılmış son bir girişimdir.

Bizim yaptığımız ise bunun tam tersidir. Biz, görevimizin, insanın özgürlüğü, saygınlığı ve refahı adına, yeryüzünden çalınıp cennete götürülmüş her şeyin tekrar yeryüzüne indirilmesi olduğuna inanırız. Onlar ise, tam tersine, dinsel olarak kahramanca görülebilecek bir davranışla, son bir hırsızlığı gerçekleştirerek, insanlığın sahip olduğu en büyük, en güzel ve en asil şeyleri, sonunda maskesi düşürülmüş şu kutsal haraminin cennetine yeniden taşımaya çalışırlar. Oysa, şimdi, özgür düşünceli kişilerin cesaret dolu imanları ve bilimsel analizleriyle, cenneti yağmalamalarının tam zamanıdır.

İdealistler, hiç kuşkusuz, insanlar üzerinde daha büyük bir otorite uygulayabilmek amacıyla, fikirlerin ve eylemlerin, kutsal bir yaptırımla araştırılması gereğine inanırlar. Bu yaptırım, kendisini, pozitif dinlerde olduğu gibi bir mucize ile değil, fikirler ve eylemlerin kutsallığından kaynaklanan büyüklüğüyle ortaya koyar: Büyük olan, güzel olan, asil olan, adil olan her şey kutsaldır. Bu yeni dinsel kültte, büyük fikirler ve eylemlerden esinlenmiş herkes, doğrudan doğruya Tanrı tarafından kutsanmış bir papaz haline gelir. Peki ya kanıt! İfade edilen fikirlerin ve yapılan işlerin büyüklüğünün ötesinde hiçbir kanıta gereksinme duyulmaz. Bunlar o kadar kutsaldırlar ki, ancak Tanrı tarafından esinlenmiş olabilirler.

Kısacası, onların tüm felsefesi, gerçek düşüncelerin değil duyguların felsefesidir; bir tür metafizik sofuluktur. Bu felsefe, zararsız bir felsefe olarak görünür, ama hiç de öyle değildir; bu, şiirsel formların elle tutulmaz gözle görülmez boşluğunun arkasına saklanmış son derece net, son derece dar ve son derece kısır doktrin, bizi, tüm pozitif dinlerin yol açtığı felaketli sonuçların aynına, yani insan özgürlüğü ve saygınlığının tam bir inkârına götürür.

İnsanlıkta, büyük, adil, asil ve güzel olan her şeyin kutsallığını ilan etmek, insanlığın bizzat kendisinin, bunları üretemeyeceğini zımnen kabul etmek anlamına gelir. Bu düşünceye göre, insan doğası kendi haline bırakıldığında, sefil, günahkâr, adi ve

çirkindir. Böylece, dönüp dolaşıp geldiğimiz yer, tüm dinlerin özü, yani kutsallığın büyük zaferi uğruna insanlığın aşağılanmasıdır. Bir kez, insanın doğal düşüklüğü ve kutsal bir esinlenme olmadan gerçek ve adil fikirleri kendi çabasıyla kavrama konusundaki temel yetersizliği kabul edilirse, hemen ardından, pozitif dinlerin tüm teolojik, siyasal ve toplumsal sonuçlarının kabulü de zorunluluk haline gelir. Mükemmel ve üstün varlık olan Tanrı, insanla karşı karşıya konulur konulmaz, Tanrı tarafından seçilmiş ve esinlenmiş kutsal aracılar yeryüzünden gökyüzüne yükselir ve kutsal varlık adına insan ırkını yönetmeye hak kazanır.

Peki, bütün insanların Tanrı tarafından aynı ölçüde esinlendiğini kabul edemez miyiz? Öyle bir durumda, muhakkak ki, aracıların kullanılmasına gerek kalmazdı. Ama olgular tarafından çok açık bir biçimde inkâr edilen böyle bir varsayım imkânsızdır; çünkü böyle bir durumda, dünyada var olan tüm saçmalık ve yanlışlıkların, işlenen tüm feci suçların, yapılan çılgınlıkların, kötülüklerin ve tüm korkakça eylemlerin, kutsal esine bağlanması zorunlu hale gelirdi. Ama, belki de bu kutsal esinden nasibini, yalnızca birkaç kişi, tarihin tanıdığı birkaç büyük adam, ünlü İtalyan vatandaşı ve peygamberi Mazzini'nin deyişiyle birkaç *gerçek dâhi* almıştır. Öyleyse, bu kişiler, Tanrının inayetine mazhar kılındıkları ve halkın çoğunluğunun oylarında ifadesini bulan bir evrensel onay kazandıkları anda -*Dio e Popolo* (Tanrı ve Halk)- insan topluluklarını yönetme görevine çağrılmalıdır.[1]

Ama burada yine Kilise ve Devletin boyunduruğu altına girdiğimizi görüyoruz. Gerçi, bütün eski siyasal örgütlenmeler gibi varlığını Tanrının inayetine borçlu olan, ama bu kez -salt biçim söz konusu olduğu sürece ve modern çağların ruhuna verilmiş

1 Bir zamanlar, Londra'da Louis Blanc, aynı fikri bana şöyle ifade etmişti: "İşlerin yönetimini her zaman gerçek deha sahiplerine veren bir hükümet şekli, en iyi hükümet şekli olurdu."

zorunlu bir taviz olarak, tıpkı III. Napolyon'un imparatorluk kararnamelerinin başlangıç bölümünde yazıldığı şekilde- halkın (sözde) iradesinin desteğini de alan bu örgütlenmede, Kilise'nin artık kendisini Kilise olarak adlandırmayacağı doğrudur; Kilise, bu örgütlenmede, bundan böyle, kendini Okul olarak adlandıracaktır. Ama ne fark eder? Bu okulun sıralarında oturan yalnızca çocuklar olmayacaktır; ebedi küçük varlık, yani sınıfını hiçbir zaman geçemeyeceği, öğretmenlerinin bilgi düzeyine asla erişemeyeceği ve onların disiplininden hiçbir zaman kurtulamayacağı itiraf edilmiş olan halk da o sıralarda yerini alacaktır.[1]

1 Bir gün Mazzini'ye, savunduğu üniter cumhuriyet kesin olarak zafere ulaştığında, halkın kurtuluşu için hangi önlemlerin alınacağını sormuştum. "İlk Önlem" diye yanıtlamıştı, "halk okullarının kurulması olacaktır." "Peki, bu okullarda halka ne öğretilecektir?" "İnsanın görevleri -fedakârlık ve kendini adama." Peki ama bunları öğretmek için yeterli öğretmeni nerede bulacaksınız? Kendisi örnek olmayan kimsenin, bu tür şeyleri öğretme hakkı ya da gücü var mıdır? Kendini feda etmek ve adamaktan zevk alan insan sayısı son derece sınırlı değil midir? Kendini büyük bir fikrin hizmetine adayanlar, *yüce bir tutkunun peşine takılırlar;* bu tutkunun dışında, yaşam, onların gözünde tüm anlamını yitirir. Bu insanlar, genellikle eylemlerini bir doktrin haline getirmekle pek ilgilenmezler; bunun en önde gelen nedeni, doktrinin yaşamı, eylemin kendiliğinden canlılığını öldürmesidir. Doktrin ve eylemin hayran olunacak bir birliğini temsil eden Mazzini gibi insanlar, çok ender rastlanan istisnalardır. Hıristiyanlıkta da vaaz ettiklerini hayata geçirmiş ya da geçirmeye çalışan, yürekleri sevgiyle dolup taşan, bu dünyanın zevklerinden ve zenginliğinden nefret eden, büyük, kutsal insanlar var olmuştur. Ancak, meslekleri gereği, bakir kalmayı, dünya işlerinden el etek çekmeyi ve dünya nimetlerini hor görmeyi öğütlemiş olan ve halen öğütlemeye devam eden, Katolik ve Protestan rahiplerin büyük bir çoğunluğu, yaşamlarıyla kendi sözlerini yalanlamışlardır. Bütün ülkelerin halkları arasında, *"papaz kadar ahlaksız", "papaz kadar doymak bilmez", "papaz kadar muhteris", "papaz kadar açgözlü, bencil, tamahkâr"* sözlerinin atasözü haline gelmiş olması nedensiz değildir; tam tersine bu sözler yüzlerce yıllık bir deneyimin ürünüdür. Kilise tarafından kutsanmış, Hıristiyan erdemi öğreticilerinin, papazların, her yüz olayın dokuz yüz doksan dokuzunda,

söylediklerinin tersini yaptıkları kesindir. Bu büyük çoğunluk, söz konusu olgunun bu evrenselliği, göstermektedir ki, ortadaki yanlışlık, bireysel olarak insanlardan değil, bu insanların içinde yer aldıkları kendi içinde olanaksız ve çelişkili toplumsal konumdan kaynaklanmaktadır. Bu çelişki, ilk planda, el çekme ve vazgeçme doktrini ile insan doğasının pozitif eğilimleri ve ihtiyaçları arasındadır. Bu eğilimler ve ihtiyaçlar, bazı bireysel olaylarda, çok nadir olarak, gerçekten geri çekilebilir, bastırılabilir ve hatta, bazı güçlü entelektüel ve ahlaki tutkuların sürekli etkisiyle tamamen yok edilebilir; belirli toplumsal coşku anlarında, geniş halk yığınları tarafından, bir süre için unutulup ihmal edilebilir. Ama bunlar, kendi doğamızın öylesine ayrılmaz parçalarıdır ki, er ya da geç, her zaman varlıklarını ortaya koyar, düzenli ve normal bir şekilde tatmin edilmedikleri zaman, sağlıksız ve anormal tatmin şekilleri yaratırlar. Tüm Hıristiyan rahipler, özellikle de Roma Katolik Kilisesi rahipleri, bu doğal ve sonuç olarak karşı konulmaz yasanın felaketli etki alanına girmekten kendilerini kurtaramamışlardır. Hıristiyan el çekme ve vazgeçme öğretisini vaaz etmeye mecbur bırakılmadıkları sürece, bu söylediklerimiz modern Kilisenin öğretmenlerine, yani rahiplerine, uygulanamaz.

Ancak, her iki mezhebin rahipleri için de geçerli olan bir başka çelişki daha vardır. Bu çelişki, efendinin unvan ve pozisyonundan kaynaklanır. Emreden, baskı uygulayan, sömüren bir efendi, tümüyle mantıksal ve tümüyle doğal bir kişiliktir. Ancak, kutsal ve insani ayrıcalıkları nedeniyle kendisine boyun eğmiş olanlar için kendini feda eden bir efendi, çelişkili ve tümüyle olanaksız bir varlıktır. Bu, bir yandan, kendini *Tanrı'nın hizmetkârlarının en düşük hizmetkârı* olarak adlandırır ve bunun bir belirtisi olarak, tıpkı İsa'nın yaptığı gibi, yılda bir kez on iki Romalı dilencinin ayağını yıkarken, diğer yandan, aynı zamanda, kendini Tanrı'nın vekili, Dünyanın mutlak ve yanılmaz efendisi olarak ilan eden Papa örneğinde de çok iyi gördüğümüz gibi, ikiyüzlülüğün daniskasıdır. Tüm kiliselerin papazlarının kendilerine emanet edilmiş sürüler uğruna kendilerini feda etmek bir yana, her zaman, kısmen kendi kişisel tutkularını tatmin, kısmen de Kilisenin iktidarına hizmet uğruna, bunları kurban etmiş, sömürmüş ve sürü durumunda tutmuş olduklarını bir kez daha hatırlatmama gerek var mı? Benzer koşullar, benzer nedenler, her zaman benzer sonuçlar doğurur. O zaman bu söylediklerimiz, ilhamını kutsallıktan alan ve devlet tarafından onaylanan modern okulların öğretmenleri için de aynen geçerlidir. Bunlar, zorunlu bir biçimde, bazıları bilerek, bazıları bilmeyerek, kitlelerin kendilerini Devletin gücüne ve ayrıcalıklı sınıfların çıkarlarına feda etmesi doktrininin öğreticileri olacaklardır.

O zaman, toplumdan bütün eğitimi ve öğretimi kaldırmalı mıyız? Tam tersine! Eğitimi kitleler arasında kayıtsız şartsız yaygınlaştırmalı, Tanrının ihtişamına ve insanın köleliğine adanmış tüm tapınakları, insanın kurtuluşunun öğretildiği okullara dönüştürmeliyiz. Ama, ilk ağızda, şu noktada anlaşalım: Eşitlik ve insan özgürlüğüne saygı temeli üzerine kurulmuş normal bir toplumda, okullar, yetişkinler için değil, yalnızca çocuklar için var olacaktır; ve bu okulların köleleşmeye değil insanın kurtuluşuna hizmet edebilmesi için, her şeyden önce, ebedi ve mutlak köleleştirici olan Tanrı kurgusu ortadan kaldırılacaktır. Çocukların tüm eğitim ve öğretimi, imana değil, aklın bilimsel gelişmesine; sofuluk ve itaate değil, kişisel saygınlığın ve bağımsızlığın gelişmesine dayandırılmalıdır; ve her zaman ve her yerde, kutsallığa tapınmanın yerini, ne pahasına olursa olsun, gerçeğe ve adalete, hepsinin üstünde de insanlığa saygıya tapınma almalıdır. Otorite ilkesi, çocuğun eğitiminde doğal bir çıkış noktası oluşturur. Bu ilke, henüz aklı ermeyen küçük yaştaki çocuklara uygulandığında yasal ve gereklidir. Ancak, her şeyin, ve sonuçta eğitimin de, gelişimi içinde çıkış noktası aşama aşama inkâr edileceğinden, eğitim ve öğretim ilerledikçe, bu ilkenin uygulanmasına daha az yer verilerek özgürlüğün dozu artırılmalıdır. Her akılcı eğitim, temelde, otoritenin özgürlük lehine yavaş yavaş bir yana bırakılmasından başka bir şey değildir. Eğitimin zorunlu amacı, nihai olarak, başkalarının özgürlüğüne sevgi ve saygıyla dolu özgür insanların yetiştirilmesidir. Bundan ötürü, çocuk daha henüz yeni yeni konuşmaya çalışırken başlayan eğitimin ilk gününde otorite her şey, özgürlük ise hiçbir şey iken; eğitimin son gününde özgürlük her şey olmalı, hayvansal ya da kutsal otorite ilkesi geride en küçük bir kırıntı kalmamacasına ortadan kaldırılmalıdır.

Gelişmiş ve yaşını başını almış insanlara uygulanan otorite ilkesi, insanlığın canavarca, adice inkârı ile köleliğin, entelektüel ve ahlaki bozulmanın kaynağı haline gelir. Maalesef ataerkil hükümetler kitleleri öyle koyu bir karanlık içinde yaşamaya mahkûm etmişlerdir ki, yalnız çocuklar için değil, yetişkin insanlar için de okullar açmak zorunlu hale gelmiştir. Bu okullarda, otorite ilkesinin en küçük bir tezahürü ve kalıntısı bile yok edilmelidir. Bu okullar, artık bildiğimiz anlamda okul olmaktan çıkacaktır; bu okullarda kimin öğrenci kimin öğretmen olduğu bilinmeyecek, insanlar ihtiyaçları ölçüsünde bu okullarda parasız eğitim görecek ve bunun karşılığında, son derece zengin deneyimlerinden yararlanarak, kendilerinde eksik olanı onlara getiren öğretmenlerine bazı şeyler öğreteceklerdir. O zaman bu, karşılıklı bir eğitim, halk ile eğitilmiş gençlik arasında bir kardeşlik eylemi olacaktır.

Halk ve yetişkin tüm insanlar için gerçek okul yaşamdır. Hem doğal hem rasyonel olan, tek büyük ve güçlü otorite, saygı göstermemiz gereken tek otorite, eşitlik, dayanışma ve üyelerinin karşılıklı saygısı üzerine kurulmuş bir toplumun kolektif ve kamusal ruhunun otoritesidir. Evet, kutsal olmayan, tümüyle insani bu otorite önünde saygıyla boyun eğeriz; çünkü biliriz ki, o, bizi köleştirmeyecek, özgürleştirecektir. Bu otorite, Kilise ve Devlet tarafından oluşturulmuş, tüm kutsal, teolojik, metafizik, siyasal ve hukuki otoritelerden, ceza yasalarınızdan, hapishanelerinizden, infazcılarınızdan binlerce kez daha güçlüdür. Kolektif duygu ve kamuoyunun gücü bugün bile çok ciddi bir güçtür. En müthiş suçları işlemeye hazır olan bir insan bile ona meydan okumaya, karşı çıkmaya nadiren cesaret edebilir. Bu insanlar, onu aldatmaya çalışabilirler. ama, şu ya da bu ölçüde güçlü bir azınlığın desteğini arkalarında hissetmedikleri sürece, onu yok sayamazlar. Kendi gücüne ne kadar inanırsa inansın, hiç kimse, toplumun toplu aşağılamasına dayanabilecek kadar güçlü değildir; toplumun en azından bir kesiminin onayı ve saygısını arkasında hissetmediği sürece, hiç kimse yaşamını sürdüremez. Bir insanın herkesin düşüncesine sözle ya da eylemle karşı çıkacak cesareti bulabilmesi için çok samimi ve büyük bir inanç tarafından güdülenmesi gerekir; bencil, sağlam bir kişiliğe sahip olmayan, korkak insanlar, asla bu cesareti bulamazlar. Bütün insanları birbirine bağlayan doğal ve kaçınılmaz dayanışmayı -bu toplumsallık yasasını- her birimizin, hem kendi üzerimizde, hem de tanıdığımız insanlar üzerinde günlük deneylerimizle doğrulayabileceğimiz bu yasayı, sözünü ettiğimiz olgudan daha açık bir biçimde kanıtlayan başka hiçbir şey yoktur. Ama eğer bu toplumsal güç varsa, nasıl olmuş da, bu güç, bugüne kadar, insanları daha ahlaklı, daha insan bir hale getirememiştir? Çünkü, bu güç, halen kendisini insanileştirememiştir; kendisini insanileştirememesinin başlıca nedeni de, hepimizin bildiği gibi, sadık bir ifadesini oluşturduğu toplumsal yaşamın, insana saygıya değil, kutsala tapınmaya, özgürlüğe değil otoriteye; eşitliğe değil ayrıcalıklara; kardeşliğe değil sömürüye; adalet ve gerçeğe değil, kötülük ve aldatmaya; dayalı olmasıdır. Sonuç olarak, bu gücün, dile getirdiği insancıl kuramlarla hep çelişen gerçek eylemi, sürekli olarak felaketli ve bozucu bir etki yaratmıştır. Kötülükleri ve suçları bastırmamış, onları yaratmıştır; otoritesi, hep, kutsal, gayri insani bir otorite olmuştur; etkisi meşum ve uğursuzdur? Bu otorite ve etkiyi, yararlı ve insani hale getirmek istiyor musunuz? Toplumsal devrimi başarın. Böylece, tüm ihtiyaçları birbiriyle çelişir olmaktan çıkarın; tek tek insanların toplumsal ve maddi çıkarlarını, her bir kimsenin insani görevleriyle uyumlu bir hale getirin. Ve bu amaca ulaşmanın tek bir yolu olduğunu unutmayın: Eşitsizliği yaratan tüm kurumları ezmek:

Devlet, artık kendini Monarşi değil, Cumhuriyet olarak adlandıracaktır; ama yine de Devlet -yani, o büyük, iflah olmaz ve korkunç çocuğu, halkı, gözetlemek ve yönetmek üzere becerikli küçük bir insan grubu tarafından, *gerçek deha* ve *yetenek sahibi insanlar* tarafından, resmen ve düzenli bir biçimde oluşturulmuş bir vesayet rejimi- devletliğini yapacaktır. Okulun profesörleri ve Devletin yetkilileri, kendilerini Cumhuriyetçiler olarak adlandıracaklardır; ama bunlar yine vasiler, çobanlar olmaya devam edeceklerdir; ve halk, ezelden beri ne idiyse o olarak, yani sürü olarak, kalacaktır. Bu arada koyun kırkıcılara da dikkat etmek gerekecektir; çünkü nerede bir sürü varsa, orada, mecburen, görevleri o sürüyü kırkmak ve boğazlamak olan çobanlar da olacaktır.

Bu sistemde halk, sürekli olarak, bir çömez, bir öğrenci olarak kalacak ve kendisine ait olmayan düşüncelerin, isteklerin ve nihayet çıkarların aracı olmaya devam edecektir. Bu durum ile bizim özgürlük olarak adlandırdığımız -ve aslında tek gerçek özgürlük olan- durum arasındaki fark ancak uçurum sözcüğüyle tanımlanabilir. Bu durumda, eski baskı ve eski kölelik, yeni biçimler altında varlığını sürdürmeye devam eder. Ve köleliğin olduğu yerde, yalnızca sefalet ve zulüm değil, hem ayrıcalıklı sınıflar hem de kitleler arasında hüküm süren, gerçek bir toplumsal materyalizm de ortaya çıkar.

İnsani şeylere meydan okuyarak, idealistlerin vardığı nokta, her zaman bu kaba materyalizmin zafer kazandığı nokta olmuştur. Bunun çok basit bir nedeni vardır: Sonuçta, kutsal olan, her zaman buharlaşıp kendi ülkesine, cennete gider; yeryüzüne ise yalnızca kaba madde kalır.

---

ekonomik ve toplumsal eşitliği yaratmak. Herkesin yararlanabileceği özgürlük, ahlak ve insani dayanışma ancak bu temel üzerinde yükselecektir.
Bu konuya, en önemli sorun olan Sosyalizm sorununu ele aldığımda yeniden döneceğim.

Evet, teorik idealizmin zorunlu olarak varacağı sonuç en kaba materyalizmdir; kuşkusuz, yalnızca onu samimi olarak vaaz edenler arasında değil -bütün çabalarının sonuçsuz kaldığını gören bu kişiler söz konusu olduğu sürece, bunda şaşacak bir şey yoktur- ama onların önerilerini hayata -ve idealist doktrinlerin kendilerini egemenliği altına almasına izin veren tüm toplumlara- uygulamaya çalışanlar arasında da.

İlk bakışta belki insana garip gelen ama düşündükçe kendi kendini yeterince doğal bir biçimde açıklayan bu genel olguyu gösterecek tarihsel kanıtlar her yerde bol bol bulunabilir.

Eski dünyanın son iki uygarlığını, Yunan ve Roma uygarlıklarını, bu açıdan karşılaştıralım. Bunlardan, çıkış noktası itibariyle, en materyalist, en doğal ve sonuçlan itibariyle de en insani olanı hangisidir? Kuşkusuz Yunan uygarlığı. Peki, tam aksine, çıkış noktası itibariyle en soyut biçimde ideal olanı -insanın maddi özgürlüğünü vatandaşın ideal özgürlüğüne feda edeni, hukukun soyutluğu ve insan toplumunun devlet soyutlamasına doğru doğal bir gelişimiyle temsil edileni ve bununla birlikte sonuçları itibariyle en kaba olanı- hangisidir? Kuşkusuz Roma uygarlığı. Evet, Yunan uygarlığının, Roma'nınki de dahil olmak üzere, bütün eski çağ uygarlıkları gibi münhasıran, ulusal ve köleliğe dayalı olduğu doğrudur. Ama bu iki büyük bozukluğa rağmen söz konusu uygarlık insanlık idealini oluşturmayı ve gerçekleştirmeyi başarmıştır; insan yaşamına bir asalet katmış ve onu gerçekten idealize etmiştir; insan yığınlarını hür insan topluluklarına dönüştürmüştür; özgürlük sayesinde, bilimleri, sanatları, şiiri, ölümsüz bir felsefeyi ve insan saygınlığının ilk kavramlarını oluşturmuştur; siyasal ve toplumsal özgürlüğü kullanarak özgür düşünceyi yaratmıştır. Ortaçağlar kapanırken, Rönesans dönemi sırasında, bazı Yunanlı göçmenlerin bu ölümsüz kitaplardan birkaçını İtalya'ya getirmeleri, Katolikliğin karanlık zindanına gömülmüş bulunan

yaşamı, özgürlüğü, düşünceyi ve insanlığı yeniden canlandırmaya yetmiştir. Yunan uygarlığının adı insanın kurtuluşudur. Peki ya Roma uygarlığının adı nedir? Bütün vahşice sonuçlarıyla fetih. Son sözüne gelince, o da, ulusların ve insanların aşağılanması ve köleleşmesinden başka bir anlama gelmeyen, Sezar'ların sonsuz hükümranlığı olmuştur. Bugün bile, bütün Avrupa ülkelerinde, özgürlük ve insanlığı öldüren, vahşice ve maddi olarak onu ezen, Sezar'lara ve Roma'ya özgü ilkelerin zaferi değil midir?

Şimdi, bir de iki çağdaş uygarlığı, İtalyan ve Alman uygarlıklarını karşılaştıralım. Bunlardan birincisi, genel karakteri itibariyle, kuşkusuz materyalizmi temsil eder; ikincisi ise, tam tersine, en soyut, en saf, en aşkın biçimiyle idealizmin temsilcisidir. Bunlardan her birinin pratik sonuçlarına bir göz atalım.

İtalya, halihazırda, insanın kurtuluşu davasına dev hizmetlerde bulunmuştur. Avrupa'da özgürlük ilkesini canlandıran, geniş bir biçimde uygulayan, endüstriyi, ticareti, şiiri, sanatları, pozitif bilimleri ve özgür düşünceyi yeniden insanlığa kazandıran odur. Doğrudur, İtalya, üç yüzyıldır imparatorların ve papaların despotizmi altında çökmüş, ardından burjuva yönetimi altında çamura batmıştır; ama bir zamanlarki haliyle kıyaslandığında daha düşük bir düzeyde de olsa, bugün yeniden ayağa kalkmaktadır. Ve bütün bunlara karşın, o, hâlâ Almanya'dan ne kadar farklıdır! Geçici olmasını umut ettiğimiz, tüm bu çöküşe karşın, insan, İtalya'da, adeta özgürlük için doğmuş bir halkın arasında, insanca yaşayıp soluk alabilir. Burjuva İtalya'da bile, gururla, Mazzini ve Garibaldi gibi insanlar gösterilebilir. Almanya'da ise, felsefi açıklaması yapılmış ve büyük bir halk tarafından düşünülerek, isteyerek kabul edilmiş, müthiş bir siyasal ve toplumsal kölelik atmosferi insanı kuşatır. Onun kahramanları -bunları söylerken, hep bugünün aristokratik, bürokratik, siyasal ve burjuva Almanyasını göz önünde bulunduruyorum; geleceğin proleter Alman-

yasını değil- Mazzini ve Garibaldi'nin tam tersi kimselerdir: Protestan Tanrı'nın vahşi ve samimi temsilcisi I. Wilhelm, Bismarck, Moltke ve generaller, Manteuffel ve Werder. Varlığının başından beri, Almanya'nın kurduğu dış ilişkilerin tüm amacı, ağır ağır ve sistematik bir biçimde, komşularını işgal ve ilhak olmuş, bu ülke, kendi gönüllü köleliğini diğer ülkelere de yaymaya çalışmıştır. Birliğini kesin bir biçimde sağladığı andan itibaren, bu ülke, tüm Avrupa'nın özgürlüğü için bir tehdit, bir tehlike oluşturmuştur. Bugün Almanya, kaba ve muzaffer köleliğin temsilcisidir.

Teorik idealizmin, nasıl kesintisiz ve sürekli olarak pratik materyalizme dönüştüğünü göstermek için Hıristiyan Kiliselerinin ve doğal olarak da, en başta,|Apostolik Roma Kilisesinin| sunduğu örneğe bakmak yeter. Kilise tarafından vaaz edildiği şekliyle, ideal anlamda, şu yeryüzünde, İsa'nın doktrininden daha yüce, daha çıkar gözetmez, dünyevi çıkarlardan daha fazla arınmış ne vardır? Ve bu aynı Kilisenin, bir güç haline geldiği VIII. yüzyıldan itibaren uyguladığı pratikten daha kaba materyalist ne olabilir? Kilisenin, Avrupa hükümdarlarıyla giriştiği tüm mücadelelerin temel amacı neydi -ve halen nedir? Dünyevi mallara, en başta gelirlere sahip olmak, dünyevi iktidarını kurmak ve kendi siyasal ayrıcalıklarını yaratmak. Kimseye haksızlık yapmamak için şunu da kabul etmeliyiz: Zenginlik ve iktidarın ya da kitlelerin ekonomik sömürüsü ile siyasal baskı altına alınmasının, kutsal idealin yeryüzündeki hükümranlığının iki ayrılmaz koşulu olduğunu, bu tartışılmaz ama pek de Hıristiyanca olmayan gerçeği, modern tarihte, ilk keşfeden Kilise olmuştur. Zenginlik, iktidarı yaratır ve güçlendirir; iktidar da, sürekli yeni zenginlik kaynaklan keşfeder ve yaratır; bunların ikisinin bir arada bulunması ise, Hıristiyanlık propagandası açısından, havarilerin şehitliği ve imanından da, kutsal inayetten de, çok daha garantili bir başarı unsurudur. Bu tarihsel bir gerçektir; ve bu gerçek, Protestan kiliseler tarafından da kabul edilmiştir. Kuşku-

suz, burada sözünü ettiğim kiliseler, Almanya'daki bağımlı kiliseler değil, İngiltere, Amerika ve İsviçre'deki kiliselerdir. Alman kiliselerinin kendi inisiyatifleri yoktur; onların tüm yaptığı, aynı zamanda ruhsal şefleri olan efendilerinin, dünyevi iktidarı elinde tutan hükümdarların emirlerini yerine getirmektir. Öte yandan, bilinmektedir ki, Protestan propagandası, özellikle İngiltere'de ve Amerika'da, bu iki büyük ülkenin maddi, ticari çıkarlarının propagandası ile son derece sıkı bir ilişki içindedir. Ve yine çok iyi bilinmektedir ki, bu ticari propagandanın amacı, hiç de İncil eşliğinde nüfuz edilen ülkelerin zenginleşmesi ve maddi gönenci değildir; burada söz konusu olan, daha çok, kendi ülkesinde son derece ürkek ve aynı zamanda son derece sofu olan belirli sınıfların zenginleşmesi ve maddi gönenci için bu ülkelerin sömürülmesidir.

anarchy-copy.org

Tek kelimeyle, tarih, Hıristiyan olsun olmasın bütün kiliselerin, kitleleri ekonomik olarak sömürmek için büyük kuruluşlar halinde örgütlenmeyi asla ihmal etmediklerinin kanıtlarıyla doludur. Bu örgütlenme, ruhsalcı propagandaya eşlik eder ve muhtemelen bu propagandanın başarısını çabuklaştırmak ve sağlamlaştırmak için, şu ya da bu kutsal varlığın koruması ve özel, doğrudan, kutsaması altında yürütülür. Yine hepimizin bildiği gibi, tüm siyasal ve hukuki kurumları, egemen ve ayrıcalıklı sınıflarıyla, yalnızca, bu çeşitli kiliselerin dünyevi uzantılarını oluşturan tüm devletler, ilke olarak, aynı sömürüyü, Kilise tarafından dolaylı olarak kutsanmış küçük azınlıklar yararına sürdürürler. Sonuçta ve genelde, Tanrı'nın ve tüm kutsal varlıkların dünyadaki eylemleri, daima ve her yerde, kitlelerin fanatik ve sürekli doyurulması gereken idealizmlerinin üzerine küçük bir azınlığın gönenmiş materyalizminin kurulmasıyla sonuçlanır.

Günümüzde tanık olduğumuz bir gelişme, bu söylediğimizin yeni bir kanıtını oluşturmaktadır. Daha önceki sayfalarda bir sapma içinde olduklarını vurgulayarak kendilerine gönderme yap-

tığım o büyük yüreklere ve büyük kafalara sahip az sayıda insanı bir istisna kabul edersek, günümüzde, idealizmi en inatçı biçimde kimler savunur? İlk planda, bütün hükümran saray çevreleri. Fransa'da, yakın zamana kadar, III. Napolyon ve karısı Madam Eugénie, bunların eski bakanları, saray mensupları, Rouher ve Bazaine'den Fleury ve Piétri'ye eski mareşaller; Fransa'yı öylesine idealize etmiş ve kurtarmış olan İmparatorluk dünyasına mensup bütün erkek ve kadınlar; onların gazetecileri, bilginleri Cassagnac'lar, Girardin'ler, Duvemois'ler, Veuillot'lar, Leverrier'ler, Dumas'lar; her türden kadın ve erkek cizvitlerin kara alayları; Fransa'nın tüm büyük ve orta burjuvazisi; doktriner ve doktrinsiz liberaller, Guizot'lar, Thier'ler, Jules Favre'lar, Pelletan'lar ve Jules Simon'lar, burjuva sömürüsünün bütün inatçı savunuculan. Prusya'da, Almanya'da, Tanrı'yı yeryüzünde temsil görevini yürüten İmparator İ. Wilhelm'in, Pomeranyalı olsun olmasın bütün generalleri, bütün subayları ve dinsel inançlarının gücüyle tanınan tüm ordusuyla birlikte, Fransa'yı bu ideal tarzda nasıl fethetmiş olduğu hepimizin malumudur.

Rusya'da Çar ve saray erkânı, Muraviev'ler, Berg'ler ve Polonya'nın tüm kasapları ve sonradan olma sofuları. Kısacası, bugün her biri diğerinin, az ya da çok, serbest çevirisi olan dinsel ve felsefi idealizm, utanmazca sürdürülen maddi sömürünün maddi, kanlı ve kaba gücünün bayrağı olarak hizmet vermektedir. Oysa ezilen ve acı çeken kitlelerin pratik idealizmi tarafından yükseltilen teorik materyalizm bayrağı, dünyadaki tüm insanların kardeşliği içinde, tek tek her bireyin insan haklarını ve en büyük özgürlüğünü gerçekleştirme eğilimindedir.

Gerçek idealistler kimlerdir -soyutlama idealistleri değil yaşam idealistleri; gökte değil, yerde yaşayan idealistler- ve kimler materyalisttir?

Açıktır ki teorik ve kutsal idealizmin temel koşulu, mantığın, insan aklının fedası ve bilimin inkârıdır. Dahası, görüyoruz ki, idea-

lizmin doktrinlerini savunanlar, kendilerini zorunlu olarak, kitleleri ezenlerin ve sömürenlerin saflarında bulmaktadırlar. Bunlar, her büyük aklı, her büyük yüreği, idealizmden uzaklaştırmaya yetmesi gereken iki büyük nedendir. Peki, o zaman nasıl oluyor da, ne akıldan, ne yürekten, ne de iyi niyetten yana herhangi bir eksiği olmayan ve bütün varlıklarını insanlığın hizmetine adayan ünlü idealistlerimiz, buraya kadar suçladığımız ve gerçek yüzünü açığa çıkardığımız bir doktrinin temsilcileri arasında kalmaya devam ediyorlar?

Bu insanlar, mutlaka, çok güçlü bir saik tarafından etkilenmiş olmalılar. Bu saik mantık ya da bilim olamaz; çünkü mantık ve bilim, idealist doktrine karşı hükmünü açıkça ilan etmiştir. Bu saik, kişisel çıkar da olamaz; çünkü bu insanlar, bu sorunu tamamen aşmışlardır. O zaman, daha güçlü ahlaki bir saik söz konusu olmalıdır. Peki ama hangisi? Tek bir şey olabilir. Hiç kuşkusuz, bu parlak zekâlı insanlar, idealist teori ya da inançların ahlaki saygınlık ve gelişmeleri açısından mutlak olarak gerekli olduğuna, materyalist teorilerin ise, tam aksine, onu bir hayvan derekesine indirdiğine inanmışlardır.

Peki, ya gerçek bunun tam tersi ise!

Daha önce de söylediğim gibi, her gelişme çıkış noktasını bir yerde inkâr eder. Materyalist ekole göre, çıkış noktası ya da işin temeli maddi dünya olduğuna göre, inkâr, zorunlu olarak ideal olmalıdır. Gerçek dünyanın bütünselliğinden, ya da soyut olarak madde denilen şeyden yola çıkarak, materyalizm, mantıksal olarak, gerçek idealizasyona, yani insanileştirmeye, toplumun tam ve katıksız kurtuluşuna ulaşır. Bunun tam tersini düşünürsek, aynı nedenden ötürü, çıkış noktası ya da temel olarak ideal olanı alan idealist ekolün zorunlu olarak varacağı nokta, Kilise ve Devlet biçimleri altında, toplumun materyalistleştirilmesi, kaba bir baskının örgütlenmesi, adi ve iğrenç bir sömürünün gerçekleştirilmesi olacaktır. Materyalist ekole göre, insanın tarihsel ge-

lişmesi, sürekli olarak yukarı doğru yükselen bir seyir izler; idealist sistemde bu hareket, yalnız ve yalnızca aşağı doğru olabilir!

Hangi insani sorunu tartışırsak tartışalım, hep, iki ekol arasındaki aynı temel çelişkiye ulaşıyoruz. Zaten gözlemlemiş bulunduğum gibi, bu da gösteriyor ki, materyalizm, hayvanlık durumundan yola çıkıp insanlık durumuna ulaşmaya çalışırken; idealizm, köleliği kurmak ve yığınları sürekli hayvanca yaşamaya mahkûm etmek için kutsallık kavramından hareket etmektedir. Materyalizm, özgür iradeyi inkâr eder ve sonunda özgürlüğün kurulmasına ulaşır; idealizm ise, insan saygınlığı adına özgür irade yanlısı olduğunu ilan eder ve sonunda tüm özgürlüklerin yıkıntıları üzerinde otorite ilkesine varır. Materyalizm otorite ilkesini reddeder; çünkü, haklı olarak, bu ilkeyi hayvansallığın bir parçası olarak görür; tarihin amacı ve başlıca anlamı olan insanlığın zaferinin ise, tam aksine, özgürlük aracılığıyla gerçekleşeceğini düşünür. Kısacası, idealistleri, hep pratik materyalist davranışlar içinde; materyalistleri ise en yüce ideal ve özlemlere ulaşma ve onları gerçekleştirme peşinde koşarken görürsünüz!

Daha önce de belirttiğim gibi, idealistlerin sisteminde, Tarih, sürekli bir düşüşten başka bir şey değildir. Onlar, daha işin başında, asla geri dönemeyecekleri müthiş bir düşüş, saf ve mutlak ideanın yüce alanından maddenin alanına ölümcül bir sıçrayış *(salto mortale)* gerçekleştirmişlerdir. Üstelik, bu madde, ne tür bir maddedir! Dünyada gördüğümüz türden, her zaman aktif ve hareketli, özellikler ve güçlerle, yaşam ve zekâyla dolu bir madde mi? Tam aksine, bu, imparatorlarına, Tanrılarına sunmak amacıyla gördükleri her şeyi soyup soğana çeviren şu düşünce Prusyalıları, teologlar ve metafizikçiler tarafından düzenli bir biçimde yağmalanarak tanınmaz hale getirilen ve mutlak sefalete indirgenen, soyut maddedir. Bu madde, kendine ait tüm eylem ve hareketten yoksun bırakılmıştır; ve kutsal ideanın tam tersine,

yalnızca mutlak aptallık, nüfuz edilemezlik, atalet ve hareketsizliği temsil eder.

Düşüş öylesine müthiştir ki, dümdüz olmuş, kendinin bilincini yitirmiş, kutsal kişi ya da fikir, asla bir daha eski konumuna gelemez. Ve bu umutsuz durumda bile, hâlâ mucizeler yaratmaya zorlanır! Çünkü, maddenin atıl hale geldiği andan itibaren, dünyada yer alan her hareket, en maddi olanı bile, ancak tanrısal bir müdahale, Tanrının madde üzerindeki eylemi sonucu doğabilecek bir mucize haline gelir. Ve orada, düşüşün etkisiyle bozulmuş ve yarı yarıya yok olmuş olan, bu yoksul Kutsallık, yüz binlerce yıl düştüğü yerde bilinçsizce yattıktan sonra, kendisiyle ilgili belleğinde kalmış birkaç anı kırıntısına ulaşmaya çalışarak yavaşça uyanır; ve madde üzerinde bu yönde yaptığı her hareket, bir yaratış, yeni bir biçim, bir mucize halini alır. O, bu şekilde, maddeselliğin ve hayvansallığın tüm aşamalarından geçer -önce gaz, basit ya da bileşik kimyasal madde, mineral, sonra, kendini insan olarak yoğunlaştırıncaya kadar, dünya üzerinde bitkisel ya da hayvansal örgütlenme. Bu noktada, bir an öyle görünür ki, sanki, bir kez daha kendine gelmek zorundadır; çünkü, her insanın içinde meleksi bir kıvılcımı, kendi kutsal varlığından bir parçayı, ölümsüz ruhu, ateşlemiştir. Nasıl olmuştur da, bu Kutsallık, tümüyle maddi olan bir şeyin içinde, mutlak olarak maddi olmayan bir şeyi barındırmayı başarmıştır; vücut, nasıl olmuş da, saf ruhu içermiş, kapatmış, sınırlamış, felce uğratmıştır? Bu yine, salt imanın, yani saçmanın şu tutkulu ve aptalca onanmasının çözebileceği sorunlardan biridir. Bu, mucizelerin en büyüğüdür. Ne var ki, bizim burada yapabileceğimiz, yalnızca, bu mucizenin etkilerini, pratik sonuçlarını saptamaktır.

Yüz binlerce yıl boyunca, umutsuz bir çabayla yeniden kendine gelmeye çalışan, canlandırdığı ve harekete geçirdiği maddenin içinde yitmiş ve parçalanmış olan Kutsallık, sonunda, bir destek

noktası, kendisini yoğunlaştırabileceği bir odak noktası bulmayı başarır. Bu odak insandır; onun, tek tek ölümlü bedenler içine hapsedilmiş, ölümsüz ruhudur. Ama bireysel olarak ele alındığında her insan, bu kutsal yüceliği kendi içine hapsedebilmek için çok sınırlı, çok küçük kalır; bu yüzden, o, yalnızca, bütünü gibi ölümsüz, ama bütünüyle kıyaslandığında sonsuz ölçüde küçük bir parçacığı içerebilir. Buradan da, kutsal varlığın, bütünüyle maddi olmayan varlığın, aklın, madde gibi, bölünebilir olduğu sonucu çıkar. Alın size yalnızca iman gücüyle çözülebilecek bir sır daha.

Eğer bütün olarak Tanrı her bir insanın içinde barınabilseydi, bundan her bir insanın Tanrı olabileceği sonucu çıkardı. Bu durumda, her biri diğerleriyle sınırlanmış, bununla birlikte sonsuz olmaya devam eden sayılamaz bir Tanrılar çokluğu söz konusu olurdu -insanların karşılıklı yokoluşlarını, birden fazlanın varlığının imkânsızlığını ima eden bir çelişki. Parçacıklar meselesine gelince, gerçekten de, bir parçacığın başkalarıyla sınırlanmış olması ve bütünden daha küçük olmasından daha mantıklı bir şey olamaz. Ancak, burada karşımıza başka bir çelişki çıkar. Sınırlı, büyük, ya da küçük olma özellikleri, maddenin özellikleridir; aklın değil. Materyalistlere göre, aklın tüm maddi insan organizmasının çalışması olduğu ve aklın büyüklüğü ya da küçüklüğünün, tümüyle, insan organizmasının az ya da çok maddi mükemmelleşmesine bağlı bulunduğu, doğrudur. Ama göreli sınırlılık ve büyüklüğe ilişkin bu aynı özellikleri, idealistlerin düşündüğü şekliyle akla, mutlak olarak maddi olmayan akla, maddeden bağımsız olarak varolan akla, atfetmek mümkün değildir. Akıllar arasında, ne büyüklük, ne küçüklük, ne de herhangi bir sınır olabilir; çünkü, tek bir akıl vardır: Tanrı. Bu sonsuz akla, insan ruhunu oluşturan -aynı zamanda ölümsüz olmaya devam eden- sonsuz derecede küçük ve sınırlı parçacıklar eklemek, söz konusu çelişkiyi zirveye taşımaktır. Ama bu bir iman sorunudur. Geçelim.

Bu noktada, bölünmüş ve sonsuz küçük parçacıklar halinde, her cins, yaş, ırk ve renkten sayısız varlığın içine yerleşmiş bir Kutsallık'la karşı karşıya bulunuyoruz. Bu son derece uygunsuz ve mutsuz bir durumdur; çünkü, kutsal parçacıklar, insan varlığının ilk ortaya çıktığı zamanlarda, birbirleri ile o kadar az tanışıktırlar ki, işe birbirlerini yok etmekle başlarlar. Dahası, bu, tümüyle barbarlık ve hayvansal vahşet durumunun ortasında, kutsal parçacıklar, insan ruhları, ilk kutsallık durumlarından belleklerinde kalmış tek tük şeyleri anımsarlar ve karşı konulmaz bir biçimde, bütünlerine doğru sürüklenir, birbirlerini ararlar; bütünlerini ararlar. Doğal dünyaya dağılmış ve orada kaybolmuş olan Kutsallığın kendisi ise, kendini insanda aramaktadır; ancak, insan vücutlarından oluşan o kadar çok hapishaneye dağılmıştır ki, bu işi yaparken, kendini kaybedip çılgınlık üstüne çılgınlık yapmaya başlar.

Fetişizmden başlayarak, kâh bir taş, kâh bir ağaç parçası, kâh bir çaput parçasında kendini arar ve kendine tapar. Gayet muhtemeldir ki, maddeye düşmesine izin verilmemiş ve mutlak idealin yüce zirvelerinde, ya da göğün yedinci katında, saf ruh olarak korunmaya devam edilmiş diğer kutsallık bu zavallının haline acımamış olsaydı, kendisi paçavralardan kurtulmayı hâlâ başaramamış olacaktı.

Alın size yeni bir sır daha: Kutsallığın, ikisi de sonsuz olmaya devam eden iki parça halinde kendi kendini bölmüş olması; bunlardan biri -Baba Tanrı- saf bir biçimde, maddi olmayan bölgede kalırken, diğerinin -Oğul Tanrı- maddeye düşmesi. Daha sonra, birbirinden ayrılmış bu iki kutsallık arasında, yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya kurulmuş doğrudan ve sürekli ilişkiler ortaya çıkar; ve tek bir ebedi ve sürekli eylem olarak düşünülen bu ilişkiler Kutsal Ruh'u oluşturur. Gerçek teolojik ve metafizik anlamıyla, Hıristiyan Üçlemesi'nin (Baba- Oğul-Kutsal Ruh) müthiş sırrı budur.

Ama yeryüzünde olup bitenleri görmek için bu zirveleri terk ederek boşuna zaman kaybetmeyelim.

Oğul Tanrı, ebedi ihtişamıyla oturduğu zirveden ölümcül bir düşüş gerçekleştirerek paramparça olur ve şaşkınlığa kapılır- Kutsallığın bu parçası, maddenin içine öylesine dalmış ve orada öylesine dağılmıştır ki, insanlık durumuna ulaşmış olduğu halde, hâlâ eski durumuna dönmeyi başaramamıştır. Oğul'un içine düştüğü acıklı durumu gören Baba Tanrı, onun yardımına koşmaya karar verir. Baba Tanrı, aynı anda ölümsüz, kutsal ve sonsuz derecede küçük olan bu muazzam parçacıklar yığını içinden -bu parçacıklar yığını içinde Oğul Tanrı öylesine parçalanmış durumdadır ki, kendini tanımaktan acizdir- kendisini en çok hoşnut edenleri, esinlediği kişileri, peygamberlerini, "erdemli deha sahipleri"ni, insanlığa en çok hayrı dokunacak ve onun için yasalar yapacak olanları, seçer: Zerdüşt, Buda, Musa, Konfüçyüs, Likurg, Solon, Sokrates, kutsal Platon ve hepsinin üstünde İsa Mesih -sonunda, tek bir insanda toplanmış ve yoğunlaşmış bulunan Oğul Tanrı'nın en tam hali; daha sonra, bütün havariler, bunların en önde gelenleri St. Peter, St. Paul, St. John, Büyük Konstantin, Muhammed, sonra Şarlman, VII. Greguar, Dante ve bazılarına göre keza Luther, Voltaire, Rousseau, Robespierre ve Danton ve birçok büyük ve kutsal tarihsel kişilikler; isimlerini burada tek tek sıralayamayacağımız bir çok seçilmiş insan -bir Rus olarak, bunların arasında St. Nicholas'ın da (Noel Baba ç.n.) unutulmamasını diliyorum.

Sonra, yeryüzünde, Tanrı'nın en son tezahürüne ulaşıyoruz. Ne zaman Tanrı doğrudan doğruya görünüyor; o zaman insan bir hiçe indirgeniyor. Denilecektir ki, insanın kendisi de Tanrı'nın bir parçası olduğundan hiçe indirgenmez. Özür dilerim. Belirli, sınırlı bir bütünün parçasının, ne kadar küçük olursa olsun, bir nicelik, pozitif bir büyüklük, olduğunu kabul ediyorum. Ancak, sonsuz büyüğün bir parçası, onunla karşılaştırıldığında, zorunlu olarak, sonsuz derecede küçük olur. Milyarlarca milyarı milyarlarca milyarla çarpın -ortaya çıkan rakam, sonsuz büyükle kıyas-

landığında sonsuz küçük olacaktır ve sonsuz küçük sıfıra eşittir. Tanrı her şeydir; bu yüzden, insan ve onunla birlikte tüm gerçek dünya, tüm evren, hiçbir şeydir. Bu sonuçtan kaçış yoktur.

Tanrı göründüğünde, insan hiçe indirgenir; ve kutsallık ne kadar büyürse, insanlığın durumu o kadar kötüleşir. Bütün dinlerin tarihi bundan ibarettir; tüm kutsal esinlenmelerin ve yasamaların sonucu budur. Tarihte, Tanrı'nın adı, kutsal bir değnektir; kutsaldan esinlenmiş tüm insanlar, büyük "erdemli dehalar", insan özgürlüğünü, saygınlığını, aklını, gönencini bu değnekle terbiye etmişlerdir.

Buraya kadar Tanrı'nın düşüşünü görmüştük; şimdi sıra, bizi daha çok ilgilendiren bir başka düşüşe geldi -insanın düşüşüne. Bu düşüşün tek nedeni, yeryüzünde Tanrı'nın tezahürünün görünür hale gelmiş olmasıdır.

Bakın, sevgili ve akıllı idealistlerimiz, ne kadar derin bir hatanın içine düşmüş bulunuyorlar. Tanrıdan söz ederken, niyetleri, amaçları, bizi yükseltmek, bizi kurtarmak, bize bir asalet kazandırmaktı; ama tam tersine bizi yere çalıyor ve aşağılıyorlar. Tanrı sözünü kullanarak insanlar arasında kardeşliği kurmayı hayal ediyorlar; ama tam tersine, gurur, kin yaratıyorlar; düşmanlık, nefret, savaş tohumları ekiyorlar; köleliği kuruyorlar. Tanrı'yla, kutsal esinlenmenin çeşitli dereceleri gündeme geliyor; insanlar, yüksek derecede esinlenmiş, az esinlenmiş, hiç esinlenmemiş, olarak bölünüyor. Bunların tümünün Tanrı karşısında eşit derecede önemsiz olduğu doğrudur, ama birbirleriyle kıyaslandıklarında, bazıları diğerlerinden daha büyüktür; yalnızca fiiliyatta değil -öyle olsaydı, bunun hiç önemi olmazdı, çünkü, fiili eşitsizlik, bazı yasal kurgu ya da kuramlara tutunmadığı zaman kolektivite içinde kaybolur- kutsal esinlenme hakkı itibariyle de. O esinlenme hakkı ki, bir kez ortaya çıktı mı, hemen, sabit, sürekli, taşlaşmış bir eşitsizliğe yol açar. Az esinlenmiş olanlar, çok esinlenmiş olanları dinlemek ve onlara itaat etmek zorundadır;

esinlenmemiş olanlar da, az esinlenmiş olanlara. Böylece, sağlam bir biçimde kurulmuş otorite ilkesine ulaşırız; ve bununla da iki temel kölelik kurumuna: Kiliseye ve Devlete.

Bütün despotizmlerin en kötüsü, doktriner kişiler ya da esinlenmiş dinciler tarafından uygulanan despotizmdir. Bunlar, tanrılarının ya da fikirlerinin zaferine kendilerini öylesine kaptırmışlardır ki, yüreklerinde, yaşayan insanların, gerçek insanların, özgürlüğü, saygınlığı, hatta çektiği eziyetler için hiç yer kalmamıştır. Gözü peşine takıldığı ideadan başka hiçbir şey görmeyen kutsal coşku, en yumuşak ruhları, en müşfik kalpleri, insan sevgisinin tüm kaynaklarını önünde sonunda kurutur. Varolan her şeyi, dünyada olup biten her şeyi, ebediyet ya da soyut fikir açısından ele alan bu insanlar, gelip geçici sorunlar karşısında aşağılayıcı bir tutum takınırlar. Ama gerçek insanların, etten ve kemikten yapılmış insanların tüm hayatı bu tür gelip geçici şeylerden oluşmuştur; onların kendileri de gelip geçici varlıklardır; bir kere geçip gittiler mi, yerlerini başkaları alır, ama kendileri hiçbir zaman geri dönemezler. İnsanda, sürekli olan, göreli olarak ebedi olan tek şey insanlıktır; o da, sürekli gelişir; bir kuşaktan diğerine geçerken zenginleşir. "Göreli olarak ebedi" diyorum, çünkü, başlangıcı olan her şeyin bir sonu da olacağından, er ya da geç, gezegenimiz de yok olacaktır. Ve bir kez gezegenimiz yok oldu mu; gerçekten ebedi olan tek şeyin, evren sisteminin, içindeki birtakım yeni oluşumların öğesi olmak için bir kez bileşenlerine ayrıldı mı; bizim insan olarak bütün gelişmemiz kim bilir ne olacaktır? Bununla birlikte, bu yokoluş, çok uzak geleceğin bir sorunu olduğundan, insan yaşamının kısalığını da göz önüne alarak, insanlığa ebedilik vasfını yüklemekle yanlış yapmış olmayız. Ancak, bu sürekli olarak ilerleyen insanlık olgusu, genel bir kavram olarak değil, yalnızca, belirli zamanlarda, belirli yerlerde, gerçekten yaşayan insanlar içinde ortaya çıktığında, gerçek ve yaşayan bir olgudur.

Genel idea, her zaman bir soyutlamadır; ve bu nedenden ötürü gerçek hayatın bir tür inkârıdır. İnsan düşüncesi ve bunun sonucunda bilim, yalnızca, gerçek olguların, onların ilişkilerinin ve yasalarının genel önemini -kısacası, onların sürekli dönüşümleri içinde kalıcı olanı- adlandırabilir ve kavrayabilir -onların maddi, bireysel, tabir caizse, gerçeklik ve yaşamla soluk alıp veren ve bundan ötürü de geçici olan ve saptanması güç yanını değil. Bilim, gerçekliğe ilişkin düşünceyi anlar, gerçekliğin kendisini değil; hayatın düşüncesini anlar, kendisini değil. Bu onun sınırıdır; aşılamaz tek sınırıdır; çünkü o, bilimin tek organı olan, düşüncenin gerçek doğası üzerine kurulmuştur.

Bilimin yalnızca tartışılmaz haklarının ve büyük misyonunun değil, her ne zaman, resmi lisanslı temsilcileri aracılığıyla, küstah bir biçimde hayatı yönetme hakkını talep etse, ortaya çıkan hayati güçsüzlüğünün ve hatta zararlı eyleminin de üzerine dayandığı temel budur. Bilimin misyonu, gelip geçici ve gerçek olguların genel ilişkilerinin gözlenmesi yoluyla, fiziki ve toplumsal dünyaya ilişkin olguların gelişimi içinde mevcut genel yasaları saptamaktır. Tabir caizse, bilim, sıkı sıkıya gözlenmesi gerekli ve ihmal edilmesi ya da unutulması her zaman ölümcül sonuçlar doğuracak genel koşulları göstererek, insanlığın ileriye yönelik yürüyüşündeki değiştirilemez işaret noktalarını saptamaktır. Tek kelimeyle, bilim, yaşamın pusulasıdır -yaşamın kendisi değil. Bilim değiştirilemez, gayri kişisel, genel, soyut, duyularla algılanamaz bir şeydir; tıpkı, yansıtılmış ya da zihinsel -yani beyinsel (Bu sözcüğü, bilimin kendisinin, maddi bir organın, yani beyinin, maddi bir ürününden başka bir şey olmadığını bize hatırlatması için kullanıyorum)- ideal reprodüksiyondan başka bir şey olmayan bilimsel yasalar gibi. Yaşam, tümüyle uçup kaçıcı ve gelip geçici, ama aynı zamanda, tümüyle, gerçeklikle ve bireysellikle, duyumsanırlıkla, eziyetlerle, zevklerle, özlemler, gereksinimler

ve tutkularla ilişkili bir şeydir. Kendiliğinden gerçek şeyleri -ve varlıkları- yalnızca o yaratır. Bilim ise hiçbir şey yaratmaz; onun tek yaptığı, hayatın yarattıklarını belirlemek ve tanımaktır. Ve ne zaman bilimle uğraşan bir adam kendi soyut dünyasından çıkıp gerçek dünyada yaşayan varlıklara karışsa, önerebileceği ya da yaratabileceği her şey zavallı, aptalcasına soyut, kansız, yaşamsız, taş gibi donmuş bir şey olur; tıpkı ölümsüz Doktor Faust'un bilgiç çömezi Wagner tarafından yaratılmış homunculus gibi. Buradan çıkan sonuç şudur: Bilimin tek görevi yaşamı aydınlatmaktır - onu yönetmek değil.

Bilimin ve bilim adamlarının yönetimi, bunlar Auguste Comte'un takipçisi pozitivistler ve doktriner Alman Komünizmi ekolünün mensupları olsalar bile, güçsüz, aptalca, gayri insani, zalim, baskıcı, sömürücü, kötülük kaynağı olmaktan kurtulamaz. Teologlar ve metafizikçiler için söylediklerimizin aynını bilim adamları için de söyleyebiliriz. Bireysel ve yaşayan varlıklar söz konusu olduğunda, bunlar ne duyguya ne de yüreğe sahiptirler. Bu yüzden onları suçlamamız da doğru olmaz; çünkü, bu, onların mesleklerinin doğal bir sonucudur. Bilim adamı oldukları sürece, genellemelerden başka bir şeyle uğraşmaz ve ilgilenmezler.[1] ...onlar yalnız bilim adamı değil, aynı zamanda, az ya da çok, hayat adamıdırlar.[2]

1 Bakunin'in el yazmalarının bu sayfaları kayıptır.

2 Cümlenin kayıp bölümü muhtemelen şöyledir: "Eğer bilim adamları, araştırmaları ve deneylerinde, insanlara, tıpkı hayvanlara davrandıklan gibi davranmıyorlarsa, bunun nedeni şudur:"

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ancak, buna da çok güvenmemeliyiz. Her ne kadar bir bilim adamının, bir insana, bugün bir tavşana davrandığı gibi davranmaya cesaret edemeyeceğinden, hemen hemen emin olsak da, bir bütün olarak bilim adamlarının, müdahale edilmediği takdirde, yaşayan insanları -kuşkusuz daha az zalimce, ama kurbanlarının epey eziyet çekecekleri biçimde- bilimsel deneylere tabi tutmayacaklarından emin olamayız. Onlar, bireylerin gövdeleri üzerinde deneyler yapamasalar da, toplumsal gövde üzerinde bunu yapmak isteyeceklerdir; ve kesin olarak önlenmesi gereken şey de budur.

Mevcut örgütlenmeleri içinde, bilimi tekellerine alarak ve böylece toplumsal yaşamın dışında kalarak, bilginler, birçok bakımdan din adamlarınınkine benzer ayrı bir kast oluştururlar. Bilimsel soyutlamalar onların Tanrısıdır; yaşayan ve gerçek bireyler kurbanları; onlar kutsanmış ve lisanslı kurban edicilerdir.

Bilim, soyutlamalar alanının dışına çıkamaz. Bu bakımdan sanatla kıyaslandığında daha alt düzeydedir. Sanat da genel tipler ve durumlarla özel olarak ilgilenir, ancak bunları kendi yaratısı olan formlar içinde cisimleştirir. Bu formlar, gerçek anlamda bir yaşama sahip olmasalar da, hayalhanemizde yaşama ilişkin anı ve duyguları harekete geçirirler; sanat, bir anlamda kavradığı tipleri ve durumlan bireyselleştirir; etten kemikten yapılmamış ve sonuç olarak sürekli ve ölümsüz, yaratma gücüne sahip, bu bireyselleştirmeler aracılığıyla, gözlerimizin önünde görünüp kaybolan gerçek bireysellikleri zihnimizde canlandırır. O zaman, sanat, adeta soyutlamanın yaşama dönüşüdür; bilim ise, tam aksine, gelip geçici ama gerçek yaşamın, ebedi soyutlamaların sunak taşında sürekli kurban edilmesidir.

Bilim, bir insanın bireyselliğini kavrama konusunda, bir tavşanınki kadar yeteneksizdir; çünkü ikisine de eşit derecede ilgisizdir. Bireysellik ilkesinden habersiz olduğu için değil -onu bir olgu olarak olmasa da bir ilke olarak çok iyi kavramıştır. O, insan türleri de dahil olmak üzere, bütün hayvan türlerinin, doğan ve aynı ölçüde gelip geçici olan yeni gelenlere yer açmak için ölen belirsiz sayıda bireyler dışında gerçek bir varlığa sahip olmadıklarını çok iyi bilir. Hayvan türlerinden daha üstün türlere yükselindiğinde bireysellik ilkesinin daha önem kazandığını, bireylerin daha özgür ve daha karmaşık bir hale geldiklerini bilir. Bilir ki, yeryüzündeki en son ve en mükemmel hayvan olan insan, en karmaşık ve en dikkate değer bireyselliğin sahibidir; insan, anlama gücü nedeniyle, toplumsal ve özel varlığında, evrensel yasayı adeta somutlaştırır; kişiliğinde temsil eder. Ve yine, son olarak, teolojik ya da metafizik, siyasal ya da hukuki doktrincilik, ya da bilimsel gurur nedeniyle yoldan çıkmadığı, yaşamın güdülerine ve kendiliğinden özlemlerine sağır kalmadığı zaman bilir ki (ve bu onun son sözüdür), insana saygı insanlığın en üstün yasası-

dır; tarihin büyük ve gerçek amacı, toplumda yaşayan her bireyin insanileştirilmesi ve kurtulmasıdır; gerçek özgürlüğüdür, refahıdır, mutluluğudur. Çünkü, eğer Devlet tarafından temsil edilen kamu refahına ilişkin özgürlük düşmanı kurgunun tuzağına bir kez daha düşmezsek -her zaman halkın sistematik bir biçimde kurban edilmesine dayanan bir kurgu- açıkça görebiliriz ki, kolektif özgürlük ve gönenç, yalnızca, bunlar bireysel özgürlük ve gönençlerin toplamını temsil ettikleri kadarıyla mevcuttur.

Bilim, bunların hepsini bilir; ama onların ötesine gitmez; gidemez. Soyutlama onun gerçek doğasını oluşturduğundan, yaşayan ve canlı bireylerin ilkelerini çok iyi bilse de; gerçek ve yaşayan bireylerle hiç ilgilenmez. Genel olarak bireylerle ilgilenir; ama Peter veya James gibi gerçek bireylerle değil. Bilim söz konusu olduğunda, şu ya da bu kişinin gerçek varlığı yoktur ve olamaz. Bir kere daha tekrarlıyorum: Onun bireyleri yalnızca soyutlamalardan ibarettir.

Ama, tarih, soyut bireyler tarafından değil, eylem halindeki, yaşayan ve ölümlü bireyler tarafından yapılır. Soyutlamalar, yalnızca gerçek insanlar tarafından oluşturulabilirler. Yalnız ideada değil, et ve kana bürünmüş gerçeklikte de bu varlıklar yapıntı olduklarından, bilimin kalbi yoktur: Bilim, bu varlıkları, en fazla *entelektüel* ve *toplumsal gelişmenin* malzemeleri olarak görür. Peter veya James'in özel durumları ve başlarına gelenler onu hiç ilgilendirmez. Zaten, eğer onlara ebedi kuramlarını destekleyen örnekler olmaktan öte bir gözle baksaydı, gülünç hale gelir, iddiasından vazgeçer, kendi kendini yok ederdi. Ve bilimden bunu yapmasını istemek de anlamsız olurdu; çünkü, onun misyonu bu değildir. O, somutu kavrayamaz; yalnızca soyutlamalar yaparak ilerleyebilir. Onun misyonu, genel olarak insan türlerinin veya şu ya da bu ırkın, halkın, sınıfın, ya da bireyler kategorisinin, varlık ve gelişme durumu ve genel koşullarıyla uğraşmaktır; her

türlü aracı kullanarak, onların refahlarının ya da gerilemelerinin genel nedenlerini ve yaşamlarını sürdürme ve geliştirmelerini en iyi sağlayacak genel yöntemleri saptamaktır. Ancak bu koşulla, o söz konusu görevi geniş bir biçimde ve rasyonel olarak yerine getirebilir, tüm görevini yapabilir ve bundan daha fazlasını ondan beklemek gerçekten haksızlıktır.

Ama ona yerine getiremeyeceği bir görevi yüklemek de aynı derecede aptallık ve felakettir. O zaman, mademki bilimin kendi doğası Peter'in ya da James'in varlığını ihmal ediyor, ne bilimin ne de onun adına birilerinin Peter ya da James'i yönetmesine izin verilmemelidir. Aksi takdirde James ya da Peter'in kaderi bir deney tavşanının kaderinden pek farklı olmazdı. Dahası, bilim, onları görmezden gelmeye devam eder ama hiç de soyutlamalardan ibaret olmayan, tam aksine, son derece gerçek maddi çıkarlara sahip bulunan ve ayrıcalıklı olmanın insanlar üzerinde yarattığı zararlı etkilere açık gerçek kişiler olan, onun lisanslı temsilcileri, sonunda bilim adına diğer insanları kaz gibi yolmaya başlarlardı; tıpkı, Tanrı adına, Devlet adına, Hukuk adına, bugüne kadar, papazların, her türden politikacıların ve hukukçuların yaptıkları gibi.

O zaman benim söylediğim, belirli bir ölçüde, hayatın bilime, daha doğrusu bilim adına *insanlara hükmedenlere karşı ayaklanmasıdır*; bilimi yok etmek değil -bu insanlığa yapılmış büyük bir ihanet olurdu- onu, bir daha asla terkedemeyeceği biçimde, gerçek yerine oturtmaktır. Şimdiye kadar, tüm insanlık tarihi, yalnızca ve yalnızca, milyonlarca zavallı insanın, sürekli ve kanlı bir biçimde, birtakım insafsız soyutlamalar onuruna - Tanrı, ülke, Devlet gücü, ulusal onur, tarihsel haklar, hukuki haklar, siyasal özgürlük, kamu refahı gibi- kurban edilmesinden ibaret olmuştur. Bugüne kadar, insan toplumlarının doğal, kendiliğinden ve kaçınılmaz hareketinin seyri böyle bir yol izlemiştir. Olmuş olanı değiştiremeyiz; geçmiş söz konusu olduğu sürece, yapma-

mız gereken, tüm doğal felaketlere katlandığımız gibi buna da katlanmaktır. İnsan ırkını eğitmek için bunun tek mümkün yol olduğuna inanmak zorundayız. Kendimizi aldatmamalıyız: Hatta, olup biteni büyük ölçüde yönetici sınıfların Makyavelci kötülüklerine de bağlamaktan vazgeçmeliyiz; kabul etmeliyiz ki, eğer kitlelerin kendilerinin içinde, onları sürekli olarak, önüne çıkan her şeyi yutan şu soyutlamalara, insan kanıyla beslenen şu tarih vampirlerine, kendilerini kurban etmeye iten, sersemletici, kendiliğinden bir hareket olmasaydı, hiçbir azınlık, tüm bu korkunç fedakârlıkları onlara empoze edebilecek kadar güçlü olamazdı.

Biliyoruz ki, halihazırda, teologlar, politikacılar ve hukukçular, bu durumdan son derece hoşnutturlar. Çünkü, soyutlamaların papazları olarak bunlar, yaşamlarını yalnızca halkı sürekli kurban ederek devam ettirebilirler. Metafizikçilerin de bu durumu desteklemelerinde şaşılacak hiçbir şey yoktur. Onların tek görevi, haksız ve saçma olanı mümkün olduğunca haklı çıkarmak ve rasyonalize etmektir. Ama şu pozitif bilimin kendisinin de aynı eğilimleri gösteriyor olması, bir yandan onu kurarken, bir yandan da üzerinde kara kara düşünmemiz gereken bir olgudur. Bilimin bu tür eğilimler göstermesinin iki nedeni vardır: Bunlardan birincisi, hayatın dışında oluştuğu için ayrıcalıklı bir kesim tarafından temsil edilmesidir; ikincisi, kendisini tüm insan gelişmesinin mutlak ve nihai amacı olarak görmesidir. Bilim, kendine yönelteceği ve önünde sonunda yöneltmek zorunda kalacağı mantıklı bir eleştiri süreci sonunda, anlayacaktır ki, tam tersine, kendisi, yalnızca, daha yüksek bir amacın -yeryüzünde doğan, yaşayan ve ölen tüm gerçek insanların gerçek durumlarının tam olarak insanileştirilmesi amacının- bir aracıdır.

Pozitif bilimin, teoloji, metafizik, politika ve hukuk karşısındaki büyük avantajı burada yatar -bilim, bu doktrinlerin yaptığı gibi hatalı ve ölümcül soyutlamalar yerine, şeylerin genel doğalarını ve mantıklarını, genel ilişkilerini ve gelişmelerinin genel

yasalarını ifade eden gerçek soyutlamalar yapar. Bu durum, bilimi tüm daha önceki doktrinlerden derin bir biçimde ayırır ve ona toplumda sürekli olarak işgal edeceği geniş bir yer verir. Bilim, bir anlamda, toplumun kolektif bilincini temsil eder. Ama onun, tüm daha önceki doktrinlere benzeyen bir yönü de vardır. Mümkün olan tek nesnesi soyutlamalar olduğu için, doğası gereği, insanı görmezden gelmeye zorlanır; oysa gerçek insanın dışında en doğru soyutlamalar bile var olamaz. Temelden gelen bu bozukluğu giderebilmek için, bilim, geçmişin doktrinlerinin izlediğinden farklı bir yöntem izlemek zorundadır. Bu sonuncular, kitleleri soyutlamalarına zevkle kurban ederken -geçerken şunu da belirtelim ki, bu soyutlamalar, onları ete kemiğe bürünmüş olarak temsil edenleri abat ederler- onların cehaletlerinden yararlanmışlardır. Gerçek bireyleri tanımaktaki mutlak yetersizliğini bilen ve ilgisini kendi alanıyla sınırlayan pozitif bilim ise toplumların yönetimi konusundaki tüm iddialarından kesin ve mutlak olarak vazgeçmek zorundadır. Bunu yapmak zorundadır, çünkü aksi olsaydı, yasal meşguliyet alanının yegâne nesnesini oluşturan soyutlamalar uğruna görmezden geldiği yaşayan insanları sürekli olarak feda etme durumunda kalırdı.

Bu açıdan bakıldığında, tarihin gerçek bilimi henüz mevcut değildir; bugün, onun aşırı karmaşık koşullarından ancak tek tük izler gözümüze çarpar. Ama bir an için bu bilimin kesin olarak oluşmuş olduğunu varsayalım; ne sunardı bize bu bilim? Bir tarihe sahip toplumların, genel -maddi ve ideal, ekonomik, politik ve toplumsal, dinsel, felsefi, estetik ve bilimsel- koşullarının doğal gelişmelerinin sadık ve rasyonel bir manzarasını. Ama insan uygarlığının bu evrensel manzarası, ne kadar ayrıntılı olursa olsun, hiçbir zaman, genel ve netice olarak soyut, tahminlerin ötesinde herhangi bir şey göstermezdi. Bir zamanlar muzaffer olmuş bu tarihin -genel sonuçlan açısından, ya da "tarihin arabası altında ezil-

miş" insan kurbanların oluşturduğu dev "hekatomb"[1] açısından bakıldığında keder verici bir zafer- yaşayan ve acı çeken malzemelerini sağlamış olan milyarlarca insan -onlar olmaksızın tarihin büyük soyut sonuçlarından hiçbiri elde edilemeyecek olan, göz ardı edilmiş ve bu sonuçlardan asla bir yarar sağlayamamış milyarlarca insan- tarih kitaplarımızda, yine, kendilerine en küçük bir yer bile bulmazlardı. Onlar, soyut insanlık yararına yaşamışlar, kurban edilmişler ve parçalanmışlardır; hepsi bu kadar.

Peki, bu durumdan ötürü tarih bilimini mi suçlayacağız? Bu hem haksızlık, hem de aptallık olurdu. Bireyler, düşünce, akıl yürütme, hatta yalnızca soyutlamaları ifade etmeye muktedir söylem tarafından kavranamazlar. Onlar, günümüzde de, herhangi bir biçimde, geçmişte olduğundan daha fazla kavranamazlar. Bundan ötürü, geleceğin bilimi olan toplumsal bilimin kendisi, kaçınılmaz olarak, onları göz ardı etmeye devam edecektir. Ondan en fazla isteyebileceğimiz, bize bireysel sefaletin genel sonuçlarını saptırmadan ve açık olarak işaret etmesi -bu nedenler arasında, maalesef, hâlâ çok sık rastladığımız, yaşayan bireylerin soyut genellemelere kurban edilmesi ve tabi kılınmasını da unutmamak şartıyla- ve aynı zamanda, *toplumda yaşayan bireylerin gerçek kurtuluşu için gereken genel koşulları* bize göstermesidir. Bu onun görevidir; bunlar onun sınırıdır; bu sınırların ötesinde, toplumsal bilimin eylemi, yalnızca güçsüz ve ölümcül olabilir. Bu sınırların ötesinde, bilimin lisanslı temsilcilerinin, papazlarının, *doktriner* ve idari şişinmeleri başlar. Oysa, şimdi bütün papaların ve papazların hesabını görme zamanıdır; artık onları istemiyoruz; hatta kendilerini Sosyal Demokratlar olarak adlandırsalar bile.

Bir kez daha belirtelim: Bilimin tek görevi, yolumuzu aydınlatmaktır. Yaratıcı güce sahip olan ise, yalnızca ve yalnızca, tüm

1 Hekatomb: Eski zamanlarda yüzlerce kurbanın bir arada tanrılara sunulduğu büyük kurban töreni sonunda kesilen hayvanların atıldığı çukur. ç.n.)

idari ve doktriner engellerden kurtarılmış ve tam eylem özgürlüğü verilmiş, Yaşam'dır.

Bu zıtlığın üstesinden nasıl gelinebilir?

Karşımızda, bir yandan, toplumun rasyonel organizasyonu için zorunlu olan; öte yandan, yaşayan ve gerçek şeylerle uğraşırken sergilediği yeteneksizlik yüzünden, toplumun gerçek ve pratik örgütlenmesine müdahale etmemesi gereken bir bilim var.

Bu çelişkinin çözümü yalnızca bir biçimde mümkündür: Bütünün yaşamı dışında var olan ve bröveli bir bilginler kesimi tarafından temsil edilen moral bir varlık olarak bilimin dağıtılmasıyla. Bu durumda, bundan böyle toplumun kolektif bilincini temsil edecek olan bilim, zorunlu olarak, gerçekten herkesin malı haline gelir. Böylece de, evrensel karakterini koruyarak (bu olmadan bilim de olmaz) ve ilgisini münhasıran genel nedenler, bireyler ve şeyler arasındaki koşullar ve belirli ilişkiler üzerinde yoğunlaştırmaya devam ederek, tüm bireylerin doğrudan ve gerçek hayatlarıyla gerçekten bütünleşir. Bu hareket, Reformasyon'un başlangıcında, Protestanların yarattığına benzer bir hareket olacaktır. O zamanlar, Protestanlar, bundan böyle her biri kendi işini görecek olan insanların papazlara ihtiyaçlarının kalmadığını, her insanın, Tanrı İsa'nın görünmez eli sayesinde, kendi iyi Tanrısına ulaşmayı önünde sonunda başaracağını söylüyorlardı. Ancak burada mesele, ne İsa Mesih'tir, ne iyi Tanrı, ne siyasal özgürlük, ne de hukuki haklar; bunların hepsi teolojik ve metafizik olarak vahyedilmiş ve tümü de aynı şekilde sindirilemez şeylerdir. Bilimsel soyutlamalar dünyasının vahiyle ilişkisi yoktur; o, gerçek dünyada içerilmiş olarak bulunmaktadır ve bu gerçek dünyanın yalnızca genel ve soyut bir ifadesi ya da temsilidir. Özel olarak bilginler kesimi tarafından temsil edilen ayrı bir bölge oluşturduğu sürece, bu ideal dünya, iyi Tanrının yerini alarak gerçek dünya için bir tehdit oluşturacak, bu arada, eskiden papazların oturduğu koltuklara da kendi lisanslı temsilcilerini oturt-

mayı ihmal etmeyecektir. Bilginlerin oluşturduğu özel toplumsal örgütlenmenin, her şeyde herkesi eşit kılan genel eğitim aracılığıyla dağıtılması gerekliliğinin nedeni budur; öyle ki, kitleler güdülen bir sürü olmaktan ve ayrıcalıklı papazlar tarafından kaz gibi yolunmaktan kurtulsunlar ve kendi kaderlerini kendileri belirleyebilsinler.[1]

Ancak kitleler bu eğitim düzeyine ulaşıncaya kadar, bilim adına kendilerini yönetenlerin insafına mı terk edileceklerdir? Kesinlikle hayır. Kitleler açısından bilimden vazgeçmek, bilginler tarafından yönetilmekten daha evladır. Bu adımların yönetiminin ilk sonucu, bilimin, halkın erişemeyeceği bir hale gelmesi olacaktır; ve böyle bir hükümet, zorunlu olarak aristokratik bir nitelik taşıyacaktır; çünkü bugün var olan bilimsel kurumlar esas olarak aristokratik kurumlardır. Pratik bakış açısından en kabul edilemez, toplumsal bakış açısından ise en kibirli ve aşağılayıcı şey, bir eğitim aristokrasisidir! Bilim adına kurulacak yönetim böyle bir nitelik taşıyacaktır. Bu rejim, yaşamı ve toplumsal hareketi felç edebilecek nitelikte olacaktır. Her zaman kibirli, her zaman kendine yeterli ve her zaman güçlü olan bilginler, her şeye karışma arzusu taşıyacaklar ve yaşamın kaynaklan, onların soyutlamalannın soluğu altında kuruyup gidecektir.

Bir kere daha vurgulayalım: Yaşamı yaratan bilim değil, bizzat yaşamın kendisidir; özgürlüğü yaratacak tek güç de, halkın kendiliğinden eylemidir. Hiç kuşkusuz, eğer bilim, bundan böyle, halkın

1 Bilim, herkesin mirası haline gelince, belirli bir anlamda, kendini her bir insanın doğrudan ve gerçek yaşamı içine girecektir. Böylece, gururda, ihtirasta ve *doktriner* bilgiçlikte kaybettiğini, yararlılık ve fazilette yeniden bulacaktır. Ne var ki, bu durum, bilimsel akıl yürütmede toplumun geri kalan çoğunluğundan daha becerikli deha sahibi insanları, kendilerini bilimin gelişmesine adamak ve topluma büyük hizmetlerde bulunmaktan alıkoymayacaktır. Ancak bu insanlar, her üstün zekânın çevresi üzerinde uyandırdığı doğal etkiden öte bir toplumsal etki peşinde koşmayacak; ve asil bir aklın, asil bir tutkunun tatmininden duyduğu hoşnutluktan öte bir ödül talep etmeyeceklerdir.

kendini kurtarmaya yönelik kendiliğinden yürüyüşünün yolunu aydınlatabilseydi, bu çok büyük bir şans olurdu. Ama ışığın yokluğu, izleyenleri yanlış yola sevk etmek için yakılmış ve zayıf bir ışıktan yeğdir. Sonuç olarak halk, önünde sonunda yolunu aydınlatan bir ışık bulacaktır. Böylece de uzun bir tarihsel yolu boşu boşuna katetmekten ve hatalarının bedelini yüzlerce yıllık sefaletle ödemekten kurtulmuş olacaktır. Onların acılı deneyimlerinin pratik özeti, bazı bakımlardan kuramsal bilim kadar değerli, bir tür geleneksel bilim oluşturacaktır. Ve son olarak da, gençliğin bir kesimi -şu, burjuvazinin hatalarından, ikiyüzlülüğünden, adaletsizliğinden ve korkaklığından, bu sınıfa sırtını dönme cesaretini bulacak ölçüde nefret eden ve proletaryanın haklı ve insani davasını çekincesiz kucaklayacak kadar tutku sahibi olan gençler- daha önce de söylediğim gibi, halkın kardeşlik duygularıyla dolu eğitmenleri olacaktır. Onlar sayesinde, *bilginlerin* yönetimine fırsat kalmayacaktır.

Eğer halk, *bilginler* yönetiminin tehlikelerine karşı uyanık olsaydı; şu esinlenmiş idealistlerin yönetimine karşı daha da uyanık bulunurdu. Bu inanç sahipleri, ayakları bir türlü yere basmayan şairler, ne kadar samimi iseler o kadar tehlikelidirler. Biraz önce söylemiş olduğum gibi, bilimsel soyutlama, yaşam için gerekli ve öz olarak doğru, rasyonel bir soyutlamadır; yaşamın teorik temsili, ya da isterseniz, vicdanıdır. O, yaşam tarafından özümlenip hazmedilebilir ve hazmedilmek zorundadır. İdealist soyutlama, Tanrı ise yaşamı ezen, parçalarına ayıran, yanlış yola sevk eden ve öldüren, çürütücü bir zehirdir. İdealistlerin, kişisel değil ama kutsal gururu, amansız ve insafsız bir gururdur. Onu öldürebilirsiniz -zaten öyle yapmak da zorundasınız- ama onu asla teslim alamazsınız; tek bir soluğu kalsa bile o, halkı, tıpkı, imparatorlarının mahmuzlu çizmelerinin altında parçalanmış görmek isteyen şu Prusyalı teğmenlerin, Almanya'nın pratik idealistlerinin yaptığı gibi, insanları kendi Tanrısına tabi kılmaya çalışacaktır. Amaç biraz farklı olmakla birlikte,

iman aynı imandır; ve bu imanın doğurduğu sonuç yalnızca köleliktir. Bu, aynı zamanda en çirkin ve en kaba materyalizmin zafer kazanması demektir. Bu gerçeği Almanya örneğinde göstermeye bile gerek yoktur; mevcut durumda, bunu görmemesi için insanın kör olması gerekir. Ama kutsal idealizm örneği söz konusu olduğunda, bunu göstermenin hâlâ gerekli olduğunu düşünüyorum.

İnsan, tüm diğer doğal varlıklar gibi, maddi bir varlıktır. Akıl; düşünme, algılama, farklı içsel ve dışsal duyulanımlar üzerinde fikir yürütme, geçip gittiklerinde onları anımsama, hayal gücünü harekete geçirerek onları yeniden üretme, karşılaştırma, birbirinden ayırt etme, ortak belirlenimleri soyutlama, böylece genel kavramlar yaratma ve nihayet farklı yöntemlere göre bu kavramları gruplandırarak ve bir araya getirerek fikirler oluşturma -tek kelimeyle, zekâ, bizim bütünsel, ideal dünyamızın tek yaratıcısı- hayvansal bedenimizin ve özellikle beynin tümüyle maddi organizmasının bir özelliğidir.

Biz, bu gerçeği, hiçbir olgunun yalanlamadığı ve herhangi bir insanın hayatının herhangi bir anında doğrulayabileceği, bütünün deneyiminden biliyoruz. En düşük düzeydeki türler de dahil olmak üzere, bütün hayvanlarda belirli bir zekâ derecesini buluyoruz; ve görüyoruz ki, türlerin sıralanması içinde hayvan zekâsı, bir türün organizasyonu insanınkine yaklaştığı ölçüde gelişiyor; ama yalnızca insanda, zekâ, (kavramsal ç.n.) düşünceyi oluşturan soyutlama gücüne ulaşıyor.

Bundan ötürü, bilgimizin yegâne kökeni ve kaynağını oluşturan evrensel deneyim,[1] bize gösteriyor ki, zekâ, tümüyle, her zaman belirli bir hayvansal bedene bağlıdır; bu hayvansal işlevin yoğunluğu ve gücü ise, organizmanın göreli mükemmelleşme-

1 Bütün bilimlerin üzerine dayandığı evrensel deneyim, idealistlerin inançlarını dayandırmaya çalıştıkları evrensel imandan açık bir biçimde ayrılmalıdır. Birincisi, olguların gerçek bir doğrulanması iken, ikincisi, yalnızca, kimsenin duyup görmediği olguların bir varsayımıdır; böyle olduğu için de herkesin bu konudaki deneyimi farklı farklıdır.

siyle yakından ilişkilidir. Evrensel deneyimden çıkan sonuçların bu sonuncusu, yalnızca farklı hayvan türlerine uygulanabilir olmakla kalmaz; insana da uygulanabilir. İnsanın entelektüel ve ahlaki gücü, bir ırk, bir ulus, bir sınıf ve nihayet bir birey olarak mükemmelleşme düzeyine o kadar bağımlıdır ki, bu nokta üzerinde uzun uzadıya durmaya bile gerek yoktur.[1]

1 İnsan ruhunun maddesizliğine ve ölümsüzlüğüne inanan bütün idealistler, ırklar, halklar ve bireyler arasında var olan zekâ farklılığından dolayı muazzam bir hayal kırıklığına uğramak durumundadırlar. Çeşitli kutsal parçacıkların eşitsiz bir şekilde dağıtıldığı varsayılmadığı sürece, bu farklılık nasıl açıklanabilir? Maalesef, tümüyle kalın kafalı, aptal, hatta ebleh olan bir yığın insan vardır. Acaba, dağıtım sırasında onların payına hem kutsal hem de aptal olan bir parçacık mı düşmüştür? İdealistler, bu çıkmazdan kurtulabilmek için, zorunlu olarak, bütün insan ruhlarının eşit, ama onların içine kapatılmış olduğu zindanların, yani insan bedenlerinin eşitsiz olduğunu ve bunlardan bazılarının ruhun saf entelektüelliğine, bir organ olarak diğerlerinden daha iyi hizmet edebildiğini varsaymak zorundadırlar. Bu varsayıma göre, bir organ, amaca çok daha iyi hizmet edebilecek hassas bir organ, diğeri işe yaramaz kaba bir organ olabilir. Ancak bunlar, idealizmin kendisiyle çelişkiye ve kaba bir materyalizme düşmeden kullanamayacağı varsayımlardır; çünkü ruhun mutlak olarak maddesiz olma durumunda tüm bedensel farklar kaybolur; bedensel ve maddi olan her şey, zorunlu olarak, ilgisiz, eşit ve mutlak derecede kaba görünür. Ruhu vücuttan, mutlak maddesizliği mutlak maddeden ayıran uçurum, aşılması mümkün olmayan bir uçurumdur. Sonuç olarak, uçurumun öbür yanında, maddede, var olabilecek tüm farklılıklar -geçerken şunu da belirtelim; bu açıklanamaz ve olanaksız bir şeydir- ruh için son derece anlamsız ve boş şeyler olmak zorundadır; dolayısıyla, böyle bir durumda, ruh madde üzerinde ne bir etki yapabilir, ne de böyle bir ihtiyaç duyar. Tek kelimeyle, mutlak olarak maddesiz olan, mutlak olarak maddi olan tarafından ne sınırlanabilir, ne hapsedilebilir, ne de herhangi bir şekilde ifade edilebilir. İnsanın ilkel cehaleti ve aptallığının yarattığı tüm kaba ve materyalist imgelerden (materyalist sözcüğünü idealistlerin kullandığı anlamda kullanıyorum) en kaba ve en aptalca olanı, maddi bir vücut içine hapsedilmiş ölümsüz ruha ilişkin olanıdır; ve hiçbir şey, eski önyargıların en iyi zihinler üzerinde hâlâ uyguladığı muazzam etkiyi, günümüzde hâlâ bu imgeden bahseden yüksek bir zekâyla donatılmış insanların acınacak görüntüsünden daha iyi kanıtlayamaz.

Diğer yandan şurası da kesindir ki, bugüne kadar hiç kimse, tüm maddî formlardan soyulmuş, varlığını herhangi bir hayvansal bedenden ayrı olarak sürdüren, saf bir aklı görmemiştir ve göremez. Ama eğer hiç kimse onu görmemişse, nasıl oluyor da insanlar onun varlığına inanacak noktaya geliyorlar? Bu inanç olgusu kesindir ve eğer tüm idealistlerin iddia ettiği gibi evrensel değilse bile, en azından, son derece geneldir; böyle olmakla da tümüyle dikkate değerdir, çünkü, ne kadar aptalca olursa olsun, genel bir inanç, insan kaderi üzerinde, onu ihmal etmememiz ya da bir kenara koymamamız konusunda bizi uyaracak son derece güçlü bir etkiye sahiptir.

Dahası, bu inancın yeterince rasyonel bir açıklaması olmalıdır. Çocukların, gençlerin, hatta yetişkinlik çağını epeyce geride bırakmış birçok insanın bize sağladığı örnekler de gösteriyor ki, insan, akılsal yeteneklerini, onları kullanma şekli konusunda kendisiyle bir hesaplaşma yapmadan, bu konuda açık bir bilince sahip olmadan çok önce kullanabilir. Aklın, kendisiyle ilgili bir bilince sahip olmadan işlediği bu süre boyunca, masum ya da inanan zekânın bu eylemi sırasında, dış dünyayı kafasına takmış olan insan, yaşam denen bu içsel üvendire ve onun yarattığı çeşitli gereksinmelerle dürtülmüş olarak, bir dizi imge, kavram ve fikir yaratır. Bunlar, başlangıçta, kaçınılmaz olarak, mükemmel olmaktan uzaktırlar ve ifade etmek için büyük bir açlık duydukları şeyler ve olguların gerçek durumunu çok az yansıtırlar. Henüz kendi zekâ eyleminin bilincinde olmayan, bu imgeleri, bu kavramları, bu fikirleri kendisinin ürettiğini ve üretmeye devam ettiğini anlayamayan, bunların tümüyle sübjektif -yani insani- kökenini göremeyen insan, doğal olarak, bunları objektif varlıklar, kendisinden tümüyle bağımsız, kendi başlarına ve kendi içlerinde var olan gerçek varlıklar olarak ele almak zorundadır.

Hayvansal masumiyetlerinden yavaş yavaş sıyrılan ilkel halklar, tanrılarını işte böyle yaratırlar. Bu yaratma işini gerçekleştir-

dikten sonra da, gerçek yaratıcıların kendileri olduğunu hiç akıllarına bile getirmeden, onlara tapınırlar. Yarattıkları bu varlıkları, kendilerinden sonsuz derecede üstün gerçek varlıklar olarak gördüklerinden, onlara kadiri mutlak olma özelliğini atfeder ve kendilerini bu kadiri mutlak varlık tarafından yaratılmış varlıklar, onların köleleri olarak kabul ederler. İnsan düşüncesinin gelişme hızı ölçüsünde, daha önce de belirttiğim gibi, ters çevrilmiş bir imajın fantastik, ideal, şiirsel bir yansımasından başka bir şey olmayan bu tanrılar, idealize edilirler. Başlangıçta kaba fetişlerden oluşurken, giderek, görünür dünyanın dışında varlıklarını sürdüren saf ruhlara dönüşür ve sonunda, uzun tarihsel bir evrim süreci içinde, dünyaların yaratıcısı ve efendisi, ebedi, kutsal Ruh, tek bir Kutsal Varlık halinde bir araya gelerek kaynaşırlar.

Doğru ya da yanlış, gerçek ya da hayali, kolektif ya da bireysel, her gelişmede, her zaman en zor olan ilk adımı atmak, ilk eylemi gerçekleştirmektir. Bir kez bu adım atıldı mı, bunu kaçınılmaz olarak diğerleri izler. Bu korkunç dinsel çılgınlığın tarihsel gelişmesinin, bizi hâlâ ezen ve meşgul eden, ilk ve en zor adımı, dünyanın dışında var olan salt kutsal bir dünya fikrini ortaya atmaktır. Fizyolojik bakış açısından son derece doğal ve sonuçta insanlığın tarihinde zaruri olan çılgınlığın bu ilk eylemi, öyle tek bir hamlede tamamlanmaz. Bu inancın gelişmesi ve insanların zihinsel alışkanlıkları üzerinde yönetici bir etkiye sahip olması için, aradan kim bilir kaç yüzyıl geçmesi gerekmiştir. Ama bir kez bu inanç gelişti mi, insan beynini hükmü altına alan her çılgınca fikir gibi, karşı konulmaz bir hal alır. Çılgınlığının konusu ne olursa olsun, bir çılgını inceleyin: Göreceksiniz ki onun zihnini meşgul eden karanlık ve sabit fikir, ona dünyanın en doğal şeyiymiş gibi görünür. Bu sabit fikir ile çelişen gerçek şeyler ise onun gözünde, tam tersine, iğrenç ve saçma çılgınlıklardan başka bir şey değildir. Evet, din kolektif bir çılgınlıktır ve bireysel

çılgınlıktan daha güçlü bir çılgınlıktır, çünkü geleneksel bir nitelik taşır ve kökenleri uzak geçmişin içinde yitip gitmiştir. Kolektif çılgınlık olarak, o, halkların özel ve kamusal varlıklarının en derin noktalarına kadar sızmıştır; toplumda cisimleşmiştir; ve tabir caizse, kolektif ruh ve düşünce haline gelmiştir. Her insan, doğduğu andan itibaren onunla sanlıp sarmalanmıştır; anasının sütüyle birlikte onu emer; dokunduğu ve gördüğü her şeyde onu özümser. Onunla öylesine beslenmiş, onunla öylesine zehirlenmiş ve bütün varlığına onun tarafından öylesine nüfuz edilmiştir ki, daha sonra, doğal aklı ne kadar güçlü olursa olsun, kendisini ondan kurtarmak için akla hayale gelmeyen çabalar harcamak zorunda kalır ve buna rağmen ondan tam olarak kurtulmayı asla başaramaz. Modern idealistlerin durumu bu söylediklerimizin bir kanıtı, *doktriner* materyalistlerin, yani Alman Komünistlerinin durumu ise bir diğer kanıtıdır. Bunların ikisi de dini, devletin içinden söküp atmanın yolunu bir türlü bulamamışlardır.

Doğaüstü dünya, kutsal dünya, bir kez insanların hayalhanelerine yerleşip oturdu mu, bundan sonra çeşitli dinsel sistemlerin gelişmesi kendi doğal ve mantıksal yolunu izler ve dahası, bu sistemler, her çağda, dinsel fanteziler dünyasında, sadık bir reprodüksiyonu ve kutsal takdisçisi oldukları ekonomik ve politik ilişkilerin çağdaş gelişmesine kendilerini uydururlar. Kendisini din olarak adlandıran kolektif ve tarihsel çılgınlık, fetişizmden başlayıp çoktanrıcılığın bütün aşamalarından böyle geçer ve sonunda Hıristiyan Tektanrıcılığına ulaşır.

Dinsel inançların gelişmesinde, ayn bir kutsal dünya kurmaktan hemen sonra gelen ikinci en zor adım, hiç kuşkusuz, çoktanrıcılıktan tektarıncılığa, paganların dinsel materyalizminden Hıristiyanların ruhsalcı imanına bu geçiştir. Dişi pagan tanrılar -bu onların karakteristik özelliklerinden biriydi- her şeyden önce, münhasıran ulusal tanrılardı. Sayıları çok fazla olduğu için,

bunlar, zorunlu olarak, az ya da çok maddi karakterlerini korumuşlardı; ya da daha doğrusu, maddi olduklarından ve farklılık gerçek dünyanın temel özelliklerinden birini oluşturduğundan sayıları bir hayli fazlaydı. Pagan tanrılar, henüz gerçek şeylerin tam bir inkârından çok fantastik bir abartılmasıydılar.

Bu geçişin, adeta onun tüm tarihini oluşturarak, Yahudi halkına nelere mal olduğunu gördük. Musa ve diğer peygamberlerin tek tanrı konusundaki vaazları uzun süre boşa gitti; halk hep ilkel puta tapıcılığa, eski ve göreli olarak daha doğal ve uygun çok tanrıya tapma inancına geri döndü; çünkü bu tanrılar daha maddi, daha insani, daha elle tutulur gözle görülürdüler. Yehova'nın kendisi, onların tek tanrısı, Musa'nın ve peygamberlerin Tanrısı, hâlâ aşırı derecede ulusal bir tanrıydı; öyle ki, inançlı takipçilerini, seçilmiş halkını ödüllendirmek ve cezalandırmak için kimi zaman aptalca, ama her zaman kabaca ve gaddarca, maddi kanıtlar kullanırdı. Hatta, görünüşe göre, bu inanç, kendi varlığı içinde daha önceki tanrıların varlığının bir inkârını bile gerektirmiyordu. Yahudi Tanrısı, bu rakiplerin varlığını inkâr etmiyordu; yalnız kendisiyle yan yana bunlara tapınılmasını istemiyordu. Çünkü her şeyden önce, Yehova, çok kıskanç bir tanrıydı. Onun Birinci Emir'i şöyleydi:

"Ben senin Efendin ve Tanrınım ve sen benim önümde başka tanrı tanımayacaksın."

Yehova, o zamanlar, henüz, modern idealizmin üstün tanrısının son derece maddi ve son derece kaba bir ilk taslağıydı. Oysa üstün varlık, ulusal bir Tanrı olamazdı; o, bütün insanlığın Tanrısı olmak zorundaydı. Dahası, üstün varlık maddi bir şey de olamazdı; çünkü, tüm maddenin inkârı, saf ruh olmalıydı. Üstün varlığa tapınmanın gerçekleşmesi için iki şeyin zorunlu olduğu kanıtlanmıştır: (1) Ulusallıkların ve tapınmanın ulusal biçimlerinin inkârı aracılığıyla, şöyle ya da böyle, insanlığın gerçekleş-

tirilmesi; ve (2) Yahudilerin kaba Yehova'sını inceltebilmek için metafizik fikirlerin oldukça gelişmiş olması.

Bu koşullardan birincisi, son derece olumsuz bir yoldan da olsa, eskilerin bildiği ülkelerin büyük bir bölümünü fetheden ve bu ülkelerin ulusal kuramlarını tahrip eden Romalılar tarafından gerçekleştirilmişti. Bütün mağlup ülkelerin tanrıları, Panteon'da toplanmıştı ve orada birbirlerini etkisiz hale getirmişlerdi. Son derece kaba ve bütünüyle olumsuz da olsa, bu insanlığın ilk taslağıydı.

İkinci koşula, yani Yehova'nın inceltilmesine gelince, bu, ülkelerinin Romalılar tarafından fethedilmesinden çok önce Yunanlılar tarafından gerçekleştirilmişti. Yunanlılar, metafiziğin yaratıcısıydılar. Yunanistan, henüz tarihinin başlangıcındayken, Doğu'da, halklarının geleneksel inançları içine kesin olarak yerleşmiş kutsal bir dünyayı hazır olarak bulmuştu. Bu dünya ona Doğu tarafından devredilmişti. Siyasal tarihinin öncesinde, henüz içgüdüleriyle hareket ederken, Yunanistan, ozanları aracılığıyla, bu kutsal dünyayı geliştirmiş ve mucizevi bir biçimde insanileştirmişti. Sonuçta, tarih dönemlerine girdiğinde, ortada zaten hazır bir din vardı; ve bu din, o güne kadar var olmuş olan tüm dinlerin en sempatik ve asil olanıydı - tabii bir din, yani bir yalan, ne kadar asil ve sempatik olabilirse. Büyük Yunan düşünürleri -hiçbir ülke Yunanistan'dan daha büyük olmamıştır- kutsal dünyayı kurulu olarak buldular; yalnızca kendilerinin dışında ama halkın içinde değil, duygu ve düşünce alışkanlığı olarak bizzat kendilerinin de içinde; ve onu bir hareket noktası olarak aldılar. Teoloji yapmadılar; yani, Ortaçağların skolastiklerinin yaptıkları gibi, doğmakta olan mantığı bir tanrıya ilişkin saçmalıklarla uzlaştırabilmek için boşuna zaman harcamadılar; bu açıdan durum son derece lehlerineydi. Tanrıları, spekülasyonlarının dışında bırakıp kendilerini doğrudan kutsal ideaya bağladılar; tek, görünmez, her şeye gücü yeten, ebedi ve mutlak olarak ruhsalcı ama

gayri kişisel, kutsal ideaya. Ruhsalcılık söz konusu olduğu kadarıyla, o zamanlar, Yunan metafizikçileri, Yahudilerden çok daha fazla Hıristiyan tanrısının yaratıcısıydılar. Yahudiler, ona sadece Yehova'larının gaddar kişiliğini eklediler.

Kutsal Platon gibi üstün bir dehanın bile kutsal ideanın gerçekliğine tümüyle ikna olmuş olması, dinsel mania geleneğinin, en büyük kafalar üzerinde bile, ne kadar bulaşıcı ve ne kadar etkili olduğunu bize gösterir. Ne var ki, buna hiç şaşmamalıyız; çünkü, Aristo ve Platon'dan bu yana gelmiş geçmiş en büyük felsefi deha, Hegel bile -mükemmel olmayan bir biçimde ve aşırı metafizik bir tarzda da olsa, kutsal idealarin objektifliğini ya da gerçekliğini yerle bir etmiş olan Kant'ın kritisizmine rağmen- bu kutsal ideaları aşkın ve göksel tahtlarına yeniden oturtmaya çalışmaktan geri durmamıştır. Gerçi Hegel'in bu restorasyon işini son derece kaba bir biçimde yaptığı için iyi Tanrıyı ebediyen öldürmüş olduğu doğrudur; o, kendisini sonuna kadar okuyacak olanlara, tarihin akışı içinde hareket ederek kendini arayan insan aklının bir yaratısından başka bir şey olmadığını göstererek, bu ideaların başlarının üstünden kutsal haleyi çekip almıştır. Sonunda tüm dinsel çılgınlıkları ve kutsal *hayaleti* gömmek için birkaç söz söylemek yetmiştir. Bu büyük sözler de, kendisinin ardından, hemen hemen aynı zamanda, birbirlerinin varlığından bile haberdar olmayan iki büyük kafa; Almanya'da Hegel'in izleyicisi ve yıkıcısı olan Ludwig Feuerbach ve Fransa'da pozitivizmin kurucusu Auguste Comte tarafından söylenmiştir;

"Metafizik, psikolojiye indirgenmiştir." Bütün metafizik sistemler, kendilerini tarih içinde geliştiren insan psikolojisinden başka bir şey olmamışlardır.

Bugün artık, kutsal idealarin nasıl doğduğu, soyutlayıcı insan yeteneği tarafından birbiri ardına nasıl yaratıldığı kolayca anlaşılabilir. Tanrılar, insanlar tarafından yaratılmışlardır. Ama Platon

zamanında bu bilgiye ulaşmak imkânsızdı. Kolektif akıl ve sonuç olarak da bireysel akıl, hatta en büyük dehanın aklı bile, bu iş için yeterince olgulaşmamıştı. Nadiren, Sokrates gibi biri çıkıp "Kendini tanı!" demişse de, bu kendini tanıma, yalnızca bir sezgi olarak mevcuttu. Dolayısıyla da bu sözler gerçekte pek bir şey ifade etmiyordu. Sonuçta, insan aklının, kutsal dünyanın tek yaratıcısının kendisi olduğundan kuşkulanması, o sıralar imkânsızdı. İnsan aklı, kutsal dünyayı, tarih olarak, gelenek olarak, duygu olarak ve bir düşünme alışkanlığı olarak, önünde hazır bulmuş, ve kaçınılmaz olarak, onu en yüksek spekülasyonlarının nesnesi haline getirmişti. Metafizik böyle doğmuş ve Ruhsalcılığın temelini oluşturan kutsal idealar böyle gelişmiş, olgunlaşmıştı.

Platon'dan sonra, insan aklının gelişmesinde bir tür tersine hareketin ortaya çıkmış olduğu doğrudur. Bilimin ve pozitif felsefenin gerçek babası Aristo, kutsal dünyayı inkâr etmemekle birlikte, onunla mümkün olduğunca az ilgilendi. Bir analist ve deneyci gibi -zaten öyleydi- mantığı, düşünce yasalarını ve aynı zamanda fiziksel dünyayı, ideal, aldatıcı özü itibariyle değil, gerçek yönleriyle ilk kez o araştırdı. Onun ardından, İskenderiye Yunanlıları, ilk pozitif bilimciler ekolünü oluşturdular. Bunlar ateisttiler, ama ateizmleri çağdaşları üzerinde pek bir iz bırakmadı. Daha sonra bilim kendini gittikçe daha fazla yaşamdan ayırdı. Platon'un ardından kutsal idealar metafiziğin kendi içinde reddedildiler; bunu yapanlar Epikürcüler ve Kuşkucular'dı; bu iki cemaat, insan aristokrasisinin bozulmasına epey katkıda bulunmakla birlikte, kitleler üzerinde hiçbir etki uyandırmadı.

Bunlardan çok daha etkili bir başka ekol, İskenderiye'de kuruldu. Bu, neo-Platoncular ekolüydü. Doğu'nun uçsuz bucaksız imgeleriyle Platon'un fikirlerini pek de saf olmayan bir biçimde kaynaştıran neo-Platoncular, Hıristiyan dogmalarının gerçek yaratıcıları ve daha sonra işleyicileri oldular.

Böylece, Yehova'nın kişisel ve kaba bencilliği, daha az kaba ve gaddar olmayan Roma'nın fetihçiliği ve Doğu ile kurulan ilişkiler içinde maddileşmiş Yunanlılar'ın metafizik ideal spekülasyonları bir araya gelerek, ruhsalcı Hıristiyan dininin üç tarihsel öğesini oluşturmuşlardır.

Pagan tanrıların sayısız mihraplarının yıkıntıları üzerinde tek ve üstün bir Tanrının mihrabı yükseltilmeden önce, pagan ve eski dünyayı oluşturan çeşitli ulusların dünyasının yıkılması gerekiyordu. Bunu, son derece kaba bir biçimde de olsa, eskilerin bildiği dünyanın büyük bir bölümünü fetheden Roma yaptı; böylece de, insanlığın, hiç kuşkusuz son derece kaba ve olumsuz bir biçimde, ilk temelleri atıldı. Tüm ulusların, maddi ve toplumsal, ulusal farklılıkları üzerinde böylece yükselen ve belirli bir anlamda bunların doğrudan inkârı olan bir Tanrı, kaçınılmaz olarak, maddi olmayan, soyut bir varlık olmak zorundaydı. Ama böyle bir Tanrının varlığına inancın yayılması kolayca gerçekleşemezdi. Sonuçta, felsefi olarak, bu inanç, *kutsal idea* fikrini -ebediyen yaratıcı ve görünür dünya tarafından sürekli yeniden üretilen bir modeli- ilk kez geliştiren Yunanlı metafizikçilerin ellerinde uzun bir hazırlık ve gelişme dönemi geçirdi. Ancak Yunan felsefesi tarafından oluşturulan ve yaratılan kutsallık, gayri kişisel bir kutsallıktı. Hiçbir mantıksal ve ciddi metafizik, kişisel bir Tanrı fikrine yükselemezdi -daha doğrusu alçalamazdı. Bundan ötürü, aynı anda, hem tek olan hem de son derece kişisel bir varlığa sahip olan bir Tanrı imajı oluşturmak gerekli hale geldi. Bu imaj Yahudilerin ulusal tanrısı Yehova'nın son derece kaba, bencil ve zalim kişiliğinde bulundu. Onları bugün bile başkalarından ayıran, tümüyle kendilerine özgü ulusal ruhlarına karşın, Yahudiler, gerçekte, İsa'nın doğumundan çok önce, dünyanın en uluslararası halkı haline gelmişlerdi. Bazıları tutsak olarak, ama çok daha fazlası, karakterlerinin temel özelliklerinden birini oluşturan ticari tutkunun peşine

takılarak, bütün ülkelere yayılmışlardı; tabii, Yehova tapıncını da peşlerinde sürükleyerek -o Yehova ki, kendilerini ne kadar terk ederse, ona duydukları sadakat o kadar artıyordu.

İskenderiye'de, Yahudilerin bu korkunç tanrısı, ilk kez, kişisel olarak, Platon'un metafizik kutsallığıyla tanıştı. Doğu ile temasa geçerek zaten bozulmuş olan Platon'un metafizik kutsallığı, bu tanışmadan ötürü daha da fazla bozuldu. Kendisinden başkasını kabul etmeyen, ulusal, kıskanç, korkunç kişilik özelliklerine karşın, Yehova, Yunanlıların bu ideal ve gayri şahsi kutsallığının cazibesine uzun süre direnemedi. Onunla evlendi ve bu evlilikten Hıristiyanların Ruhsalcı -ama ruha sahip olmayan- Tanrısı doğdu. İskenderiye neo-Platoncuları, Hıristiyan teolojisinin başlıca yaratıcıları olarak bilinirler.

Ancak tarihsel öğeler nasıl kendi başlarına bir tarih yaratmaya yetmezlerse, teoloji de tek başına bir din yaratamaz. Tarihsel öğeler derken kastettiğim, ne türden olursa olsun herhangi gerçek bir gelişmenin koşullarıdır -örneğin bu olayda, Romalıların dünyayı fethetmesi ve Yahudilerin Tanrısının Yunanlıların kutsal idealleriyle karşılaşması. Tarihsel öğelere can vermek, bir dizi yeni tarihsel aşamalar boyunca onların hareket etmesini sağlamak için, yaşayan, kendiliğinden bir olguya ihtiyaç vardır; bu olgu olmazsa, tarihsel öğeler, yüzyıllar boyu, üretici olmayan öğeler olarak kalabilirler. Bu olgu Hıristiyanlıkta da mevcuttu; bu propagandacılıktı, şehadetti ve İsa Mesih'in ölümüydü.

Büyük ve azizlere özgü bir kişiliğe sahip bu insan hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmiyoruz. İncillerin onun hakkında söyledikleri o kadar çelişkili ve masalsı şeylerdir ki, bu anlatılanlar içinde gerçek ve yaşamsal bazı özellikleri çok nadiren yakalayabiliriz. Ama şurası kesindir; o, yoksullar için vaazlar veren biri, feleğin sillesini yemişlerin, okuma yazması olmayanların, kölelerin ve kadınların dostu ve tesellicisiydi. Kesin olan

bir başka şey de, bu sonuncuların onu çok sevdiğiydi. O, baskı gören, eziyet çeken herkese ebedi yaşamı vaat ediyordu; ve bunların sayısı çok fazlaydı. Sonunda, o zamanın resmi ahlakının ve kamu düzeninin temsilcileri tarafından çarmıha gerildi. Roma fethinden ötürü ulusal engellerin yıkılması sayesinde, havarileri ve havarilerinin takipçileri, eskilerin bildiği tüm ülkelerde İncil'i yaydılar ve tanıttılar. Gittikleri her yerde onları kollarını açarak karşılayanlar, köleler ve kadınlar oldu; yani eski dünyanın en çok baskıya uğrayan, en çok eziyet çeken ve doğal olarak en cahil bırakılmış iki kesimi. Ayrıcalıklı ve eğitimli dünyada çok az sayıda kişiyi kendi dinlerine çekebildilerse, bunu kadınların etkisine borçluydular. Propagandalarını esas olarak ve neredeyse münhasıran, köleliğin ezdiği ve aşağıladığı halk arasında yürütüyorlardı. Bu, proletaryanın ilk uyanışı, ilk entelektüel başkaldırısıydı.

Hıristiyanlığın büyük onuru, tartışılmaz erdemi ve önceden benzeri görülmemiş ve tümüyle yasal zaferi, eski dünyanın dar kafalı ve zalim entelektüel ve siyasal aristokrasisinin, kendisine en küçük insan haklarını bile layık görmediği, acı çeken ve dev çoğunluğuna hitap etmiş olmasında yatar. Öyle olmasaydı, asla yayılamazdı. Isa'nın havarilerinin vaaz ettiği doktrin, ezilenlere teselli verici bir yanı olmasına karşın, insan aklı açısından bakıldığında, aydınlanmış insanlar tarafından kabul edilebilmek için, son derece itici ve saçmaydı. St. Paul'un *iman rezaleti* ve *kutsal çılgınlığın* zaferine ilişkin sözleri, yüzyılın güçlü ve akıllı insanları tarafından ne kadar dalga geçilerek reddediliyorsa, basit, cahil ve zayıf-akıllı(!) insanlar tarafından, o kadar coşkuyla kabul ediliyordu.

Gerçekten de, tüm dinsel saçmalıkların en cüretkârı ve en büyüğü olan Hıristiyan saçmalığının kabul görmesi için, hayat karşısında duyulan derin bir hoşnutsuzluğun, insani duygulara duyulan yoğun bir açlığın ve hemen hemen mutlak bir düşünce sefaletinin varlığı zorunluydu.

Bu, yalnızca, eski dünyanın tüm siyasal, toplumsal ve dinsel kuramlarının reddi değil, aynı zamanda sağduyunun ve tüm insan aklının mutlak bir tersyüz edilmesiydi. Bu tersyüz etme işlemi sonucu, insanın soyutlama yeteneği, son ve nihai soyutlama içinde, var olan şeylerin, hatta yaşayan varlığın en genel belirlenimlerinin, uzay ve zaman kavramlarının bile ötesinde, artık daha ileri gidecek hiçbir yer bulamayarak, kendi boşluğu ve mutlak hareketsizliği içinde derin düşüncelere dalarak uykuya yatarken, yaşayan varlık, gerçek dünya, bundan böyle bir hiç haline geliyordu.

Bu soyutlama, bu *ölümcül hiçlik*, tüm içeriği mutlak olarak boşaltılmış bu gerçek yokluk, Tanrı olarak; tek gerçek, ebedi, kadiri mutlak varlık olarak ilan edildi. Gerçek Tüm, yokluk; mutlak yokluk ise, Tüm oldu. Gölge, öz haline geldi; öz, bir gölge gibi kayıplara karışıp yitti.[1]

Tüm bunlar, kitleler açısından, sözle ifade edilmez cüret ve saçmalık, gerçek *iman rezaleti*, her şeye kanan aptallığın akıl üzerindeki zaferiydi; çok küçük bir kesim için ise, gerçeği bulmak için yürütülen dürüst ve ciddi araştırmada, yorulmuş, bozulmuş, saçma sapan hayallere kapılmış ve bezmiş bir aklın muzaffer ironisiydi. Bir konu üzerinde uzun süre yoğunlaşmış zihinler, sık sık, kafadaki bütün düşünceleri boşaltma ve aptallaşma ihtiyacı duyarlar; bu ihtiyaç kendini açığa vurmuştu:

İnanıyorum, çünkü saçmadır.

Saçmaya inanıyorum; ona, kesinlikle ve tam olarak inanıyorum, çünkü saçma... Aynı şekilde, bugün bile, birçok seçkin ve aydın

1 Doğu'nun teolojik ve metafizik sistemlerinde, özellikle Budizmi de içeren Hindistan'ınkilerde, gerçek dünyanın, ideal ve mutlak soyutlama lehine yok olması ilkesini bulabileceğimizi çok iyi biliyorum. Ama bu, Hıristiyanlığı diğerlerinden ayıran gönüllü ve bilinçli inkârın fazladan bir niteliği olmamıştır; bu sistemler düşünüldüğünde, irade ve özgürlüğe ilişkin insan düşüncesinin dünyası, daha sonra Yunan ve Roma uygarlıklarında gördüğümüz gelişme aşamasına henüz ulaşmamıştı.

kafa, hayvansal magnetizme, ruhçuluğa, bir masa etrafında toplanıp ruh çağırmaya, -ve daha öteye neden gidiyoruz?- Hıristiyanlığa, idealizme, Tanrıya, bu şekilde inanmaya devam etmiyor mu?

Eski proletaryanın inancı, tıpkı çağdaş proletaryanınki gibi, güçlü, basit, ama çok daha az *yüksek beğenilere* uygundu. Hıristiyan propagandası, onu beyninden değil, yüreğinden yakalamıştı. Onun ebedi özlemlerine, ihtiyaçlarına, çektiği eziyetlere, köleliğine hitap etmişti -hâlâ uyuyan ve bundan ötürü, mantıki çelişkiler ve saçmanın apaçıklığı konusunda hiçbir şey bilmeyen aklına değil. Onun bilmek istediği tek şey, zalimlerin ne zaman cezasını bulacağı ve Tanrı'nın Krallığının ne zaman kurulacağıydı. Teolojik dogmalara gelince, hiçbir şey anlamadığı bu mesele hakkında kendini hiç sıkıntıya sokmuyordu. Hıristiyanlığa dönmüş olan proletarya, maddi varlığını güçlendirdi, entelektüel gücü ise eskiden olduğu gibi kaldı.

Hıristiyan dogmalarına gelince: Bunların, özellikle Doğu'nun yeni dine dönmüş neo-Platonculan tarafından, bir dizi teolojik ve edebi çalışma içinde ve Konsillerde işlenip geliştirildiği biliniyor. Yunan zekâsı öylesine zayıflamıştı ki, Hıristiyan takviminin dördüncü yüzyılında, ilk Konsil zamanında, dünyanın dışında var olan, saf, ebedi, mutlak akıldan ibaret, yaratıcı ve üstün efendi bir kişisel Tanrı fikri, Kilise Babalan tarafından oybirliğiyle kabul edildi. O zaman, bu mutlak saçmalığın mantıki bir sonucu olarak, yalnızca kısmen ölümlü bir insan vücudu içinde barınan ve orada hapsedilmiş bulunan insan ruhunun maddesizliğine ve ölümsüzlüğüne inanmak doğal ve kaçınılmaz hale geldi. Demek ki, bu vücudun kendi içinde, maddi olduğu halde, ruh gibi ölümsüz olan ve onunla birlikte yeniden canlanacak olan bir parça bulunuyordu. Görüyoruz ki, Kilise Babaları için bile, saf aklı, herhangi bir maddi formun dışında tasavvur etmek çok güçtü. Şunu da eklemeliyiz ki, bir saçmalığı bir baş-

kasıyla açıklamaya çalışmak, her metafizik ve teolojik kanıtın temel özelliğidir.

Hıristiyanlığın, bir köleler dünyasıyla karşılaşmış olması, kendisi açısından, büyük bir şanstı. Onun bir diğer şansı da barbar istilalarıydı. Barbarlar, doğal güçle dolu, ve her şeyden öte, büyük bir yaşam zarureti ve bunu karşılayacak büyük bir kapasite tarafından harekete geçirilmiş değerli halklardı. Barbarlar, tıpkı bugünkü takipçileri olan Almanlar gibi, her zorluğa katlanan, her şeyi ezip geçmeye ve yutmaya hazır; ama bugünkü takipçilerinden çok daha az ahlakçı, daha az eğitimli insanlardı; öte yandan, barbarlar, daha bağımsız, daha gururlu; ve modern Alman burjuvazisi gibi, bilim konusunda yetenekli, özgürlük konusunda yeteneksiz, halklardı. Ancak, bütün bu olumlu niteliklerine karşın, bu halklar, sonuçta barbardı; yani, teolojik ve metafizik sorunlar karşısındaki ilgileri, gittikçe daha büyük bir kesimi kendi ırklarından gelen eski kölelerden fazla değildi. Öyle ki, bir kez onların pratik horgörülerinin üstesinden gelindi mi, teorik olarak Hıristiyanlığa çevrilmeleri hiç de zor değildi.

Kilise ve Devletin gücünü arkasına alan ve karşısında hiçbir rakip bırakmayan Hıristiyanlık, on yüzyıl boyunca, Avrupa'nın aklını sekteye ve dumura uğratmayı başardı. Hıristiyanlığın rakibi yoktu; çünkü Kilise'nin dışında ne düşünür ne de eğitilmiş insan kalmıştı. Düşünen, konuşan, yazan ve eğiten yalnız oydu. Her ne kadar zaman zaman bağrından dinsel sapmalar çıktıysa da, bunlar, temel dogmanın kendisini değil, ancak, teolojik ve pratik gelişmesini etkileyebildiler. Saf ruh ve dünyanın yaratıcısı olan Tanrıya inanç, maddi olmayan ruha inanç, hiç dokunulmadan yerinde kalmaya devam etti. Bu ikili inanç, giderek, tüm Doğu ve Batı Avrupa uygarlığının ideal temeli haline geldi; kitlelerin yanı sıra, tüm kuramların, tüm sınıfların kamusal ve özel yaşamlarının en derin noktalarına kadar nüfuz etti ve oralarda cisimleşti.

Bunlar göz önüne alındığında, söz konusu inancın günümüze kadar yaşamasında ve Mazzini, Michelet, Quinet ve benzeri birçok seçkin düşünür üzerinde felaketli etkisini sürdürmesinde şaşılacak bir şey yoktur. Bu inancı hedef alan ilk saldırılar, on beşinci yüzyılda, Vanini, Giordano Bruno ve Galileo, gibi kahramanlar ve *martyr*'ler[1] yaratmış olan özgür aklın Rönesansından geldi. Her ne kadar Reformasyon'un gürültüsü, tantanası ve tutkuları içinde boğulduysa da, bu akım, her kuşağın en asil kafalarına, saçmayı ezerek insanı kurtarma vasiyetini miras bırakarak, göze çarpmadan yoluna devam etti. Nihayet, on sekizinci yüzyılın ikinci yansında, ateizmin ve materyalizmin bayrağını cesurca dalgalandırarak, bir kez daha gün ışığına çıktı.

O zaman, kendi kendimize sorabiliriz: Acaba, sonunda, insan aklı kendini bütün kutsal saplantılardan kurtaracak mı? Ama hayır! Bir kere daha görüldü ki, salt Hıristiyanlığı bile göz önüne alsak, insanlığın on sekiz yüzyıl boyunca kendisiyle beslendiği kutsal yanılgı, insan gerçeğinden daha güçlüdür. Bu yanılgı, kara kabileyi, Kilise'nin kutsanmış kuzgunlarını, kendilerine artık kimsenin güven duymadığı Katolik ve Protestan papazları kullanamıyorsa, laik papazlan, cübbesiz yalancıları ve sofistleri kullanabilir. Hele bunlar arasında son derece ölümcül iki tanesi vardır ki, bu açıdan en temel rolleri üstlenmişlerdir: Bunlardan birincisi en sapkın aklı; İkincisi en despotik doktriner iradeyi temsil etmektedir: J.-J. Rousseau ve Robespierre.

J.-J. Rousseau, dar kafalılığın ve kuşkulu anlamsızlığın, kendi kişiliğine kendinden geçecek ölçüde hayran olmanın, hem duygusal hem amansız olan soğuk coşku ve ikiyüzlülüğün, modern idealizmin yanılgısının, mükemmel bir örneğidir. O, modern gericiliğin gerçek yaratıcısı olarak kabul edilebilir. On sekizinci yüz-

1 Martyr: İnançlarından dönmektense ölmeyi ya da acı çekmeyi yeğleyen kimse. (ç.n.)

yılın en demokratik yazarı görüntüsü altında, kendi içinde, devlet adamının gaddar despotizmini beslemiş; değerli ve sadık takipçisi Robespierre yüksek rahipliği ele geçirmeye çalışırken, o, doktriner devletin peygamberliğine soyunmuştur. Voltaire'in Tanrı olmasaydı onu keşfetmek gerekirdi, dediğini duyan J.-J. Rousseau, deistlerin soyut ve kısır Üstün Varlığını keşfetmeye koyulmuştur. Bu Üstün Varlık ve bu Üstün Varlık tarafından emredilen ikiyüzlü erdem adına, Robespierre, önce Hebertçileri, sonra da devrimin gerçek dehası Danton'u giyotine göndermiştir. Danton'un kişiliğinde Cumhuriyet'i kurban etmiş ve böylece de, kaçınılmaz olarak I. Bonapart'ın diktatörlüğüne giden yolu açmıştır. Bu büyük zaferden sonra idealist gericilik, mevcut burjuvazinin küçülen cüssesine daha uygun, daha az fanatik, daha az korkunç hizmetkârlar aramış ve bulmuştur. Fransa'da Chateaubriand, Lamartine ve -söylemeli miyim? Neden olmasın? Eğer gerçekse her şey söylenmelidir- Victor Hugo'nun kendisi; günümüzün, demokrat, cumhuriyetçi ve yarı- sosyalisti... ve onların ardından, zavallı ve soluk zihinlerin bütün o melankolik ve duygusal şürekasını. Schlegel'ler, Tieck'ler, Novali'ler, Wemer'ler, Schelling'ler ve adları burada zikredilmeye değmeyen diğerleri, bu ustaların öncülüğünde, Almanya'da modern romantik ekolü kurmuşlardır.

Bu ekol tarafından yaratılan edebiyat, hortlakların ve hayaletlerin gerçek hükümranlığıdır. Bunlar gün ışığına dayanamazlar; yalnızca alacakaranlıkta yaşayabilirler. Kitlelerin kaba temasına da katlanamazlar. Bu edebiyat, cennete özlem duyan ve dünyada sanki kendine rağmen yaşayan, ince, nazik ve ayrıcalıklı ruhların edebiyatıdır. Günümüz siyasetlerine ve sorunlarına dehşet ve horgörüyle bakar; tesadüfen bunlara atıfta bulunduğunda da, karşı-devrimci yanını apaçık ortaya koyar; küstah özgür düşünürlerin karşısında Kilise saflarında yer alır, halklara karşı kralları, sokaktaki vahşi ayaktakımına karşı aristokratları tutar. Dediğim gibi, di-

gerleri açısından, romantik ekolün egemen özelliği, siyasete karşı neredeyse tam bir ilgisizliktir. Yaşadığı bulutların arasında iki gerçek nokta ayırt edilebilir: Burjuva materyalizminin hızlı gelişmesi ve bireysel boş işlerle uğraşmanın ipe sapa gelmez patlaması.

Bu romantik edebiyatı anlamak istiyorsak, onun varlık nedenini, 1793 devriminden bu yana burjuva sınıfının bağrında gerçekleşmiş olan dönüşümlerde aramalıyız.

Rönesans ve Reform'dan Devrime (Büyük Fransız Devrimine. ç.n.) kadar, burjuvazi, Almanya'da değilse bile, en azından İtalya'da, Fransa'da, İsviçre'de, İngiltere'de ve Hollanda'da, tarihin devrimci dehasının kahramanı ve temsilcisiydi. On beşinci yüzyılın özgür düşünce temsilcileri, daha sonraki iki yüzyılın dinsel reformcuları ve bu kez Almanya'nınkiler de dahil olmak üzere, geçen yüzyılın insan kurtuluşunun havarileri, hep, onun bağrından fışkırmıştı. Bu sınıf, ona inanan halkın güçlü kolunun desteğini de arkasına alarak 1789 ve '93 devrimlerini yaptı. Krallığın ve Kilise'nin çöküşünü, halkların kardeşliğini, insan ve yurttaş haklarını ilan etti. Bunlar, onun ölümsüz ve gurur verici zaferleriydi.

Fakat az sonra, burjuvazi bölündü. Ulusal mülkiyet tacirlerinin önemli bir bölümü zenginleşmiş ve artık kentlerin proletaryasına değil, kendileri de toprak sahiplerine dönüşmüş olan Fransız köylülüğüne yaslanmaya başlamıştı. Bu kesimin, bundan böyle tek bir özlemi vardı: Barışın, kamu düzeninin yeniden kurulması, güçlü ve düzenli bir hükümetin oluşturulması. Bu yüzden, bu kesim, I. Bonapart'ın diktatörlüğünü neşeyle karşıladı ve hemen her zaman Voltaire yanlısı olduğu için Papa ile uzlaşmayı ve Fransa'da resmi Kilise'nin yeniden kurulmasını hiçbir hoşnutsuzluk belirtisi göstermeden izledi: *"Din halk için son derece gereklidir!"* Bunun anlamı, tıkabasa doymuş olan bu burjuva kesiminin, durumunu sağlamlaştırmak, yeni kazanılmış çiftliklerini koruyabilmek ve halkın

giderilmemiş olan açlığının gökten inecek ekmek vaatleriyle yatıştırabilmek için bu kuruma ihtiyaç duymaya başlamış olmasıydı. Chateaubriand'ın vaazlarına başladığı dönem, bu dönemdi.[1]

Sonra Napolyon düştü ve Restorasyon, Fransa'ya yasal monarşiyi geri getirdi. Monarşi ile birlikte, Kilise ve asiller, eski etkilerine, tümüyle olmasa bile, büyük ölçüde kavuştular. Bu reaksiyon, burjuvaziyi yeniden devrim yoluna yöneltti ve devrimci ruhla birlikte, kuşkuculuk da, onun içinde canlandı. Böylece, Chateaubriand bir kenara itildi ve Voltaire, bir kere daha okunmaya başlandı. Ama bu moda Diderot'ya kadar uzanmadı; burjuvazinin zayıflamış sinirleri o kadarını kaldıramazdı. Diderot'nun aksine, Voltaire, hem bir özgür düşünür hem de bir deist olarak duruma çok iyi uyuyordu. Beranger ve P.L. Courier, bu yeni eğilimi mükemmel bir şekilde ifade ettiler. "İyi halkın Tanrısı" ve hem liberal hem demokratik burjuva kral ideali, İmparator'un muazzam zaferlerinin ihtişamlı, bundan ötürü de zararsız arkaplanı önünde belirginleşmeye başladı; bu dönemde Fransız burjuvazisinin günlük entelektüel gıdası bunlardı. Büyük Byron'un şiirsel zirvesine erişmek için duyduğu boş ve kıskanç arzuyla aşka gelen Lamartine, bu arada, asillerin Tanrısı ve yasal monarşi onuruna, soğuk ama çılgınca dizelerini söylemeye başlamıştı bile. Ama bu dizeler yalnızca aristokratik salonlarda yankı buluyordu. Burjuvazi onları işitmiyordu bile. Burjuvazinin şairi Beranger, siyasal yazarı ise Courier'di.

1 Bu noktada, dönemin Katolik inançlarının ve dinsel samimiyetinin insanların kişisel değerleri üzerindeki etkisinin ne kadar az olduğunu çok iyi gösteren, bilinen ve tümüyle gerçek bir anekdotu hatırlatmak istiyorum: Chateaubriand, yayıncının birine dinsel inançlara saldıran bir kitabını sunar. Yayıncı da ona, ateizmin modasının geçtiğini, okuyucunun artık böyle şeylerle ilgilenmediğini, rağbet gören kitapların ise, tam tersine, dinsel kitaplar olduğunu anlatır. Bunun üzerine Chateaubriand, kitabı geri çeker ve birkaç ay sonra elinde yeni bir kitapla tekrar yayıncının kapısını çalar: Yeni kitabın adı Hıristiyanlığın Dehası'dır.

Temmuz Devrimi, burjuvazinin damak zevkinin daha da gelişmesiyle sonuçlandı. Biliyoruz ki, Fransa'da, her burjuvanın içinde asla yok edilemeyen bir burjuva centilmen tipi yaşar. Görgüsüz burjuva ne zaman biraz iktidar, biraz da zenginliğe ulaşsa, bu tip hiç şaşmadan hemen ortaya çıkar. 1830'da zengin burjuvazi, eski aristokrasiyi kesin olarak iktidar koltuğundan etmişti. Bu durumda, doğal olarak yeni bir aristokrasi kurmaya yöneldi. Bu, her şeyden önce bir sermaye aristokrasisi, ama aynı zamanda, bir zekâ, ince davranışlar ve hassas duygular aristokrasisiydi. Bu arada, dinsel duygular da, bu burjuvazinin içinde kendini iyiden iyiye hissettirmeye başlamıştı.

Burjuvazi açısından bu, aristokratik âdetlerin basit bir biçimde, maymunca taklit edilmesinden ibaret değildi; aynı zamanda, onun yeni konumunun bir gereğiydi. Bir kere daha asilleri devirmesine yardım ederek, proletarya, ona nihai bir hizmette bulunmuştu. Burjuvazinin artık onunla işbirliği yapmaya ihtiyacı yoktu; çünkü kendisi Temmuz tahtının gölgesine sağlamca yerleşmişti ve halkla ittifak, bundan böyle onun açısından yararsız, uygunsuz bir şey haline gelmişti. Halkı tekrar eski konumuna getirmek gerekiyordu; ama bu, doğal olarak, kitleler arasında büyük bir huzursuzluk yaratmadan yapılamazdı. Bu huzursuzluğu bastırmak gerekiyordu. Ama ne adına? Açıkça dile getirilen burjuva çıkarları adına mı? Bu çok fazla siniklik olurdu. Bir çıkar, ne kadar haksız, ne kadar gayri insani ise, o kadar büyük bir yaptırım gerektirir. Bu yaptırımın bulunabileceği en iyi yer, tüm iyi-beslenmişlerin koruyucusu ve açların teselli umudu olan dindi. Ve muzaffer burjuvazi, her zamankinden daha fazla gördü ki, din halk için zorunluydu.

Burjuvazi, dinsel, felsefi ve siyasal muhalefette, protestoda ve devrimde bütün onur unvanlarını kazandıktan sonra, sonunda egemen sınıf haline gelmiş ve bundan böyle bu sınıfın tekelci gücünün düzenli kurumu olan devletin savunucusu ve koruyucusu

olmuştu. Devlet güçtür ve her şeyden önce güç kullanma hakkıdır: Tüfek icat olunca mertlik bozulur. Ama insan öyle kendine özgü bir varlıktır ki, tüfek, uzun vadede yetersiz kalır. Onun saygısını kazanmak için ne türden olursa olsun ahlaki bir yaptırım da gereklidir. Dahası, bu yaptırım, kitleleri ikna etmek açısından hem çok basit hem de çok açık olmalıdır; öyle ki, kitleler, devletin gücü karşısında boyun eğdirildikten sonra, ahlaki olarak onun bunu yapmaya hakkı olduğunu da teslim etsinler.

Kitleler, herhangi bir toplumsal kurumun kendileri açısından iyi olduğuna yalnızca iki yoldan ikna edilebilirler. Birinci yol, tek gerçek, ama aynı zamanda benimsenmesi en güç yoldur; çünkü, bu devletin ortadan kaldırılmasını, ya da, başka bir deyişle, çoğunluğun, ne türden olursa olsun, bir azınlık tarafından örgütlü bir biçimde siyasal istismarına son verilmesini gerektirir. Bu halkın ihtiyaç ve özlemlerinin doğrudan ve tam olarak tatmini, aynı zamanda da, burjuva sınıfın siyasal ve ekonomik varlığının tam olarak tasfiyesi, ya da bir kez daha söylersek, Devletin yok edilmesi, yoludur -kitleler için yararlı, ama burjuvazinin çıkarlarına aykırı bir yol; bu yüzden, bunun üzerinde fazla konuşmanın bir yararı yok.

Bunun tersine, halk için zararlı, burjuva ayrıcalıklarının korunması açısından yararlı bir yol daha vardır; o da dindir. Bu ebedi hayalet, öteden beri kutsal hâzineleri arayan kitlelere hep yol gösteregelmiştir; bu arada, çok daha ihtiyatlı olan yönetici sınıf ise, bu dünyanın sefil mallarını ve, siyasal ve toplumsal özgürlük de dahil olmak üzere, halktan yağmaladıklarını, tüm üyeleri arasında -tabii, eşit olmayan bir biçimde, en fazlasına sahip olana hep en çoğunu vererek- paylaştırmakla yetinmeyi tercih etmiştir.

Dinsiz bir devlet olmamıştır ve olamaz. Dünyadaki en özgür devletlere -örneğin Amerika Birleşik Devletleri'ne ve İsviçre Konfederasyonuna- bir göz attığımızda, bunlarda bile, tüm devletlerin üstün kutsayıcısı, kutsal Yaratan'ın, resmi söylemlerde

ne kadar önemli bir rol oynadığını hemen görürüz. Ne zaman bir devlet başkanı Tanrıdan söz etse, bu ister kamçılı-Germanik imparator I. Wilhelm olsun, isterse büyük cumhuriyetin başkanı Grant, halk-sürünün bir kez daha koyun gibi kırkılmaya hazırlanıldığından hemen emin olabilirsiniz.

1830 Devrimi ile devleti yöneten sınıf haline gelmiş olan Fransa'nın liberal ve Volterci burjuvazisi, karakter özellikleri nedeniyle son derece kaba ve dar bir pozitivizme (bir materyalizme demek için) sürüklenmiş olan bu sınıf, resmi bir dine teslim olmak zorundaydı. Ama bu kolay bir şey değildi. Burjuvazi, paldır küldür bir kez daha Roma Katolikliğinin boyunduruğu altına giremezdi. Onunla Roma Kilisesi arasında kan ve nefretin oluşturduğu bir uçurum vardı. Bunlardan biri istediği kadar pratik ve faydacı davransın, tarih içinde gelişmiş bir tutkuyu yeniden bastırmak asla mümkün olamazdı. Dahası, eğer Fransız burjuvazisi, Kiliseye gidip saygıdeğer ve samimi bir çark etmenin başlıca koşulu olan sofuca tapınma törenlerine katılsa, kendini aptal gibi hissederdi. Gerçi bu yönde birkaç girişim olmadı değil; ama bu kahramanca davranış, faydasız bir skandaldan başka sonuç doğurmadı. Nihayet, Katolikliğe bir dönüş, Roma'nın değişmez politikalarını orta sınıfın siyasal ve ekonomik çıkarlarının gelişmesinden ayıran çözülmez çelişki karşısında da, olanaksızdı.

Bu bakımdan Protestanlık, çok daha avantajlıydı. Bu, tam olarak, bir burjuva diniydi. Bu din, özgürlüğe burjuvazinin ihtiyacı kadar yer veriyor; göksel özlemleri yersel koşulların talep ettiği saygıyla uzlaştırmanın bir yolunu buluyordu. Sonuçta, ticaret ve sanayi, özellikle Protestan ülkelerde gelişmişti. Ama Fransız burjuvazisi için Protestan olmak da imkânsızdı. Bir dinden başka bir dine geçmek, ciddi olarak din değiştirmek -bazen Rusya ve Polonya Yahudileri örneğinde olduğu gibi, göz göre göre, yaptığının karşılığını almak için üç dört kez vaftiz edilmedikçe- yine

de biraz iman gerektirirdi. Oysa, Fransız burjuvazisinin tümüyle pozitif yüreğinde imana hiç yer yoktu. O, cebini ya da toplumsal heveslerini ilgilendirmeyen hiçbir şeye ilgi duymazdı. Protestanlığa duyduğu ilgi Katolikliğe duyduğundan daha fazla değildi. Öte yandan Fransız burjuvazisi, çoğunluğu hâlâ Katolikliğe bağlı olan Fransız halkıyla çatışmaya düşmeden -ki bu da ulusu yönetme iddiasında olan bir sınıf açısından büyük bir ihtiyatsızlık olurdu- Protestanlığı benimseyemezdi.

Ama yine de bir yol bulunabilirdi on sekizinci yüzyılın insani ve devrimci dinine dönülebilirdi. Ama bu da çok ileri gitmek demek olurdu. Öyleyse, burjuvazi, yeni devleti kutsamak için yeni bir din yaratmak zorundaydı: Bütün burjuva sınıfı tarafından cesur bir biçimde ilan edilebilecek, üstelik, bu yapılırken ne bu sınıfı aptal durumuna düşürecek ne de bir skandala neden olacak bir din.

Doktriner Deizm, işte böyle doğdu. Başkaları, Fransa'nın burjuva gençliğinin siyasal, entelektüel ve ahlaki eğitimi üzerinde öylesine belirleyici ve -şunu da ekleyebiliriz- öylesine ölümcül bir etki yapmış olan bu ekolün doğuşunu ve gelişmesini, benim yapabileceğimden çok daha iyi anlatmışlardır. Bu ekolün kökleri Benjamin Constant ve Madame de Stael'e kadar uzanır; gerçek kurucusu Royer-Collard'dır; havarileri ise Guizot, Cousin, Villemain ve birçokları. Onun cesurca ilan edilmiş hedefi Devrimle Gericiliğin birleştirilmesi, ya da, ekolün kendi dilini kullanacak olursak, özgürlük ilkesiyle otorite ilkesinin -doğal olarak, ikincinin yararına- birleştirilmesidir.

Bu uzlaşmanın anlamı, siyasette, meşruti monarşik devlet tarafından temsil edilen burjuva yönetimi yararına halkın özgürlüğünün elinden çekilip alınması; felsefede ise, özgür akıl yürütmenin imanın ebedi ilkelerine açıkça tabi kılınmasıdır.

MARKSİZM, ÖZGÜRLÜK VE DEVLET

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Ben, gerçeğin peşinden tutkuyla koşarım; ama, "Düzen Partisi" ile dinsel, metafizik, siyasal, hukuksal, ekonomik ve sosyal, geçmişteki ve günümüzdeki bütün kötülüklerin resmi temsilcilerinin insanları ezmek ve köleleştirmek için kullandıkları kötü niyetli kurgulardan da bir o kadar tutkuyla nefret ederim. Ben, özgürlük ortamını insan aklının, saygınlığının ve mutluluğunun gelişebileceği tek ortam olarak gören fanatik bir özgürlük âşığıyım; ama benim özgürlüğüm, ne Devlet tarafından izne bağlanmış, ölçüye vurulmuş, düzenlenmiş, birkaç kişinin, geri kalan herkesi köleleştirdiği bir aldatmacadan ibaret resmi "Özgürlük"-tür; ne de Rousseau ekolu başta olmak üzere, bireyin haklarının

devletin haklarının başladığı yerde bittiğini savunan, dolayısıyla da zorunlu olarak bireyin haklarını sıfıra indirgeyen bütün burjuva liberal ekollerin savunduğu bencil, sıradan ve kurgusal bir özgürlük.

Hayır, ben özgürlük derken, kelimenin gerçek anlamını hak eden tek özgürlüğü kastederim; herkesin gizli bir yetenek biçiminde sahip olduğu her türlü maddi, entelektüel ve ahlaki gücün tam gelişmesiyle ortaya çıkan, bizim kendi doğa yasalarımız tarafından bizim için çizilmiş olanlardan başka sınırlama tanımayan özgürlüğü. Bu yasalar ki, bize, dışımızda, yanımızda ya da üstümüzde yer alan bir yasa koyucu tarafından dayatılmamışlardır; o yüzden sınır tanımazlar; varlığımızda içkin olarak mevcutturlar, atalarımızdan devralınmışlardır ve yalnızca entelektüel ve moral varlığımızın değil, maddi varlığımızın da gerçek temelidirler; bu nedenle de sınırlanmak yerine özgürlüğün gerçek koşulu ve etkin nedeni olarak kabul edilmelidirler.

Benim kastettiğim özgürlük, her bireyin tek tek sahip olduğu özgürlüktür; bu özgürlük, başkalarının özgürlüğünün başladığı yerde bitmez; aksine o noktada olumlanır ve oradan sonsuzluğa uzanır. Benim kastettiğim özgürlük, herkesin özgürlüğü aracılığıyla her bireyin sınırsız özgürlüğüdür; eşitlik içinde gerçekleşen, asla gücün idealize edilmiş ifadesinden başka bir şey olmayan otorite ilkesi ve kaba güç üzerinde zafer kazanmış olan, bu dünyanın ve öbür dünyanın tüm putlarını devirdikten sonra bütün kiliseler ve devletlerin yıkıntıları üzerinde insan dayanışmasının gerçekleşeceği yeni bir dünyayı bulan ve örgütleyen özgürlük.

Ben ekonomik ve sosyal eşitliğin inanmış bir savunucusuyum; bu eşitlik olmaksızın, yalnız ulusların refahının değil, insanların özgürlüğünün, adalet içinde yaşamasının, saygınlığının ve zenginliğinin de yalandan başka- bir şey olamayacağını bilirim. Ayrıca, insanlığın ilk koşulu olan her şart altında özgürlüğün

bir savunucusu olarak, dünyada, özgürlüğün, Devlet'in himayeci ve üstün eylemiyle kurulmasından değil, emeğin ve kolektif mülkiyetin kendiliğinden gelişen örgütleri, bölgelerde özgürce örgütlenmiş federalize üretici birlikleri ve aynı şekilde bölgelerin kendiliğinden kurulmuş federasyonları aracılığıyla, kendi kendini kurmasından yanayım.

Devrimci Sosyalistler ya da Kolektivistleri, Devlet'in mutlak inisiyatifinin savunucusu olan Otoriter Komünistlerden ayıran nokta budur. Aslında iki tarafın da amacı aynıdır: Salt eşyanın gerçek gücü tarafından tek tek bireylere ve herkese zorunlu olarak dayatılan kolektif emeğin örgütlenmesine dayalı eşitlikçi yeni bir sosyal düzenin kurulması; herkes için eşit ekonomik koşullar; ve üretim araçlarının kolektif mülkiyeti. Fark şuradadır: Tüm ikiyüzlü kombinezonlar ve ittifakların düşmanı olan Devrimci Sosyalistler, bu amaca, üst sınıfların geçmişleriyle bağlarını koparark onlara katılan ve programlarını tümüyle kabul eden ikna olmuş unsurlarını da içeren, şehirlerdeki ve kırlardaki işçilerin siyasal değil toplumsal (ve sonuçta anti- siyasal) gücünün gelişmesi ve örgütlenmesiyle ulaşabileceklerini düşünürler; Komünistler ise, aynı amaca, burjuva radikalizminin de yardımıyla, işçi sınıfının ve esas olarak da şehir proletaryasının siyasi iktidarının geliştirilmesi ve örgütlenmesiyle ulaşmaya çalışırlar.

Buradan iki farklı yöntem doğar: Komünistler devletin siyasal iktidarını ele geçirebilmek için işçilerin güçlerini örgütlemeleri gerektiğine inanırken, Devrimci Sosyalistler, bu gücü, devleti yıkmak -ya da daha kibar bir sözcüğü tercih ederseniz tasfiye etmek- görüşüyle örgütlerler. Komünistler, otorite ilkesinin ve pratiğinin savunucularıdır; Devrimci Sosyalistler ise yalnızca özgürlüğe iman ederler. Her iki taraf da eşit ölçüde batıl inançları yok eden ve imanın yerini alacak olan bilimi destekler, ama, birinciler bunu dayatmaya çalışırken, ikinciler, onu üretmek için

çaba harcar; dolayısıyla, önceden hazırlanan ve bazı üstün entelektüeller tarafından "cahil yığınlara" empoze edilen bir planı takip etmek yerine, ikna olmuş insan gruplarının kendiliğinden, özgür bir biçimde, aşağıdan yukarı, öz devinimleriyle ve kendi çıkarlarına uygun olarak, kendi kendilerini örgütlemelerini ve federal yapılar oluşturmalarını savunurlar.

Devrimci Sosyalistler, halk yığınlarının gerçek ihtiyaçlarında ve içgüdüsel özlemlerinde, insanları mutlu etmek için harcadıkları onca emeğin boşa gitmesine karşın çabalamaktan vazgeçmeyen bütün şu eğitimli insanlar ve insanlığın öğretmenlerinin derin zekâlarında olduğundan çok daha fazla pratik anlam ve ruh olduğunu; insan ırkının kendini uzun, ama çok uzun bir süre başkaları tarafından yönetilmeye bıraktığını; ve onun talihsizliğinin kaynağının şu ya da bu hükümet tarzı değil; şekli ne olursa olsun, bizzat hükümet ilkesi ve gerçeği olduğunu düşünürler. Alman ekolü tarafından bilimsel olarak geliştirilmiş ve kısmen Amerikan ve İngiliz sosyalistleri tarafından benimsenmiş Komünizm ile Latin ülkeleri proletaryaları tarafından benimsenmiş ve geliştirilerek nihai sonuçlarına götürülmüş Proudhonizm arasındaki çelişki, şimdiden tarihsel bir nitelik kazanmıştır. Proudhonizm, aynı şekilde, Slav halklarının anti-siyasal duyguları tarafından da kabul görmüştür ve bundan sonra da görmeye devam edecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

MARKSİST İDEOLOJİ

Doktriner Sosyalistler ekolü, ya da Otoriter Alman Komünizmi, 1848'den kısa bir süre önce kuruldu ve kabul edilmeli ki, yalnız Almanya'da değil, tüm Avrupa'da, proletarya davasına hatırı sayılır katkılarda bulundu. "Uluslararası İşçiler Demeği"nin (I. Enternasyonal ç.n.) kurulması büyük fikri ve onun ilk gerçekleştirilme inisiyatifi de, esas olarak, bu ekole aittir. Bu ekol bugün, Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne yön veriyor ve onun yayın organı "Volksstaat"ı ("Halkın Devleti") çıkarıyor. Bunlardan ötürü, bu ekol son derece saygın bir ekoldür; ama bu durum, onu zaman zaman çok kötü davranışlar sergilemekten ve her şeyden öte, gerçek anlamıyla, yani göreli bakış açısından son derece doğru, ama bu akımın yaptığı gibi, mutlakçı bir şekilde, tek temel ve bütün diğer ilkelerin ilk kaynağı olarak görülüp uy-

gulandığında tamamen yanlış olan bir ilkeyi, kuramlarının temeli olarak kabul etmekten alıkoymuyor.

Bilimsel Sosyalizmin başlıca temelini oluşturan bu ilke, bilimsel olarak ilk kez, Alman Komünist ekolünün başlıca önderi olan Karl Marx tarafından formüle edildi ve geliştirildi. Bu ilke, 1848 yılında, Londra'da, "Bütün ülkelerin işçileri, birleşiniz!" sloganı altında toplanan Fransız, İngiliz, Belçikalı ve Alman Uluslararası Komitesi tarafından yayınlanan Komünist Manifesto'nun da egemen düşüncesini oluşturdu. Herkesin bildiği gibi, Marx ve Engels tarafından kaleme alınan bu manifesto, daha sonra, bu akım tarafından gerçekleştirilen daha ileri bilimsel çalışmaların ve Almanya'da, Ferdinand Lassalle tarafından başlatılan popüler ajitasyonun temeli haline geldi.

Bu ilke, bütün idealist akımların kabul ettiği ilkenin tam tersidir. İdealist akım, toplumun maddi çıkarlarının ve ekonomik örgütlenmesinin farklı aşamalarının gelişmesi de dahil olmak üzere, tüm tarihsel olguları, fikirlerin gelişmesine bağlarken; Alman komünistleri, tam tersine, tüm insanlık tarihinde, insanlığın bireysel olduğu kadar kolektif yaşamının da en idealistçe tezahürlerinde, geçmişte üretilmiş ve günümüzde üretilmeye devam edilen, tüm entelektüel, ahlaki, dinsel, metafizik, bilimsel, sanatsal, hukuki ve toplumsal gelişmelerde, yalnızca ekonomik olguların gelişmesinin yansımaları ya da zorunlu sonuçlarını görür. İdealistler, fikirlerin olgulara egemen olduğunu ve ürettiğini öne sürerken; Komünistler, bilimsel Materyalizmle uyum halinde, tam aksini savunur: Fikirler olgulardan doğar ve asla tamamlanmış olguların ideal ifadesinden başka bir şey değildirler; bütün olgular arasında en önde gelen olgular olan ekonomik ve maddi olgular esas temeli oluştururlar; öyle ki, entelektüel, ahlaki, siyasal ve sosyal olgular, yalnızca bu esas temelin kaçınılmaz uzantılarıdırlar.

Biz, Materyalistler ve Deterministler, tıpkı Marx'ın kendisi gibi, tarihte ekonomik ve siyasal olgular arasında bir bağ bulunduğunu ve gerçekleşmiş tüm olayların zorunlu bir karakter taşıdığını kabul ederiz; ama bunların niteliğini hiç kale almadan önlerinde eğilmeyi reddederiz; ve her şeyden önce, bunlar, doğaları itibariyle tarihin nihai amacına ve insani ideallere zıt bir şekilde ortaya çıktıklarında -ki bu idealler, yeryüzündeki hayvan ırklarının en sosyali olan insan ırkının atalarından devraldığı bir özellik olduğu için az ya da çok açık biçimlerde, halkın tüm içgüdü ve özlemlerinde ve tüm dönemlerin tüm dinsel sembollerinde kendilerini oraya koyarlar- onları övmekte son derece ihtiyatlı davranırız. Bugün her zamankinden daha iyi anlaşılabilen bu ideal, aşağıdaki şu sözlerle özetlenebilir: *Bu, insanlığın zaferidir; bu, dünyada yaşayan tüm insanlar arasında gerçekleştirilecek mümkün olduğunca tam bir ekonomik ve toplumsal dayanışmanın tamamen özgür ve kendiliğinden örgütlenmesi aracılığıyla, her bireyin tam özgürlüğü ile maddi, entelektüel ve ahlaki tam gelişmesinin, fethedilmesi ve tamamlanmasıdır.*

Tarihte kendini ortaya koyan her şey, insanın bakış açısından -ve biz başka bir bakış açısına sahip değiliz- bu nihai amaçla uyum halinde olduğu sürece iyidir; karşı olduğu sürece de kötü. Biz, her durumda, çok iyi biliriz ki, iyi ya da kötü dediğimiz şey, her zaman, doğal nedenlerin doğal sonucudur ve bundan ötürü de her ikisi de aynı ölçüde kaçınılmazdır. Ancak, nasıl, haklı olarak Doğa adını verdiğimiz şeyde kutsamaya pek az hazır olduğumuz birçok zorunlulukla karşılaşıyorsak -örneğin, kuduz bir köpek tarafından ısırıldığımızda kuduzdan ölme zorunluluğuyla- aynı şekilde, Doğa yaşamının doğrudan bir uzantısı olan Tarih dediğimiz şeyde de, kutsamaktan çok aşağılamaya değer bulduğumuz ve toplumsal ve bireysel ahlaki değerlerimiz çıkarına, sahip olduğumuz tüm enerjiyle karşı çıkılması gerektiğine inandığımız birçok zorunlulukla karşılaşırız.

Bununla birlikte şunu da kabul ederiz: Tamamlandıkları andan itibaren en nefret edilecek tarihsel olgular bile, tarihi fenomenlerde olduğu kadar Doğal Fenomenlerde de bulunan, zorunluluk karakterini kazanmışlardır.

Düşüncelerimi daha açık hale getirmek için bazı örnekler vereceğim. Antikite'nin çöküşüne doğru Romalılar ve Yunanlıların ilişkiye geçtiği toplumsal ve siyasal koşulları ayrı ayrı incelediğimde, Yunanlıların insan özgürlüğü açısından sahip oldukları göreli yüksek standartlara karşın Romalıların askeri ve idari barbarlıkları tarafından fethedilip çökertilmelerinin mantıki, doğal ve tümüyle kaçınılmaz bir olgu olduğunu kabul ederim. Ancak, bu kabul, söz konusu mücadelede, benim, geriye dönük ve son derece katı bir biçimde Romalılara karşı Yunanlıların yanında yer almamı ve Romalıların zaferinden insan ırkının hiçbir kazanç sağlamadığı sonucuna varmamı engellemez.

Aynı şekilde, Hıristiyanların Paganlar'a ait tüm kütüphaneleri, tüm sanat, felsefe ve bilim hâzinelerini kutsal bir öfke ile ezip geçmiş olmalarının tümüyle doğal, mantıki ve sonuç olarak zorunlu bir olgu olduğunu kabul ederim; ancak siyasal ve toplumsal gelişmemiz açısından, bundan ne gibi avantajlar doğduğunu anlayabilmek benim açımdan imkânsızdır. Hatta, tüm diğer görüşler bir yana, Marx'ın, tarihte üretilmiş bütün entelektüel ve ahlaki olguların yegâne nedenini zorunlu ekonomik olguların içinde aramamız gerektiğini öne süren görüşünden farklı olarak, ilahi bir esinlenmeyle harekete geçmiş bulunan ilk Hıristiyanların bu kutsal barbarlık eyleminin ya da barbarlık eylemleri ve suçları dizisinin, Ortaçağ denilen zehirli yüzyıllar dizisini doldurmuş olan entelektüel ve ahlaki çürümenin ve sonuç olarak siyasal ve toplumsal köleleşmenin temel nedenlerinden biri olduğunu düşünmeye de son derece hazırım. Çünkü şundan eminim ki, eğer ilk Hıristiyanlar, antikitenin yarattığı kütüphaneleri,

müzeleri ve tapınakları yok etmemiş olsalardı, bugün bile, insan beyninin gelişimini, bazen bizleri daha insani bir gelecek olasılığından kuşkuya düşürecek ölçüde engellemeye devam eden bir yığın korkunç ve utanç verici saçmalıkla hâlâ mücadele etmek zorunda kalmayacaktık.

Tarihte vuku bulmuş ve sonuç olarak benim de zorunluluğunu kabul ettiğim olgulara karşı aynı protestolar dizisini takip ederek, İtalyan Cumhuriyetlerinin ihtişamı ve Rönesans döneminde insan dehasının dev uyanışı karşısında dururum. O zaman, tarihin kendisi kadar eski olan ve tarihin yaratmış olduğu insani ve güzel her şeyi boa yılanları gibi sıkıp ezdikten sonra yutan iki kötülük dehasının yaklaştığını görürüm: Kilise ve Devlet, ya da *Papalık* ve *İmparatorluk*. Bu iki ebedi kötülük ve ayrılmaz müttefikin uzlaşmasını, kucaklaşmasını ve güzel olduğu kadar talihsiz de olan İtalya'yı üç ölüm yüzyılına mahkûm edecek biçimde boğuşunu izlerim. Evet, bütün bunları, bir kez daha, doğal, mantıki ve zorunlu -aynı zamanda iğrenç- bulurum, ama aynı zamanda hem Papa'yı hem de İmparator'u lanetlemekten vazgeçmem.

İtalya'dan Fransa'ya geçelim. Burada, Devlet tarafından desteklenen Katoliklik, bir yüzyıl süren mücadele sonucu Protestanlık üzerinde zafer kazanmıştır. Fransa'da bugün hâlâ kendilerini devrimci olarak adlandıran fatalist ekolden öyle bazı siyasetçiler ve tarihçiler vardır ki, onlar için, Katolikliğin bu galibiyeti devrim açısından gerçek bir zaferdir; kanlı ve insanlıkdışı bir zafer -tabii eğer böyle bir şey varsa... Bunların iddialarına göre, o zamanlar, Katoliklik, devlet ve demokrasiyi, Protestanlık ise Devlet'e ve sonuç olarak demokrasiye karşı aristokrasinin başkaldırısını temsil etmektedir. Devletin zaferini Sosyal Demokrasinin zaferi olarak gören Marksist sofizmle tamamen özdeş bu tür sofizm ve saçmalıklar yüzünden, kitlelerin zihinleri ve ahlaki duyuları, kana-susamış sömürücülerini, ebedi düşmanlarını, ti-

ranlarını, efendilerini ve Devlet hizmetlilerini, kurtuluşlarını sağlayacak organlar, temsilciler, kahramanlar ve kendilerini adamış hizmetçiler olarak görecek şekilde saptırılmıştır.

Şunu bin defa da söylesek azdır: O zamanlar, Protestanlık, Calvinist teoloji olarak değil, ama enerjik ve silahlı bir protesto olarak, ayaklanma, özgürlük, insanlık ve Devlet'in yıkımını temsil ediyordu; oysa Katoliklik, kamu düzeniydi, otoriteydi, ilahi yasaydı; Kilisenin Devlet, Devletin Kilise tarafından kurtarılışı, insan toplumunun sınırsız ve sonsuz bir köleliğe mahkûm edilişiydi.

Gerçekleşmiş olguların kaçınılmazlığını kabul etmekle birlikte, şunu da ikirciksiz söyleyebilirim: On altıncı ve on yedinci yüzyılda Katolikliğin Fransa'daki zaferi tüm insan ırkı açısından büyük bir talihsizlikti; Saint Bartholomew katliamı ile Nantes Fermanı'nın îlgası'nın Fransa'nın kendisi açısından yarattığı felaket ise, ancak, daha sonraları Komüncü Paris halkının bozguna uğratılması ve katledilmesiyle kıyaslanabilirdi. Kimi zaman, Fransa'da Protestanlığın bozgununu, Fransa halkının esas olarak devrimci doğasıyla açıklayan son derece akıllı ve son derece saygıdeğer bazı Fransızlarla karşılaşıyorum. Bunlar, şöyle diyorlar: "Protestanlık yalnızca bir yarı-devrimdi. Bizim tam bir devrime gereksinimimiz vardı; bu nedenledir ki, Fransız ulusu Reformasyon'da durmak istemedi ve duramadı; Ateizmi ilan edebileceği zamana kadar Katolik olarak kalmayı yeğledi; Saint Bartholomew katliamına ve Nantes Fermanı İlgacılarının yarattığı ondan aşağı kalmayan dehşete böylesine mükemmel ve Hıristiyanlara özgü bir tevekkülle katlanmış olması bundandır".

Bu saygıdeğer yurtseverler bir şeyi gözden kaçırıyorlar: Bir halk, hangi bahane ile olursa olsun, tiranlığa bir kez boyun eğdi mi, ayaklanma alışkanlığını, hatta, ayaklanma içgüdüsünü büyük ölçüde yitirir; bununla kalmaz, özgürlük duygusunu da yitirir; ve bir halk, bunları bir kez yitirdi mi, artık, yalnızca dış koşulların

zorlamasıyla değil, kendi içinde, varlığının özünde de kölelerden oluşan bir halk haline gelir. Fransız halkının, özgürlük alışkanlığını yitirmiş olmasının, daha doğrusu hiç kazanamamış olmasının nedeni Protestanlığın Fransa'da uğradığı bozgundur. Onun bugün, *siyasal bilinç* adını verdiğimiz şeye sahip olmaması da, bu gelenek ve alışkanlığın eksik olmasından ötürüdür. Fransız halkının bugüne kadar gerçekleştirmiş olduğu tüm devrimlerin ona siyasal özgürlüğü vermemiş ya da sağlamamış olmasının nedeni de bu siyasal bilinç eksikliğidir. Onun bayram günlerini oluşturan büyük devrim günlerini bir kenara bırakırsak, Fransız halkı, dün olduğu gibi bugün de kölelerden oluşan bir halk olmaya devam etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEVLET VE MARKSİZM

Otoriter Komünizmin, devlet sosyalizminin temel ilkesi, bütün çalışmanın devlet adına yapılması ve ücretin devlet tarafından ödenmesidir. Toplumun bugünkü burjuva ayrıcalıklar örgütlenmesinden herkesin resmi eşitliğini içeren geleceğin örgütlenmesine çok büyük şoklar olmadan geçiş için gerekli olan belirli bir dönemin sonunda, tek mülk sahibi haline gelecek olan devlet, aynı zamanda yegâne kapitalist, banker, tefeci, örgütçü, tüm ulusal emeğin yöneticisi ve onun ürünlerinin dağıtıcısı olacaktır. Modern komünizmin ideali, temel ilkesi budur.

Fransız Devrimi'nin sonlarına doğru, dönemin niteliğini oluşturan bütün antik yurtseverlik ve devrimci şiddet tantanasıyla birlikte ilk kez Babeuf tarafından ortaya atılan bu ilke, yaklaşık kırk beş yıl sonra, bir minyatür halinde, Emeğin Örgütlenmesi adlı

küçük kitapçıkla Louis Blanc tarafından bir kez daha üretilmiş ve piyasaya sürülmüştür. Babeuf'den çok daha az devrimci ve burjuva zaaflarına karşı çok daha hoşgörülü olan bu saygıdeğer vatandaş, burjuvazi kendisini mezara götürecek zehiri yuttuğundan kuşkulanmasın diye, hapı yaldızlamış ve tatlandırmıştı. Ama burjuvazi aldanmadı ve kibarlığa kabalıkla yanıt vererek Louis Blanc'ı Fransa'dan sürgün etti. Buna karşın, o, hayran olunacak bir istikrarla, tek başına, ekonomik sistemine olan imanını korudu ve tüm geleceğin sırrının *Emeğin Örgütlenmesi* adlı bu küçük kitapçıkta yattığına inanmayı sürdürdü.

Sonraları, komünist idea, daha ciddi ellere geçti. Almanya'da Sosyalist Parti'nin tartışılmaz lideri ve aynı zamanda Uluslararası İşçiler Birliği'nin (Birinci Enternasyonal. ç.n.), tek değilse, birkaç temel kurucusundan biri olan Karl Marx -herkesin hemen hiç tereddüt etmeden kabul edeceği gibi, tüm hayatı insanlığın bugüne kadar görmüş olduğu en büyük davaya, emeğin ve ezilenlerin kurtuluşu davasına, bütünüyle adanmış, derin bir bilgiyle donanmış büyük bir zekâ- Komünist ideanın gelişimini ciddi bir çalışmanın nesnesi haline getirdi. Onun dev eseri Kapital, hiçbir şekilde bir fantezi, bir "apriori" düşünce, mevcut üretim sistemi ve ekonomik koşullardan az ya da çok habersiz genç bir adamın kafasında bir günde doğmuş bir ürün değildir. Eser, son derece geniş ve detaylı bilginin yanı sıra, sistemin ve koşullarının derin bir analizine dayanır. Karl Marx, büyük bir istatistiki ve ekonomik bilginin sahibidir. Eseri Kapital, her ne kadar talihsiz bir biçimde geniş bir okuyucu kitlesi için onu yaklaşılmaz kılan formüller ve metafizik inceliklerden oluşan dikenlerle kaplanmışsa da, en yüksek derecede bilimsel ve gerçekçi bir eserdir; şu anlamda ki, olgulara dayanmayan her türlü mantığı dışlar.

Yaklaşık otuz yıl boyunca, neredeyse tümüyle Alman işçiler ve kendisi gibi mülteciler arasında yaşayan, etrafı, doğuştan ya

da ilişkileri itibariyle burjuva dünyasına ait az ya da çok zihnen gelişmiş arkadaşlar ve müritlerle çevrilmiş bulunan Marx, doğal olarak, ateşli taraftarlardan oluşan ve bütün Almanya'ya yayılmış bir Komünist ekol ya da bir tür küçük Komünist Kilise, oluşturmayı başarmıştır. Mensupları sayıca fazla olmasa da, bu Kilise, beceriyle örgütlenmiştir ve Almanya'nın belli başlı tüm bölgelerindeki işçi sınıfı örgütleriyle kurduğu sayısız bağlar nedeniyle halihazırda önemli bir güç haline gelmiştir. Karl Marx, doğal olarak, bu Kilise üzerinde müthiş bir otoriteye sahiptir ve -Sezar'ın hakkını Sezar'a verelim- fanatik taraftarlardan oluşan bu küçük orduyu, Alman işçilerinin gözündeki prestijini ve gücünü artıracak bir biçimde yönetmektedir.

Marx, yalnızca bilgili bir sosyalist değil, aynı zamanda zeki bir siyasetçi ve ateşli bir yurtseverdir. Farklı araçlar kullansa da, tıpkı Bismarck ve -sosyalist olsun ya da olmasın- birçok diğer yurtsever gibi Alman halkının gönenci ve dünya uygarlığının gönüllü ya da zorunlu mutluluğu için büyük bir Germanik Devlet'in kurulmasını istemektedir.

Bismarck'ın politikası, bugünün politikasıdır; kendisini en azından onun halefi ve devamı olan gören Marx'ın politikası ise geleceğin politikasıdır. Burada, Marx'ın kendisini Bismarck'ın devamı olarak gördüğünü söylerken amacım kimseye kara çalmak değil; ama eğer kendisini böyle görmemiş olsaydı, bütün düşüncelerini emanet ettiği Engels'in, Bismarck'ın Sosyal Devrim davasına hizmet ettiğini yazmasına izin vermezdi. Bismarck, bu hizmeti şu anda kendi tarzında yapıyor; Marx, daha sonra başka bir tarzda yapacak; yani, kendisi bugün Bismarck'ın politikasının bir hayranıyken, daha sonra sürdürücüsü haline gelecek.

Şimdi Marx'ın izlediği politikanın belli başlı karakteristiklerini ele alalım ve onun Bismarckçı politikalardan hangi ana noktalarda ayrıldığını saptayalım. Ana nokta -buna yegâne nokta da denile-

bilir şudur: Marx, bir demokrat, bir otoriter sosyalist ve bir cumhuriyetçidir; Bismarck ise tam olarak Pomeranyalı, aristokrat ve monarşi yanlısı bir Junker. Bundan ötürü fark, son derece büyük ve ciddidir ve her iki taraf da bu farklılık konusunda samimidir. Bu noktada, Bismarck ile Marx arasında herhangi bir anlaşma ya da uzlaşma olamaz. Marx'ın tüm yaşamını sosyalist demokrasi davasına vermiş olduğuna ilişkin inkâr edilmesi mümkün olmayan bir yığın kanıt bir yana, onun gerçek konumu ve ihtirasları bile bu konuda olumlu bir garanti oluşturur. Ne kadar liberal olursa olsun, bir monarşide, hele hele, imparatorun umacısı, militarist ve bağnaz Bismarck'ın liderliğinde kurulmuş, baronlar ve bürokratlar tarafından korunan Prusyalı bir Alman imparatorluğunda, Marx, kendisine herhangi bir yer ve rol bulamaz; dolayısıyla, iktidara gelmeden önce, bütün bu pisliği bir kenara süpürüp atmalıdır.

Bundan ötürü Marx, devrimci olmak zorundadır. Marx'ı Bismarck'tan ayıran budur -savunduğu hükümetin biçimi ve koşulları. Biri tümüyle aristokrat ve monarşisttir; diğeri, Thiers Fransası gibi Muhafazakâr bir Cumhuriyette bile demokrat ve cumhuriyetçi -giderek sosyalist bir demokrat ve sosyalist bir cumhuriyetçi.

Şimdi onları nelerin birleştirdiğine bakalım: *Onları birleştiren tam olarak Devlet kültüdür.* Tepeden tırnağa bir Devlet adamı ve yalnızca bir Devlet adamı olan Bismarck örneğinde, her şey çok açık olduğu için, bu yargıyı kanıtlamaya gerek görmüyorum; ama aynı yargının Marx açısından da geçerli olduğunu kanıtlamak için de pek çaba harcamam gerektiğini sanmıyorum. Marx, hükümetleri o kadar sever ki, Uluslararası İşçiler Birliği'nde bile bir tane kurmak istemiştir; ve güce o kadar tapar ki, bize kendi gücünü empoze etmeye çalışmıştır -hâlâ da çalışmaktadır. Bana öyle geliyor ki, kişisel davranışını nitelemek için bu yeterlidir; ama onun sosyalist ve siyasal programı da bu davranışın sadık

bir ifadesidir. Marx'ın tüm çabalarının nihai hedefi, Almanya'da oluşturduğu partinin ana tüzüğünde açıkça ilan edilmiş olduğu gibi, büyük Halk Devleti'nin (Volksstaat) kurulmasıdır.

Ancak, kim Devletten söz ederse, kuşkusuz, yeterince büyük olması durumunda birçok farklı halkı ve ülkeyi içine alan ama yine de sınırlı oluşu yüzünden daha fazlasını dışarıda bırakan belirli bir Devletten söz ediyordur. Çünkü eğer o kişi, Napolyon'un ve Şarlken'in yaptığı gibi bir Evrensel Devlet ya da Papa'nın yaptığı gibi bir Evrensel Kilise hayal etmiyorsa, kendisini yiyip bitiren bütün uluslarötesi ihtirasına karşın, emelleri gerçekleştiğinde, aynı anda birkaç devleti birden değil, tek bir devleti yönetmekle yetinmek zorunda kalacaktır. Sonuç olarak, kim Devletten söz ediyorsa bir Devletten söz etmek; bunu yapmakla da başka devletlerin varlığını kabul etmek zorundadır. Bu da, farklı devletler arasında süregiden rekabetin, kıskançlığın, çatışmanın ve sonsuz savaşın kabul edilmesi demektir. Bu söylediklerimiz, en basit bir mantığın gereği olduğu gibi bütün bir tarih tarafından da doğrulanmaktadır.

anarcho-copy.org

Yok olma ve komşuları tarafından yutulma endişesi içinde yaşayan herhangi bir Devlet, gücü bütünüyle ele geçirmek, daha güçlü hale gelmek ve başka devletler tarafından fethedilmemek için onları fethetmeye yönelmek zorundadır. Hem benzeşen, hem de yabancı olan güçler, ortak yaşamlarını ancak birbirlerini yok etmeye çalışarak sürdürebilirler. Fetihten söz eden biri ise, hangi isim altında olursa olsun, fethedilmiş, köle haline getirilmiş ve zincirlenmiş halklardan söz ediyor demektir.

İnsan ırkı arasındaki dayanışmaya son vermek -ve bunu yapmakla da insanlığı inkâr etmek- bu, Devletin doğasında vardır. Fethedilmemiş başka devletlerin vatandaşları bir yana, en azından kendi vatandaşlarının -ya da daha açık bir biçimde söylersek kendi tebaasının- gözünde, kendini üstün ve mutlak bir varlık

kılamamış bir Devlet, bütünlüğünü ve gücünü koruyamaz. Bu noktada, zorunlu bir biçimde, evrensel olarak kabul edilen insan töresi ve evrensel mantıkla, ortaya çıkmış bulunan Devlet töresi ve mantığı arasında bir kopuş gerçekleşir. Siyasal törenin ya da Devlet töresinin ilkesi çok basittir: Üstün amacı oluşturan Devletin gücünü çoğaltmaya yarayan her şey iyidir; bu güce karşı olan her şey ise, dünyanın en insani şeyi olsa bile, kötüdür. Bu töre Yurtseverlik olarak adlandırılır. Enternasyonal (Uluslararası İşçiler Birliği, I. Enternasyonal ç.n.), Yurtseverliğin ve sonuç olarak da Devletin inkârıdır. Bundan ötürü de, eğer Marx ve Alman Sosyalist Demokratik Partisi'ndeki arkadaşları, programımıza Devlet ilkesini sokmayı başarırlarsa Enternasyonali katletmiş olurlar.

Devlet, dış ilişkiler söz konusu olduğunda, kendini korumak için güçlü olmak zorundadır; ama dışarıda güçlü olmak için içeride de güçlü olmak gerekir. Varlığının özgül koşullarına uygun özgül bir töre tarafından, yani sınırlayıcı -ve sonuç olarak insani ve evrensel törenin inkârı- olan bir töre tarafından, esinlenen ve idare edilen her Devlet, saf ve evrensel insani törenin öğretilerine sağır kalsınlar ve yalnızca yurtseverce ve özgül töreden esinlensinler diye, vatandaşlarının düşüncelerini ve eylemlerini denetlemek zorundadır. Buradan bir Devlet sansürü zorunluluğu doğar. Marx'ın siyasal bakış açısının gereği olan büyük düşünce ve fikir özgürlüğü, Devlet güvenliğinin gerektirdiği ittifak halinde bağlılık ilkesiyle çelişir. Marx'ın yaklaşımının böyle olduğu, pratikte de, onun, son derece akla yakın bahaneler öne sürerek, maskeli bir sansürü Enternasyonal'in içine sokma girişimleriyle kanıtlanmıştır.

Ancak sansürcüler ne kadar uyanık olurlarsa olsunlar -hatta Mazzini'nin geçmişte yapmak istediği, Marx'ın da bugün yapmaya çalıştığı gibi, halkın eğitim ve öğretimini bütünüyle ellerine alsalar bile- Devlet, yasaklanan ve tehlikeli olarak kabul edilen düşüncelerin, idare edilen halkın bilincine bir şekilde

sızmadığından, gizli bir şekilde sokulmadığından emin olamaz. Yasak meyve öylesine çekicidir ve Devletin ebedi düşmanı olan isyan şeytanı, yeterince aptallaştırılmadıkları takdirde, insanların kalplerinde öylesine çabuk harekete geçer ki, ne bu eğitim ve öğretim, hatta ne de sansür, Devletin bekasını garanti edebilir. Bu durumda bile, halkın fikirlerinin ve tutkularının akışını, gizli ya da açık bir biçimde, doğrudan denetlemek için kendini adamış unsurlardan oluşan bir polis gücü gereklidir. Gördük ki, Marx'ın kendisi de bu gerekliliğe ikna olduğu için Enternasyonal'in tüm bölgelerini, özellikle de İtalya, Fransa ve İspanya'yı, gizli ajanlarıyla doldurmak zorunda olduğuna inanıyordu. Sonuç olarak, halkın eğitim ve öğretimi, sansür ve polis örgütlenmesi ne kadar mükemmel olursa olsun, Devlet, kendini *içerideki düşmanlarına* karşı savunmak ve varlığını güvence altına almak için, bir silahlı güce sahip olmak zorundadır.

Devlet, kültürlerinin derecesi, ülkelerinin ya da yerleşim yerlerinin doğası, yaptıkları iş, onları yönlendiren çıkarlar ve özlemler açısından son derece farklı olan bir yığın insanın yukarıdan aşağı idare edilmesidir. Devlet, bütün bu insanların şu ya da bu azınlık tarafından yönetilmesidir. Bu azınlık, teologların Tanrıya atfettiği özellikler olan her şeyi bilme, her yerde varolma ve her şeye gücü yetme özellikleriyle donanmış olmadığı sürece, tüm ihtiyaçları bilemez, öngöremez ya da dünyadaki en yasal ve acil ihtiyaçları bile adaletli bir biçimde tatmin edemez. Bu durumda, her zaman hoşnutsuz insanlar olacaktır, çünkü her zaman birileri başkalarına feda edilecektir.

Bunun yanı sıra, tıpkı Kilise gibi, Devlet de, doğası itibariyle, canlı varlıklarla beslenen büyük bir canavardır. O, yüreğinde, halkın tüm olumlu, yaşayan, bireysel ve yerel çıkarlarının karşı karşıya geldiği, çatıştığı, birbirini yok ettiği tartışmalı bir varlıktır. Bu tartışmalı varlık, *kamu çıkarı, kamu yararı, kamu güvenliği*

denilen bir soyutlamada özümlenmiştir ve burada, bütün gerçek istekler, halkın iradesi adı verilen bir diğer soyutlamada diğerlerini iptal ederler. Buradan, bu sözde halkın iradesinin, aslında nüfusun tüm gerçek isteklerinin feda edilmesi ve inkârından başka bir şey olmadığı sonucu çıkar. Ancak yine de, bu her şeyi yutan soyutlamanın, kendini milyonlarca insana dayatabilmesi için, şu ya da bu gerçek güç, yaşayan varlık tarafından temsil edilmesi ve desteklenmesi gereklidir. Bu varlık, bu güç, Kilisede rahipler sınıfı, Devlette yöneticiler ya da idareciler sınıfıdır.

Ve, gerçekte, tarih boyunca gördüğümüz, Devletin her zaman şu ya da bu ayrıcalıklı sınıfın miras kabilinden kendinden sonra gelene devrettiği bir şey olduğudur. Bu sınıf, bir rahipler sınıfı, aristokratik bir sınıf, burjuva bir sınıf ve nihayet bürokratik bir sınıf olabilir. Bütün diğer sınıflar tükendiğinde, Devlet, bir makine konumuna düşer -ya da yükselir. Ancak, her koşulda Devletin selameti için onun varlığıyla ilgilenen şöyle ya da böyle bir ayrıcalıklı sınıf olmak zorundadır; ve bu ayrıcalıklı sınıfın birleşik ilgisinin adı, kesin olarak, Yurtseverliktir.

Devlet, insan ırkının büyük bir çoğunluğunu bağrından söküp atarak, bu çoğunluğu törenin, hak ve hukukun angajmanları ve karşılıklı görevleri alanının dışına çıkararak, insanlığı inkâr eder ve şu büyük "Yurtseverlik" lafıyla, tüm tebaasına, en büyük görev olarak, adaletsizlik ve zulmü dayatır. Onların içindeki insanlığı sınırlar, sakatlar ve öldürür; öyle ki, insanlar insan olmaktan çıkıp artık yalnızca vatandaş olsunlar -ya da olguların tarihsel sıralamasıyla ilişkili olarak daha doğru bir şekilde söylersek- asla vatandaş olma düzeyinin üstüne çıkıp insan olma düzeyine yükselemesinler.

Eğer sosyal bir sözleşmeden doğan adil bir Devlet kurgulamasını kabul etseydik, o zaman, akıllı, adil, basiretli insanlardan oluşan toplumun, herhangi bir Devlet ya da hükümete ihtiyaç duymama-

sı gerekirdi. Çünkü bu takdirde, insanların gereksinimi, tüm diğer içgüdülerine özgür bir akış sağlayarak yaşamaktan ibaret olurdu. Adalet ve kamu düzeni, doğal olarak ve kendiliğinden halkın yaşamından doğardı, ve Devlet, yaratıcı, yol gösterici, eğitici ve toplum düzenleyicisi olmaktan çıkıp tüm baskıcı gücünü reddederek -ve Proudhon'un ona yüklediği ikincil rolle yetinerek- basit bir iş ofisi, toplumun hizmetinde bir çeşit merkezi temizlikçi haline gelirdi.

Kuşkusuz bu tür bir siyasi örgüt, ya da daha doğrusu, toplumsal yaşamın özgürleştirilmesi lehine siyasal eylemin bu tür bir geri plana atılması, toplumun büyük ölçüde yararına olurdu, ama Devletin adanmış takipçileri bundan hiç hoşlanmazlardı; çünkü onlar, mutlaka bir Tanrı-Devlete sahip olmak zorundadırlar; toplumsal yaşamı yöneten, adalet dağıtan ve kamu düzenini sağlayan bir Devlete.

Uzun lafın kısası, kabul etseler de etmeseler de, bu insanlar - kendilerini ister cumhuriyetçi, ister demokrat, isterse sosyalist olarak adlandırsınlar- rahat rahat yönetebilecekleri, az ya da çok cahil, küçük hesaplar peşinde koşan, yeteneksiz bir halka -hadi lafımızı sakınmayalım, bir ayaktakımına- gereksinim duyarlar. Öyle ki, insan sürüsünün bu ayrıcalıklı gardiyanları, çıkar gözetmezlikleri ve tevazularının tersine, kamu yararına kendilerini adayabilmek için en güzel yerleri kendilerine ayırabilsinler; ve güçlü erdemli adanmışlıkları ve her şeyi bilen kafa yapılarıyla, onu kendi yararına güderek selamete ulaştırırken, biraz da yolabilsinler.

Devletle ilgili her mantıki ve samimi teorinin esas olarak dayandığı temel ilke *otorite* ilkesidir; yani, kendi kendilerini yönetme yeteneğine asla sahip olmayan kitlelerin, kendilerine şu ya da bu şekilde yukardan dayatılacak akil ve adaletin hayırlı boyunduruğuna *her şart altında* boyunlarını uzatmalarını öngören açık bir biçimde teolojik, metafizik ve siyasal düşünce. Peki, bu dayatma, ne adına ve kim tarafından gerçekleştirilecektir?

Kitlelerin olduğu gibi tanıdıkları ve saygı gösterdikleri şekliyle otoritenin yalnızca üç muhtemel kaynağı olabilir: Güç, din ya da üstün zekânın eylemi- ve bu üstün zekâ da her zaman bir azınlık tarafından temsil edilir.

Bu durumda, köleliğin yalnızca biçimi ve ismi değişir, ama temeli aynen korunur. Bu temel şöyle ifade edilir: Köle olmak, başkaları adına çalışmaya zorlanmaktır; efendi olmak ise başkalarının emeğiyle yaşamak. Eski zamanlarda, bugün Asya'da ve Afrika'da olduğu gibi, köleler basit bir biçimde köle olarak adlandırılırdı. Ortaçağlarda "serf" olarak adlandırıldılar; bugün ise "ücretli" olarak adlandırılıyorlar. Bu sonuncuların konumu kölelerinkinden daha onurlu ve daha az güçtür; bununla birlikte onlar da, bir yandan açlıkla, diğer yandan siyasal ve sosyal kurumlar aracılığıyla, sıkı bir şekilde çalışarak, başkalarının göreli ya da mutlak aylaklığını sağlamaya zorlanırlar. Sonuç olarak, onlar da köledirler; ve hiçbir devlet, ister antik isterse çağdaş olsun, siyasal sınıfın, yani vatandaşların, özgürlük ve kültürünün başlıca ve mutlak bir temeli olarak, kitlelerin, ücretli veya köle, zorunlu emeği olmaksızın yaşayamaz.

Birleşik Devletler de bu kurala bir istisna oluşturmaz. Bu devletin muazzam refahı ve kıskançlık uyandıran gelişmesi, büyük ölçüde ve her şeyden öte, önemli bir avantaja, Kuzey Amerika'nın büyük bölgesel zenginliğine, bağlıdır. Başka hiçbir yerde mevcut olmayan siyasal özgürlükle birlikte, dev miktarda bakir ve verimli toprak, her yıl yüz binlerce enerjik, çalışkan ve zeki koloniciyi kendisine çekmektedir. Bu zenginlik, toplumsal sefaleti sınırlamakta ve toplumsal sorunun ortaya çıkacağı zamanı ertelemektedir. İş bulamayan ya da kapitalistin önerdiği ücretle tatmin olmayan bir işçi, ihtiyaç duyması halinde, her zaman, bakir ve sahipsiz toprakların bir bölümünü tarıma açmak için uzak Batı'ya göç edebilir.

Amerikan işçilerinin önünde son bir çare olarak her zaman durmaya devam eden bu olasılık, doğal olarak ücretler için bir taban oluşturur ve her bireye Avrupa'nın tanımadığı bir bağımsızlık sağlar. Ama bu avantaj, aynı zamanda bir dezavantajdır. Sanayi ürünlerinin ucuzluğu büyük ölçüde emeğin ucuzluğuna bağlı olduğundan Amerikalı üreticiler çoğunlukla Avrupalı üreticiler karşısında rekabet etmekte zorlanırlar; buradan da Kuzey Devletlerindeki sanayi için korumacı bir tarife uygulama zorunluluğu doğar. Bu da, bir yığın yapay sanayi yaratmak ve her şeyden öte, sanayici olmayan Güney Devletlerini, ayrılık isteyecek ölçüde ezmek ve yıkmak sonucunu doğurur. Böylece, New York, Philadelphia, Boston ve benzeri şehirlerde, kendilerini Avrupa'nın büyük üretici devletlerindeki işçilerinkine benzer bir durumda bulmaya başlamış olan işçi yığınlarının toplandığını; ve bizim ülkelerimizde kendini çok daha önceleri ortaya koymuş bulunan toplumsal sorunun yavaş yavaş Kuzey Devletlerinde de ortaya çıkmaya başladığını görüyoruz.

Burada da, halkın mutlak gücü konusundaki tüm tantanaya rağmen, kitlelerin kendi kendilerini yönetmeleri, çoğu zaman, bir kurgu olarak kalmıştır. Gerçekte, burada da yönetenler azınlıklardır. Sözde Demokrat Parti yöneticileri, köleliğin kaldırıldığı İç Savaş'a kadar köleciliğin ve vahşi büyük çiftçiler oligarşisinin partizanları, her şeyi açgözlülüklerine ve kötü niyetli hırslarına kurban edebilen imansız ve vicdansız demagoglar olmuşlardır; ve bunlar, hiçbir engelle karşılaşmadan, yaklaşık elli yıl boyunca sürekli uygulamış oldukları nefret uyandıran etkinlik ve eylemleriyle Kuzey Amerika'da siyasal ahlakın bozulmasına büyük ölçüde katkıda bulunmuşlardır.

Cumhuriyetçi Parti'ye gelince; bu partinin yöneticileri zeki ve cömert yaratılışta insanlar olsalar da, yine bir azınlık oluşturmaktadırlar; ve parti, özgürlük konusunda ne kadar samimi

olsun ve ne kadar büyük ve cömert ilkeler savunsun, iktidara geldiğinde, ulusun geniş kitleleriyle kaynaşarak yönetici bir azınlığın tekelci konumunu reddetmek, böylece halkın kendi kendini yönetmesi ilkesini sonunda bir gerçekliğe dönüştürebilmek yolunda hiçbir umut vermemektedir. Bu yüzden orada, bugüne kadar Eski ve Yeni dünyaları sarsmış olanların tümünden çok daha derin bir devrim gerekecektir.

İsviçre'ye bir göz atarsak, gerçekleşmiş bütün demokratik devrimlere karşın, bu ülkede de, yönetici sınıfın, her zaman olduğu gibi bugün de iyi koşullarda yaşayan, yani zenginliğe, boş vakte ve eğitime sahip ayrıcalıklı bir sınıf olan burjuvazi olduğunu görürüz. Bu ülkede de, halkın egemenliği -bu egemenlik sözcüğünden nefret ediyoruz; çünkü bizim gözümüzde her türlü egemenlik nefret uyandırıcıdır- ve halkın kendi kendini yönetmesi, başka ülkelerdekine benzer bir kurgudan ibarettir. Halk, burada da, yalnızca sözde egemendir; çünkü gerçekte, günlük çalışmadan ötürü kendisine ayıracak çok az zamanı vardır ve eğer tümüyle cahil bırakılmamışsa, eğitim düzeyi burjuvaziden daha düşük olduğu için varsayılan egemenliğini bu sonuncunun ellerine teslim etmiştir. İsviçre'de, emekçi sınıfın bu durumdan sağladığı tek avantaj, tıpkı Birleşik Devletler'de olduğu gibi, ihtiraslı sınıfın, yani siyasal sınıfın, iktidara ulaşmak için ona saygılarını sunmak, bazen çok pespaye olan gelip geçici arzularını pohpohlamak ve çoğu zaman da aldatmak mecburiyetinde olmasıdır.

Şurası bir gerçektir: En kötü cumhuriyet, en aydınlanmış monarşiden bin kat daha iyidir; çünkü monarşide sürekli bir baskı söz konusuyken, cumhuriyette, halkın sömürüden olmasa bile baskıdan kurtulduğu kimi anlar vardır. Bundan da öte, demokratik rejim, monarşinin aksine, kitleleri kamu yaşamında yavaş yavaş eğitmektedir. Ancak cumhuriyet yönündeki tercihimizi belirtirken, biz, yine de, insan toplumu, devralınmış eşitsiz uğraşlar,

zenginlik, eğitim ve ayrıcalıklar nedeniyle, sınıflara bölünmüş olarak kaldığı sürece, hükümet şekli ne olursa olsun, azınlık yönetiminin süreceği ve çoğunluğun azınlık tarafından sömürülmeye devam edileceğini kabul ve ilan etmek zorundayız.

Devlet, bu hâkimiyet ve sömürünün düzenlenmesi ve sistematik hale getirilmesidir. Şimdi, bu gerçeği, özgür bir sözleşmeyle kurulmuş ideal bir devlette, halk yığınlarının, istenildiği kadar zeki ve adanmış olsun, bir azınlık tarafından yönetilmesinin sonuçlarını inceleyerek göstermeye çalışacağız.

Varsayalım ki, hükümet, yalnızca en iyi vatandaşlardan kurulmuş olsun. Bu vatandaşlar, daha en baştan, hukuken olmasa da fiilen, ayrıcalıklı bir konum kazanırlar. Bu insanlar, halk tarafından, en bilgili, en zeki, en akıllı, en cesur ve en kendini adamış insanlar oldukları için, tümüyle eşit olarak kabul edilen vatandaşlar yığını içinden seçilmişlerdir ve henüz ayrı bir sınıf oluşturmazlar; ama salt seçilmiş oldukları için, doğaları itibariyle, ayrıcalıklı bir grupturlar. Bunların sayılan zorunlu olarak sınırlıdır; çünkü, bütün zamanlarda ve bütün ülkelerde, tecrübenin de gösterdiği gibi, otomatik olarak bir ulusun toplu saygısını kazanmalarına yol açacak bu kadar dikkat çekici niteliklerle donanmış insanların sayısı çok azdır. Bundan ötürü, halk, kötü bir seçim yapmamak endişesiyle, her zaman, yöneticilerini bu azınlık arasından seçmeye zorlanacaktır.

O zaman, burada, toplum, henüz iki ayrı sınıftan söz etmesek de, iki ayrı kategoriye ayrılmış bulunmaktadır: Bunlardan biri, seçilmiş liderlerine özgürce boyun eğen vatandaşlar çoğunluğundan oluşur; diğeri ise halk tarafından tanınmış, kabul edilmiş ve kendilerini yönetmek için görevlendirilmiş küçük bir ayrıcalıklılar grubundan. Bu ayrıcalıklı grup, vatandaşlar yığınından, halkın katılımına dayanan bir seçim sistemine bağlı olarak, yalnızca seçilmelerini sağlayan gerçek nitelikleriyle ayrılmıştır ve doğal

olarak, halkın en kendini adamış ve en yararlı unsurlarını oluşturmaktadır. Henüz, halk istediği sürece, kendisine yüklenmiş görevleri yerine getirmekten başka herhangi bir ayrıcalık ve özel hak peşinde değildir. Yaşam tarzı, geçim koşulları ve araçları açısından herhangi bir biçimde geri kalan çoğunluktan ayrılmaz; ve böylece herkes arasında mükemmel bir eşitlik var olmaya devam eder. Peki, bu eşitlik uzun süre korunabilir mi? Biz, korunamayacağını söylüyoruz ve bunu kanıtlamak çok kolaydır.

İnsanın kişisel ahlakı açısından hiçbir şey emretme alışkanlığından daha tehlikeli değildir. Bu alışverişte, en iyi, en zeki, en çıkar gütmeyen, en cömert, en saf insan bile önünde sonunda bozulmaya mahkûmdur. Gücün kendisinde saklı olan şu iki duygu, yığınlan hor görme ve kendi hasletlerine aşırı önem verme duyguları, bu ahlaki bozulmayı er geç üretecektir.

Bu konumdaki bir insan bir süre sonra şöyle düşünmeye başlayacaktır: "Kendilerini yönetme kapasitesine sahip olmadıklarını kabul eden yığınlar beni şef olarak seçtiler. Bu hareketleriyle de herkesin önünde kendilerinin aşağı, benim üstün bir konumda olduğumu ilan ettiler. Bu kalabalık arasında kendime denk birini bulmakta zorlandığıma göre, kamu işlerini tek başıma yönetme hakkına sahibim. Onların bana ihtiyaçlan var, çünkü benim hizmetlerim olmasa kendi kendilerini idare edemezler; oysa ben, tam tersine, her işimi kendim görebilirim. Bundan ötürü kendi güvenlikleri için bana itaat etmek durumundalar ve ben komuta etmeye tenezzül etmekle aslında onlara iyilik yapıyorum."

Bütün bunlarda, bir insanın aklını ve yüreğini yitirmesine ve gururdan deliye dönmesine yol açacak bir şeyler yok mudur? İktidar ve emretme alışkanlığı, en zeki ve en erdemli insanlan bile, hem entelektüel hem de ahlaki açıdan, işte böyle yoldan çıkarır.

Ama, bize söylendiğine göre, Marx'ın Halkın Devleti'nde, hiçbir biçimde ayrıcalıklı bir sınıf olmayacaktır. Herkes, yal-

nızca hukuki ve siyasi açıdan değil, ekonomik açıdan da eşit olacaktır. Ben, her ne kadar bu meselenin ele alınış tarzını ve izlenmek istenen yolu göz önüne aldığımda bu vaadin tutulacağı konusunda epey kuşkuluysam da, en azından, verilen söz budur. Bundan böyle ayrıcalıklı bir sınıf olmayacak, ama bir hükümet olacaktır, üstelik, burasını iyi not edin, bu hükümet, bugüne kadar tüm hükümetlerin yaptığı gibi kitleleri siyasal olarak sevk ve idare etmekle yetinmeyen, ama aynı zamanda üretimi kendi eline alarak zenginliğin eşit bölüşümünü, toprağın işlenmesini, fabrikaların kurulması ve geliştirilmesini, ticaretin örgütlenmesi ve yönetilmesini ve nihayet tek banker olan Devlet aracılığıyla sermayenin üretime sokulmasını sağlayan son derece karmaşık bir hükümet olacaktır. Bütün bunlar, hükümette, muazzam bir bilgiye ve "kafalarına sığmayan beyinlere" sahip insanların varlığını gerektirir. Bu hükümet, bugüne kadar kurulmuş olanların en aristokratik, en despotik, en kibirli ve en küstahı olan bilimsel bir entelijensiyanın egemenliği olacaktır. Yeni bir sınıf, gerçek ve sözde bilimadamları ve eğiticilerin yeni bir hiyerarşisi doğacak ve dünya, bilgi adına yöneten küçük bir azınlık ile muazzam bir cahiller yığını halinde bölünecektir. Ve o zaman, vay cahiller yığınının haline!

Böyle bir rejim, kitleler arasında önemli bir hoşnutsuzluk doğuracak ve onları denetim altında tutmak için, Marx'ın aydınlanmacı ve kurtarıcı hükümeti, hiç de azımsanmayacak büyüklükte bir silahlı güce ihtiyaç duyacaktır. Çünkü, Engels'in dediği gibi, hükümet, kaba ayaklanmalarıyla her şeyi, hatta kafalarına sığmayan beyinlere sahip insanlar tarafından yönetilen bir hükümeti bile ezip yıkabilecek milyonlarca cahil arasında, düzeni koruyabilmek için güçlü olmalıdır.

Çok açık olarak görülebilir ki, Marx'ın programının bütün o demokratik ve sosyalist söz ve vaatlerine karşın, onun hüküme-

tinde de, şekli ne olursa olsun, bütün devletlerin gerçek despotik ve baskıcı doğasını oluşturan her şey mevcuttur; ve son tahlilde, Marx'ın o kadar hararetle tavsiye ettiği Halkın Devleti ile Bismarck'ın hem güç hem de ustalıkla koruduğu aristokratik- monarşik Devleti, hem içerideki hem de dışarıdaki amaçlarının doğası itibariyle, aynıdır: Dış ilişkilerde aynı askeri güç kullanımı, yani, fetih; iç ilişkilerde ise, sürekli inanmaktan, umutlanmaktan, boyun eğmekten ve itaat etmekten bıkıp ayaklanmak için ayağa kalkan kitlelere karşı tüm tehdit edilen siyasal güçlerin son başvurduğu çare olan, silahlı güç kullanımı.

Marx'ın Komünist ideası, tüm yazılarında dile gelir. Bu idea, aynı zamanda, merkezi Londra'da bulunan Uluslararası İşçiler Birliği Genel Konseyi tarafından 1869 Basel Kongresi'ne sunulmuş olan önergelerde ve 1870 Eylül'ünde yapılması kararlaştırılmış, ancak Fransız-Alman Savaşının patlak vermesi nedeniyle askıya alınmak zorunda kalınmış olan Kongreye Marx tarafından sunulmak üzere hazırlanmış önerilerde de kendini ortaya koyar. Çok iyi bilindiği gibi, Marx, Londra'daki Genel Konsey'in bir üyesi ve Almanya için yazışma Sekreteri olarak bu Konsey'de büyük ve -kabul edilmeli ki- yasal bir etkiye sahiptir; bu yüzden de, Konsey tarafından Kongre'ye sunulan önergelerden bazılarının esas olarak Marx'ın sisteminden ve işbirliğinden kaynaklandığı kesin olarak kabul edilebilir. Bu şekildedir ki, Genel Konsey üyesi İngiliz vatandaşı Lucraft, Basel Kongresi'nde, bir ülkede tüm toprağın Devletin mülkü olması ve bu toprağın işlenmesinin Devlet yetkilileri tarafından yönetilmesi gerektiğini öne sürmüş ve şöyle devam etmiştir: "Bu işlem, yalnızca, halkın, ulusal toprağın Devlet tarafından iyi bir biçimde idare edilip edilmediğini dikkatli bir şekilde denetlediği demokratik ve Sosyalist bir Devlette mümkündür."

Bu Devlet kültü, genel olarak, Alman Sosyalizminin temel

özelliğidir. En büyük Sosyalist ajitatör ve Alman Sosyalist hareketinin gerçek kurucusu Lassalle, bu konuda çok iddialıydı. O, evrensel oy hakkı aracılığıyla işçilerin mülkiyetine geçecek Devlet gücü olmaksızın, işçilerin kurtuluşunun hiçbir biçimde mümkün olmadığını savunurdu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ENTERNASYONALİZM VE DEVLET

Şimdi de, Marx'ın kendisinin gerçek ulusal politikasını ele alalım. Bismarck gibi, o da bir Alman yurtseveridir. Bir devlet olarak Almanya'nın büyüklüğü ve gücünü ister. Hal böyle olunca, hiç kimse, onun ülkesini ve halkını içtenlikle sevmesini bir suç olarak görmez; ve kendisi, bunlardan birinin gönenci, diğerinin kurtuluşu için Devlet'in olmazsa olmaz bir koşul olduğuna inandığından, Almanya'yı son derece büyük ve güçlü bir Devlet olarak -çünkü zayıf ve küçük devletler her zaman başkaları tarafından yutulma riskiyle karşı karşıyadır- örgütlenmiş görme arzusu doğal karşılanır.

Ancak, diğer yandan, Marx, ünlü bir Sosyalist ve -dahası- Enternasyonal'in başlıca kurucularından biridir. Yalnızca Alman proletaryasının kurtuluşu için çalışmakla yetinmez; aynı zaman-

da tüm diğer ülkelerin proletaryalarının kurtuluşu için çalışmayı kendisi için bir namus borcu ve görev olarak görür. Sonuç olarak da, tam anlamıyla, kendi kendisiyle çelişkiye düşer. Bir Alman yurtseveri olarak Almanya'nın ihtişamını ve gücünü -bir başka deyişle egemenliğini- isterken, Enternasyonale bağlı bir Sosyalist olarak dünyadaki tüm halkların kurtuluşunu da istemek zorundadır. Bu çelişki nasıl çözülebilir?

Bunun bir tek yolu vardır: O da, hiç kuşkusuz, önce, bir Devlet olarak Almanya'nın ihtişamı ve gücünün tüm dünyanın kurtuluşunun ilk koşulu olduğuna, Almanya'nın ulusal ve siyasal zaferinin insanlığın zaferi anlamına geldiğine ve bu yeni dev gücün ortaya çıkışına karşı olan her şeyin insanlık düşmanı sayılması gerektiğine inanmak, sonra da bunu herkese ilan etmektir. Bir kez bu inanca varıldıktan sonra, tüm diğer ülke federasyonları da dahil olmak üzere, Enternasyonal'in, son derece güçlü, uygun ve her şeyden önce popüler bir araç olarak, bütün davaların en kutsalı uğruna, büyük Birleşik Alman Devleti'nin kuruluşunun hizmetine verilmesi yalnız hoş görülebilir olmakla kalmaz, zorunlu hale de gelir. Ve işte Marx'in, 1871'de Londra'da toplantıya çağırdığı Konferanstaki tartışmalarla olduğu kadar, Hague Kongresinde Alman ve Fransız dostlarının oy verdikleri kararlarla yapmaya çalıştığı şey de budur. Eğer Marx, bu amacına tam olarak ulaşamamışsa, bu, muhtemelen, kendisinin bu yönde yeterince büyük çaba harcamamış ve bu işi yeterince hünerli bir tarzda yapmamış oluşundan değil, kendisine esin vermiş olan fikrin yanlış ve gerçekleştirilemez oluşundan ötürüdür.

Bir kimsenin yapabileceği hataların en büyüğü, bir şey, bir kurum ya da bir insandan verebileceğinden bir zerre daha fazlasını istemektir. Bunu yapan kimse, karşısındakini demoralize eder, engeller, yolundan saptırır ve ölümüne yol açar. Enternasyonal, kısa bir zamanda, büyük sonuçlar elde etti. Proletaryayı, ekono-

mik mücadelesi için örgütledi ve her gün daha karşı konulmaz bir biçimde örgütlemeyi sürdürüyor. Bu böyledir diye, birinin, onu siyasal mücadelenin aracı olarak kullanmayı umut etmesinin bir mantığı var mı? Marx, böyle düşündüğü için, Hague'daki suç sayılabilecek girişimiyle, az kalsın Enternasyonal'in ölümüne yol açıyordu. Bu öykü, altın yumurtlayan tavuğun boğazlanmasına benziyor. Ekonomik mücadele için yapılan çağrılar nedeniyle, farklı ülkelerden işçi yığınları, koşarcasına Enternasyonalin bayrağı altında toplanıyor; kendisini yeni bir Musa olarak gören Marx, bu durumda, zannediyor ki, kendi siyasal dekaloğunun[1] özdeyişlerini bayrağımızın üzerine, Enternasyonalin resmi ve bağlayıcı programına yazarsa daha fazla işçi bu çağrıya koşacak ve o bayrak altında -ne söylüyorum ben- kalmaya devam edecek.

Marx'ın hatası buradadır. Kitleler, kültür düzeyleri, dinsel inançları, ülkeleri ve dilleri ne olursa olsun, onların sefaletlerinden, katlandıkları eziyetten, kapitalizmin boyunduruğu altındaki köleliklerinden ve özel mülkiyet altında sömürülmelerinden söz ettiği sürece, Enternasyonal'in dilini anlamışlardı. Enternasyonal, onlara, çabalarını büyük ve ortak bir mücadele içinde birleştirmelerinin gereğini gösterdiğinde bunu anlamışlardı. Ama burada, son derece eğitim gerektiren ve -her şeyden öte- otoriter bir siyasal program söz konusudur. Bu program, kendi selametleri adına, kendi çabalarıyla kendilerini kurtarmaları için örgütlenmiş Enternasyonal'in içinde, onlara diktatoryal bir hükümet empoze etme girişiminde bulunuyor. Hiç kuşkusuz, bu hükümetin geçici olması öngörülüyor, ama yine de bu, tümüyle tartışmalı ve kafası beyinle dolup taşan biri tarafından yönetilecek bir hükümet olmaya devam ediyor.

Marx'ın programı, tümüyle, son derece merkezi ve otoriter siyasal ve ekonomik kuramların bir arada dokunmasından oluşmuş-

1 *Decaloque*: On Emir; Sina dağında Tanrı'nın Musa Peygambere verdiği söylenen 10 kutsal buyruk. (ç.n.)

tur. Hiç kuşkusuz, bu kurumlar, modern toplumdaki tüm despotik kurumlar gibi, evrensel oy hakkı tarafından kutsanmış, ama yine de, çok güçlü bir hükümete, Engels'in sözlerini kullanacak olursak, yasama emini olan Marx'ın *üst egosuna* (alter ego) tabi kılınmıştır.

İnsan, ihtiras veya gururun -ya da her ikisinin birden- etkisiyle ne ölçüde bir çılgınlığa sürüklenmemiş olmalı ki, Avrupa ve Amerika'daki farklı ülkelerin işçi yığınlarını, bu koşullarda, Enternasyonal'in bayrağı altında tutmaya devam etme umudu besleyebilsin!

Evrensel bir Devlet, hükümet, diktatörlük! Papa VII. Gregory ya da VIII. Boniface'nin veya İmparator Şarlken'in ya da Napolyon'un düşü! Bu kez yeni biçimler almış ama Sosyalist Demokrasi kampına aynı eski iddiaları taşıyan o eski düş. Bir insan bundan daha komik ve aynı zamanda daha tiksindirici bir şey hayal edebilir mi?

Bir grup insanın, ne kadar zeki ve iyi niyetli olursa olsun, bütün ülkelerdeki proletaryanın devrimci hareketinin ve ekonomik örgütlenmesinin aklı, ruhu, yol gösterici ve birleştirici iradesi olabileceğini iddia etmesi sağduyuya ve tarihin deneyimine öylesine aykırı bir sapkınlıktır ki, insan, Marx gibi akıllı bir adamın, nasıl olup da böyle bir fikre kapıldığını kendi kendine hayretle sormadan edemiyor.

Papaların, hiç olmazsa, inandıkları farz edilen Kutsal Ruh'un inayetiyle elinde tuttuğunu iddia ettikleri bir mutlak gerçek bahaneleri vardı. Marx'ın böyle bir bahanesi de yok; ve ben, bilimsel olarak mutlak gerçeğe yakın bir şey keşfetmiş olduğuna inandığını düşünerek onu aşağılamayacağım. Ancak mutlak gerçek olmayınca, Enternasyonal için yanılmaz bir dogma, sonuç olarak, resmi bir siyasal ve ekonomik teori de olamaz; Kongremiz, asla, Genel Kilise Konseyi rolünü üstlenmemeli, bütün bağlı olanlar ve inananların uyma zorunda oldukları ilkeler ilan etmemelidir. Enternas-

yonaldeki bütün üyeler, tek tek seksiyonlar ve federasyonlar için gerçekten uyulması zorunlu olan ve bu örgütün temelini oluşturan tek bir yasa vardır; o da, bütün uzanımları, bütün sonuçları ve bütün uygulamalarıyla, bütün mesleklerden ve bütün ülkelerden ezilenlerin emeğin sömürücülerine karşı yürüttükleri ekonomik mücadeledeki uluslararası dayanışmalarıdır. Enternasyonal'in gerçek ve yaşayan birliği, tüm dillerden ve ülkelerden çalışan kitlelerin, ne kadar özgür olursa o kadar güçlü olacağı için, tümüyle özgür federasyonu ve kendiliğinden örgütlenmesiyle -kararnameler ve herhangi bir hükümetin sopasıyla değil- yaratılmış dayanışmalarının gerçek örgütlenmesinde yatar. Proletaryanın burjuvazinin sömürüsüne karşı militan dayanışmasını sağlayacak bu geniş örgütlenmeden proletaryanın burjuvaziye karşı siyasal mücadelesinin doğması gereklidir ve gerçekte de bu mücadele doğar; bu konuda kimsenin kuşkusu olamaz. Marksistler ve biz, bu noktada fikir birliği içindeyiz. Ancak hemen bu noktada, bizi Marksistlerden ayıran son derece derin bir uçurum karşımıza çıkar.

Biz, proletaryanın devrimci siyasetinin acil ve yegâne amacının, zorunlu olarak, Devlet'in yok edilmesi olduğunu düşünüyoruz. Biz, ne Devletlerin varlığı korunmak istenirken uluslararası dayanışmadan bahsedebilmeyi -tabii, Evrensel Devlet, yani büyük imparatorların ve papalarınki gibi evrensel kölelik, hayal edilmediği sürece; çünkü Devlet, doğası gereği bu dayanışmanın parçalanmasıdır ve sonuç olarak sürekli bir savaş nedenidir- ne de proletaryanın özgürlüğünün ve kitlelerin gerçek kurtuluşunun Devlet içinde ve Devlet tarafından sağlanmasından söz edebilmeyi anlayabiliyoruz. Çünkü, Devlet egemenlik anlamına gelir ve her türlü egemenlik, kitlelerin tabi kılınmasını ve sonuç olarak da şu ya da bu azınlık lehine sömürülmesini varsayar.

Biz, devrimci bir geçiş olarak bile, Ulusal Konvansiyonları, Kurucu Meclisleri ya da sözde devrimci diktatörlükleri kabul et-

miyoruz; çünkü, devrimcilik, yalnızca kitleler içinde olduğu sürece samimi, dürüst ve gerçektir; bir kısım yönetici bireyin eline geçtiği anda ise kaçınılmaz olarak gericilik haline gelir.

Marksistler, bunun tam karşıtını savunuyorlar. Onlar, iyi Almanlar olarak, Devlet gücüne tapıyor ve aynı zamanda zorunlu bir biçimde, evrensel oy hakkı ve kitlelerin egemenliği adına siyasal ve sosyal disiplinin peygamberliğini, yukarıdan aşağı kurulmuş düzenin şampiyonluğunu yapıyorlar; böyle yapmakla da, o kitlelere, yalnızca, şeflerine, seçilmiş efendilerine itaat etme onuru ve mutluluğunu uygun görüyorlar. Marksistler, kurtuluşu, sözde Halkın Devleti'nden bekliyorlar. Onların yurtseverliğe karşı duydukları düşmanlık o kadar küçüktür ki, Enternasyonalleri bile çoğu zaman Pan-Germanizmin renklerine bürünmüştür. Marksist siyaset ile Bismarckçı siyaset arasında, kuşkusuz, kayda değer bir fark vardır; ama bizlerle Marksistler arasında bir uçurum söz konusudur. Onlar Hükümetçidir, bizler tümüyle Anarşistiz.

Gerçekte, bugün bu iki eğilim arasında hiçbir uzlaşma mümkün değildir. Yalnızca sosyal devrimin, büyük yeni tarihsel deneyimlerin pratik tecrübesi, olayların mantığı, onları er ya da geç ortak bir çözüme getirecektir; ve ilkelerimizin doğruluğuna güçlü bir biçimde inanmış olarak, umut ediyoruz ki, o zaman Almanlar -tabii Alman işçileri, onların liderleri değil- Devlet denilen bu halk hapishanelerini yok etmek ve kitleleri egemenlik altına alarak kaz gibi yolmak sanatından başka bir şey olmayan siyaseti suçlamak için bize katılacaklardır.

Yeri geldiği için bir şey daha söyleyeyim: Şu taçlı ya da taçsız despotların dünya egemenliği düşleri kurmalarını anlayabiliyorum; ama ciddi bir biçimde kitlelerin kurtuluşunu arzuladığını iddia eden ve kendisini farklı ülkelerde patlak verebilecek tüm devrimci hareketlerin yöneticisi ve nihai hakemi olarak gören bir proletarya dostunun, bir devrimcinin, tüm bu ülkelerdeki prole-

taryanın, onun beyninde yaratılmış tek bir düşünceye tabi kılınmasının hayalini kurmaya cesaret etmesini anlayamıyorum.

Marx'ı, her zaman çok samimi olmasa bile, son derece ciddi bir devrimci ve kitlelerin iyiliğini gerçekten isteyen biri olarak görüyorum; öyle olunca da kendi kendime soruyorum: Nasıl oluyor da, böyle bir adam, ister bireysel ister kolektif olsun, evrensel bir diktatörlüğün, şu ya da bu ölçüde dünya devriminin baş mühendisliğini -tüm ülkelerdeki yığınların ayaklanma hareketlerini, bir makineyi yönetir gibi sevk ve idare eden bir mühendislik- üstlenecek bir diktatörlüğün kurulmasının devrimi öldürmeye, tüm halk hareketlerini felç edip yolundan saptırmaya yeteceğini göremiyor? Dehası ne kadar büyük olursa olsun, bir adam, ya da bir grup adam, nasıl oluyor da, geleceğin toplumsal devrimini oluşturuyor? Nasıl oluyor da, bu insanlar, her ülke, bölge, mahalle ve meslekte öylesine farklı olan sonsuz sayıda çıkar, eğilim ve eylemi ve bunların oluşturduğu birleşmiş, ama tek bir büyük özlem ve doğrudan doğruya kitlelerin bilincine işleyen bazı temel ilkeler tarafından yeknesak hale getirilmemiş olan o dev bütünlüğü kucaklayıp anlayabilmekle övünmeye cesaret edebiliyor?

Ve insanlar, bu devrimin sözde çıkarları adına, tüm uygar dünya proletaryasına, diktatoryal güçlerle, Marx'ın kendi fikrinden başka bir şey olmadığı halde sahte bir çoğunluğun oylarıyla mutlak gerçeğe dönüştürülmüş sözde resmi bir ilke adına bölgesel federasyonları askıya almaya ve tüm uluslara yasak koymaya yönelik *inquisitorial*[1] ve diktatoryal haklarla, donatılmış bir hükümeti empoze eden bir Enternasyonal Kongresi hakkında ne düşünecekler? Hele, bu Kongre, sözü edilen diktatoryal kurumu belki dürüst ama tanınmamış, yeterince cahil ve bünyesine tümüyle yabancı adamlarla donattıktan sonra -hiç kuşkusuz çılgınca tutumunu daha açık hale getirmek için- Amerika'ya sürgüne

1 inquisitorial: Engizisyona dair. (ç.n.)

göndermişse... Bu durumda, düşmanımız burjuvazi, Kongremize güldüğünde ve Enternasyonal'in yalnızca eski tiranlıkların yerine yenilerini kurmak için savaştığını ve varolan saçmalıkların yerini alacak yenilerini yaratmayı amaçladığını iddia ettiğinde haklı olmayacak mı!

BEŞİNCİ BÖLÜM

SOSYAL DEVRİM VE DEVLET

Bismarck'ın siyasal ve burjuva dünya için yaptığını, bugün Marx, Avrupa proletaryası arasında, Sosyalist dünya için yapma iddiasındadır: Fransız inisiyatifinin yerine Alman inisiyatifini ve egemenliğini geçirmek. O ve takipçileri, bugün en ileri Alman düşüncesinin Marx'ın düşüncesi olduğunu düşündüklerinden, teorik ve pratik olarak, bu düşünceyi Enternasyonal'de zafere ulaştırmanın vaktinin gelmiş olduğuna inanıyorlar. Marx'ın, 1871'de Londra'da toplanmaya çağırdığı Konferansın tek amacı budur. Bu Marksist düşünce, 1848'de Marx ve Engels tarafından kaleme alınmış ve yayınlanmış olan mülteci Alman Komünistlerinin ünlü Manifestosunda açık bir dille ifade edilmiştir. Bu, proletaryanın ve emeğin örgütlenmesinin Devlet tarafından kurtarılması teorisidir. Bu teorinin en önemli noktası siyasal iktidarın işçi sınıfı tarafından

fethedilmesidir. Marx ve Engels kadar vazgeçilmez adamların, siyasal iktidarı kutsayarak ve onaylayarak, tüm ihtiraslara kapıları açan bir programa taraftar olmak zorunda oluşları anlaşılabilir. Çünkü siyasal iktidar olduğu sürece tebaa da olacaktır -gerçi bunların cumhuriyetçi bir tarzda yetiştirilmiş vatandaşlar olacağı doğrudur, ama yine de tebaa olacaklar ve itaat etmeye zorlanacaklardır; çünkü itaat olmadan iktidar mümkün olamaz. Bu söylediklerime yanıt olarak, bu insanların, başka insanlara değil, kendi yapacakları yasalara itaat edecekleri söylenebilir. Buna yanıtım da şudur: En özgür ve en demokratik ülkelerde bile, siyasal olarak yönetilen halkın gerçekte yasaları ne kadar yaptığı ve bu yasalara itaatin ne anlama geldiği herkesin malumudur. Kasıtlı olarak kurguları gerçek olarak görmek istemeyen herkes çok açık olarak kabul edecektir ki, bu tür ülkelerde bile, halk, gerçekte, kendi yaptığı yasalara değil kendi adına yapılan yasalara itaat etmektedir; ve bu yasalara itaat, onlar için, bir kısım koruyucu ve yönetici azınlığın tartışmalı iradesine boyun eğmekten, ya da farklı şekilde söylersek özgür köleler olmaktan başka bir anlama gelmez.

Bu programda, dürüstçe halkın tam kurtuluşunu isteyen biz devrimci Anarşistlere tamamen ters gelen bir başka ifade daha vardır. Burada, proletarya, tüm ezilenler toplumu, bir "kitle" olarak değil bir "sınıf olarak sunulmaktadır. Bu, ne eksik ne de fazla, kırsal proletaryayı oluşturan milyonların dışlanmasıyla -Alman Sosyal Demokratlarının beklentisine göre, gerçekte, bu yığınlar, onların sözde büyük Halk Devleti'nin tebaası olacaktır- fabrika ve kentlerin işçileri tarafından yeni bir aristokrasinin oluşturulmasından başka bir anlama gelmez. "Sınıf', "iktidar" ve "Devlet", birbirinden ayrılmayan üç terimdir; bunların her biri, zorunlu olarak, diğer ikisini de var sayar ve hepsi birden şu sözlerle ifade edilebilir: *Kitlelerin siyasal olarak tabiyeti ve ekonomik olarak sömürülmesi.*

Marksistlerin düşüncesi şöyledir: Nasıl burjuvazi, 18. yüzyılda, asil sınıfın şehirlerdeki ve kırlardaki ezilenler üzerinde kurduğu egemenliğe ve sömürüye ortak olarak, onun yerini almış ve onu kendi bünyesi içinde özümleyerek tahtından etmişse, aynı şekilde, proletarya da, bugün, burjuvaziyi kendi bünyesi içinde özümleyebilir ve onu, kırsal proletarya üzerindeki egemenliği ve sömürüsünü paylaşarak, devirebilir; tabii, o zamana kadar, tarihin bu son paryası, ayaklanarak, tüm sınıfları, unvanları, iktidarları, tek kelimeyle, tüm Devletleri ezip yok etmezse.

Proletaryanın kaymak tabakası denildiğinde, ben, Marksistlerin yaptığı gibi üst tabakayı, işçi dünyasının en uygar ve rahatça kaytaran tabakasını, şu yarı burjuva işçiler katmanını kastetmiyorum. Bu sınıf, kesinlikle, Marksistlerin *dördüncü yönetici sınıfı* oluşturmak için kullanmak istedikleri ve -eğer işler proletaryanın geniş kitlelerin çıkarına düzenlenmezse- böyle bir konuma gelmeye muktedir olan bir sınıftır; çünkü, maalesef, burjuvazinin siyasal ve sosyal önyargıları ile dar özlemleri ve hak iddiaları, içinde bulunduğu görece rahat ve yarı-burjuva konum sayesinde, işçilerin bu üst katmanının iliklerine kadar işlemiş bulunmaktadır. Gerçekten de denebilir ki, bu üst katman, işçilerin en az sosyalist en çok bireyci olan kesimidir.

Marksistlerin aksine, ben, *proletaryanın kaymak tabakası* derken, şu büyük kitleyi, uygarlıktan mahrum bırakılmış, reddedilmiş, perişanlığa ve cehalete mahkûm edilmiş milyonlarca insanı kastediyorum; hani Bay Engels ve Bay Marx'ın -Engels'in dostumuz, Cafiero'ya yazdığı bir mektupta kullandığı ifadeyle- *son derece güçlü bir hükümetin* ataerkil rejimine tabi kılmayı amaçladıklan milyonlarca insanı. Kuşkusuz, o hükümet, onların selameti için kurulmuş olacaktır, çünkü çok iyi bilindiği gibi bütün hükümetler, yalnızca kitlelerin kendi çıkarları için kurulmuştur! Proletaryanın kaymak tabakası derken benim kas-

tettiğim, kesinlikle, bütün hükümetlerin ebedi "besin kaynağı"nı oluşturan *halkın şu alt tabakaları*, Bay Marx ve Bay Engels'in pitoresk ve aşağılayıcı ifadeleriyle, "lumpen proletarya" ya da "ayaktakımı"dır. Tüm burjuva uygarlığı tarafından neredeyse hiç kirletilmemiş olan bu alt katmanlar, yüreklerinde, özlemlerinde, kolektif konumunun tüm ihtiyaçları ve yoksulluklarında geleceğin sosyalizminin tüm tohumlarını taşırlar ve yalnızca onlar, bugün, Sosyal Devrimi başlatacak ve zafere götürecek kadar güçlüdürler.

Her ne kadar bu açıdan bizden ayrılsalar da, Marksistler programımızı tümüyle reddetmezler. Yalnızca, bizi, tarihin ağır akışını hızlandırıp aşamaları atlamak ve birbirini izleyen evrim aşamalarına ilişkin bilimsel yasayı gözden kaçırmakla suçlarlar. Varlığın felsefi analizine adanmış dünyalarında, tümüyle Alınanlara özgü bir cüretle, 16. yüzyılda Alman köylülerinin kanlı bir şekilde bozguna uğratılması ve despotik devletlerin zafer kazanmasının büyük bir devrimci gelişme oluşturduğunu iddia eden bu kişiler, bugün sözde kent işçilerinin yararına ve kırsal kesimdeki ezilenlerin aleyhine yeni bir despotizm oluşturmakla kendilerini tatmin etme cüretini göstermektedirler.

Bundan da öte, Marx, siyasal iktidarın fethine ilişkin programını desteklemek için tüm sisteminin yalnızca mantıki bir sonucu olan çok özel bir teori ortaya atıyor. Her ülkenin siyasi koşulları, o ülkenin ekonomik koşullarının ürünü ve sadık bir ifadesidir; birincinin değişmesi için yalnızca İkinciyi değiştirmek yeterlidir, diyor. Marx'a göre, tarihsel evrimin sırrı burada yatıyor. Bu yüzden, siyasal, hukuksal ve dinsel kurumların ekonomik durum üzerinde son derece açık karşı etkilerini göz ardı ediyor. "Sefalet, siyasal köleliği, Devleti üretir" diyor, ama bu ifadenin ters çevrilmesine izin vermeyerek şu gerçeği gözden kaçırıyor: "Buna karşılık, siyasal kölelik, Devlet, kendi varlığının bir koşulu olarak

sefaleti üretir ve sürdürür; öyle ki, sefaleti yok etmek için Devleti yok etmek zorunlu hale gelir." Ve gariptir, sefaletin etkin bir nedeni olarak siyasal köleliği, Devleti suçlamayı karşıtlarına yasaklayan Marx, Alman Sosyal Demokrat Partisi'ndeki dostlarına ve takipçilerine, ekonomik kurtuluşun tamamen zorunlu önkoşulu olarak, iktidarın ve siyasal özgürlüklerin fethini göz önünde bulundurmalarını emrediyor.

Bununla birlikte Marx ekolünden sosyologlar, Engels ve Lassalle gibi adamlar, halkın sefaletinin, yığınların alçalma ve köleliğinin nedeninin hiç de Devlet olmadığını söyleyerek bize karşı yönelttikleri itirazlarını sürdürüyorlar. Onlara göre, tam da aksine, Devletin despotik gücü kadar kitlelerin kötü koşulları da daha genel bir nedenin sonucu, toplumun ekonomik gelişmesindeki kaçınılmaz bir aşamanın ürünü olarak ortaya çıkıyor. Tarihin bakış açısından bu aşama, onların toplumsal devrim dedikleri şeye doğru atılmış dev bir adım, gerçek bir gelişme anlamına geliyor. Sonunda öyle bir noktaya varılıyor ki, Lassalle, on altıncı yüzyılda Alman köylülerinin müthiş ayaklanmasının bozguna uğratılmasının - Eğer böyle bir şey varsa, esef edilecek bir bozgun, ki Almanların yüzlerce yıl süren köleliğini başlatmıştır- ve bunun zorunlu bir sonucu olan despotik ve merkezi Devletin zaferinin, bu devrim açısından gerçek bir başarı oluşturduğunu yüksek sesle ilan etmekten çekinmiyor. Çünkü Marksistlere göre modern askeri ve bürokratik Devlet -on altıncı yüzyıldan başlayarak, ağır ama sürekli bir biçimde eski feodal ve toprağa dayalı ekonomiyi zenginlik üretimine dayalı bir ekonomiye, ya da aynı anlama gelecek bir başka deyişle, halkın emeğinin sermaye tarafından sömürüldüğü bir ekonomiye dönüştürmeye başlamış olan mevcut Devlet- bu devrimin zorunlu bir koşulu oluyor.

Bunları bilince, insan, aynı mantık tarafından yönetilen Engels'in, nasıl olup da, en küçük bir ironi belirtisi göstermeden,

tam aksine gayet ciddi bir biçimde, arkadaşlarımızdan birine, Carlo Cafiero'ya, yazdığı bir mektupta, Kral II. Victor Emraanuel kadar Bismarck'ın da, kendi ülkesinde siyasal merkezileşmeyi yaratmış olması nedeniyle devrime muazzam bir hizmette bulunmuş olduğunu yazabildiğini anlayabiliyor.

Aynı şekilde Marx, insanlığın tarihi gelişiminde çok önemli rol oynamış olan bir öğeyi, her ırkın, her halkın kendine özgü tabiatı ve karakterini de ihmal ediyor. Doğal olarak, tarihsel nedenler kadar etnografik, klimatolojik ve ekonomik koşulların da ürünü olan bu tabiat ve karakter, bir kez ortaya çıktı mı, ekonomik koşullardan ayrı ve bağımsız olarak, her ülkenin kaderi, hatta ekonomik güçlerinin gelişmesi üzerinde önemli bir etkide bulunur. Özellikle bu öğeler, bu doğal karakter özellikleri arasında bir tanesi, her halkın özgül tarihinde tamamen belirleyici bir rol oynar: Sahip olunan ve korunan ayaklanma -ya da başka bir deyişle özgürlük- içgüdüsünün yoğunluğu. Tamamen ilkel ve hayvani bir olgu olan bu içgüdü, farklı düzeylerde de olsa, yaşayan her varlıkta bulunur; ve bunların her birinin hayati gücünü oluşturan enerji, bu gücün yoğunluğuyla ölçülür. Bu içgüdü, insanda, onu yönlendiren ekonomik gereksinmelerle birlikte, insanlığın kurtuluşuna ilişkin öğelerin en güçlüsü haline gelir. Soruna entelektüel ve ahlaki kültür açısından değil de bu tabiat açısından yaklaşırsak -her ne kadar ikisi de birbirini uyarmaktaysa da- bazen, öyle olur ki, uygar halklar, ister daha önceki gelişme aşamaları sırasında tüketmiş olduklarından, ister içinde bulundukları uygarlığın özelliğinden, isterse daha başından itibaren diğerleriyle kıyaslandığında kendilerine daha az bağışlanmış olduğundan, bu enerjiye çok az miktarda sahip olurlar.

Alman asilleri ve burjuvazisi, geçmişte olduğu gibi bugün de, bu söylediğimize bir örnek oluşturur. Peki, Alman proletaryası, yüzyıllar boyunca bu sınıfların birinin ya da diğerinin kurbanı

olan sınıf, kendini bugün bu ülkenin üst sınıflarında ortaya koymuş bulunan fetih ruhundan diğerleriyle birlikte sorumlu tutulabilir mi? Gerçekte, kuşkusuz hayır. Çünkü, fetihçi bir halk zorunlu olarak köle bir halktır ve köleler her zaman proletaryadır. Fetih, bundan ötürü, onların çıkarlarına ve özgürlüklerine tamamen aykırıdır. Ancak, kendilerine az ya da çok yakın bir gelecekte vaat edilen şu Pan-German Devletinin, şu demokratik Bütün Halkın Devletinin - tabii eğer gerçekleştirilebilirse- proletarya açısından son derece ağır bir kölelik anlamına gelen eski devletlerin yeni bir biçiminden başka bir şey olmadığını anlayamadıkları sürece, onlar da, ruhsal olarak sorumludurlar ve sorumlu olacaklardır.

En azından, şu ana kadar, Alman proletaryası bunu anlamış görünmüyor; ve şeflerinin, sözcülerinin, onların adına yazıp çizenlerin hiçbiri de bu gerçeği onlara açıklama zahmetine katlanmıyor. Tam tersine, bunların tümü, Alman proletaryasını, dünyanın ve kendi köleliklerinin eleştirisinden başka hiçbir şeyle karşılaşmayacağı bir yolu takip etmesi için kandırmaya çalışıyor. Eğer bu sınıf, liderlerinin direktiflerine uyarak, bu yolu takip eder ve kendini şu korkunç Halkın Devleti yanılgısından kurtaramazsa, toplumsal devrim için gerekli inisiyatife asla sahip olamayacak. O zaman, bu devrim dışarıdan -muhtemelen Akdeniz ülkelerinden- gelecek ve bu evrensel akım karşısında direnemeyen Alman proletaryası, ancak o zaman, tutkularını gevşeterek, tiranlarının ve sözde kurtarıcılarının egemenliğine bir darbeyle son verecek.

Marx'ın düşünce tarzı ise bizi tümüyle karşıt sonuçlara götürüyor. Marx, yalnızca ekonomik sorunu hesaba kattığı için, en ileri -sonuçta da toplumsal devrimi gerçekleştirmek açısından en şanslı- ülkelerin, modern kapitalist üretimi en üst düzeye çıkarmış ülkeler olduğunu söylüyor. Böylece de, diğerlerini dışlamak pahasına, devrimi başlatma ve yönetme çağrısı yalnızca uygar

ülkelere yapılıyor. Ona göre, bu devrim, barışçıl bir biçimde ya da şiddet yoluyla, şimdiki mülk sahiplerini ve kapitalistleri mülksüzleştirmeyi ve tüm mülkiyeti ve sermayeyi Devlete devretmeyi içeriyor; ve siyasal açıdan olduğu kadar ekonomik açıdan da büyük olan bu görevi yerine getirebilmek için Devlet, zorunlu olarak, son derece güçlü ve merkezi bir devlet oluyor. Bu Devlet, toprağı işleme işini, bu iş için örgütlenmiş ve disiplin altına alınmış kır emekçileri ordularına komuta eden ücretli memurlar aracılığıyla yürütecek, aynı zamanda, mevcut bütün bankaları ortadan kaldırarak, tüm emeği ve tüm ulusal ticareti finanse eden tek bir banka kuracaktır.

İlk bakışta, böyle basit bir organizasyon planının -en azından görünüşte- özgürlükten çok adalet ve eşitlik peşinde koşan ve özgürlük olmadan bu ikisinin olabileceği aptalca hayaline kapılmış olan işçilerin hayalgücünü kolaylıkla harekete geçirebileceği anlaşılabilir -sanki adalet ve eşitliği kazanmak ve güçlendirmek için başkalarına, her şeyden öte, ne kadar halk tarafından seçildiklerini ve denetlendiklerini iddia ederlerse etsinler yönetici gruplara güvenilebilirmiş gibi. Gerçekte, proletarya açısından, böyle bir rejim, bir davulun temposuna uyarak yatıp kalktıkları, çalışıp yaşadıkları, bir kışla rejimi olurdu -standartlaştırılmış erkek ve kadın işçi yığınlarının, ulusal bankaların dev boyutlu uluslararası spekülasyonlarının ve bol kazançlı devlet dolandırıcılığı için açılan geniş alanın çekiciliğine kapılmış ücretli asker zihniyetli zeki ve eğitilmiş bir yöneticiler azınlığı için çalıştıkları bir rejim. Böyle bir rejim, içeride kölelik, dışarıda kesintisiz bir savaş rejimi anlamına gelirdi -tabii, biri burjuva uygarlığından bıkmış, diğeri ondan neredeyse habersiz ve içgüdüsel olarak nefret eden, Latin ve Slav, tüm "düşük" ırklardan halklar, esas olarak burjuva bir ulus ve Devletin -kendisini Halkın Devleti olarak adlandıracağı için diğerlerinden daha despotik olmak zorunda

olan bir devletin- boyunduruğu altına girmeyi reddetmezlerse. Latin ve Slav ezilen yığınlarının kendileri için resmettikleri, arzu ettikleri ve umut ettikleri sosyal devrim, Alman veya Marksist program tarafından onlara vaat edilenden sonsuz ölçüde daha geniştir. Onlar için bu sorun, cimrice ölçülüp biçilen ve yalnızca uzak gelecekte gerçekleştirilebilecek olan bir kurtuluş, yalnızca bazı ülkelerin kurtuluşu sorunu değil, uygar olsun olmasın tüm ülkelerin tüm proletaryalarının tam ve gerçek kurtuluşu sorunudur -gerçekten halka ait olan ve bu evrensel kurtuluş eylemi tarafından başlatılmak durumunda bulunan yeni bir uygarlık.

Bu kurtuluşun ilk sözü "Özgürlük"ten başka bir şey olamaz -ama Marx ve takipçileri tarafından fethin bir ön amacı olarak o kadar onaylanan ve tavsiye edilen siyasal, burjuva özgürlük değil, *büyük insan özgürlüğü*. Bu özgürlük, günümüzde herkesin ayağına vurulmuş olan dogmatik, metafizik, siyasal ve hukuki prangaları parçalayarak ve onları bir hamlede tüm deneticiler, yöneticiler ve gardiyanlardan kurtararak, bireyler kadar kolektivitelere de, eylemlerinde ve gelişmelerinde tam otonomi sağlayacaktır.

Bu kurtuluşun ikinci sözü dayanışma olacaktır; ama, halk kitlelerine şu ya da bu hükümetin hileyle veya zorla yukarıdan aşağı dikte ettirdiği, tek tek bireylerin özgürlüğünü inkâr eden ve bu nedenle köleliğin arkasına gizlendiği bir aldatmacadan, bir kurgudan başka bir şey olmayan Marksist dayanışma değil; tam tersine, kaynağını, ne türden olursa olsun, herhangi bir siyasal yasadan değil, kolektif insan doğasından, herkesin içinde mevcut bulunan erdemden alan -bu erdem, insanın çevresini kuşatan ve onun hayatı üzerinde, doğrudan veya dolaylı, en küçük bir etkide bulunan tüm diğer insanların da özgür olması halinde ortaya çıkar- ve tek tek her bireyin özgürlüğünün olumlanması ve gerçekleştirilmesi anlamına gelen dayanışma. Bu gerçek, Robespierre'in kaleme aldığı ve *en küçük bir insanın bile köle olması halinde herkesin köle*

olduğunu ilan eden, İnsan Hakları Beyannamesinde muazzam bir biçimde ifade edilmiş olarak bulunabilir.

Bizim istediğimiz dayanışma, ne türden olursa olsun herhangi bir yapay ya da otoriter örgütlenmenin sonucu olmaktan öte, yalnızca toplumsal yaşamın, ahlaki olduğu kadar ekonomik alanda da kendiliğinden ürünü olabilir; ortak çıkarların, özlemlerin ve eğilimlerin özgür federasyonunun sonucu olabilir. Bu dayanışmanın dayandığı başlıca temeller, *eşitlik, kolektif emek* -yasaların değil, olguların gücünün zorlamasıyla bu herkes için zorunlu hale gelecektir- ve kolektif mülkiyettir; bu dayanışmanın yol göstericisi, deneyim -yani kolektif yaşamın pratiği- *bilgi ve öğrenmedir;* ve nihai amacı insanlığın kurulması ve nihai olarak tüm devletlerin yıkılmasıdır.

Kutsal ya da metafizik değil ama insani ve *pratik* olan bu ideal, yalnızca Latin ve Slav halklarının çağdaş özlemlerine denk düşmektedir. Onların isteği, tam özgürlük, tam eşitlik, tam dayanışma, tek kelimeyle İnsanlıktır ve geçici ve geçiş amaçlı olsa bile, bundan daha azıyla yetinemezler. Marksistler, onların özlemlerini, uzun süreden beri etkisini gösteren ve amaçlarından dönmelerini engelleyen bir çılgınlık olarak niteleyecek ve -beyhude bir çabayla- bu amacın ihtişamını Marksist Sosyalizmin tümüyle burjuva laf salatasıyla değiştirmeye çalışacaklardır. Onların ideali, amacının sefaletinin yanı sıra tümüyle uygulanamaz olmanın yarattığı ciddi bir uyumsuzluk da sergileyen Marksist idea'nınkinden çok daha az güçlükle gerçekleştirilebilir olması anlamında pratiktir. Pratik ve mümkün şeyleri savunan, rasyonel, zeki insanların kimi zaman "Ütopyacı" olarak damgalanmaları daha önce de görülmüştür; ama bugün Ütopyacı olarak adlandırılanlar, yarın pratik insanlar olarak kabul edileceklerdir. Marksist sistemin saçmalığı, en açık bir biçimde, Sosyalist programı burjuva radikaller açısından kabul edilebilir bir hal alıncaya ka-

dar daraltarak, bunları sosyalist devrimin bilinçsiz ve gönülsüz hizmetçilerine dönüştürme umudunda ortaya çıkar. Burada büyük bir hata yapılmaktadır; tüm tarihsel deneyim kanıtlıyor ki, iki farklı parti arasında kurulan ittifak, her zaman bu iki partiden daha gerici olanın yararına sonuç verir; bu ittifak, programını daraltarak ve bozarak, moral gücünü, kendine olan güvenini yok ederek, ilerici partinin zorunlu olarak zayıflamasına yol açar; buna karşılık, gerici bir parti, yalan söyleme suçunu işlediğinde, daima ve her zamankinden çok kendine sadıktır.

Bana gelince, hiç duraksamadan şunu söylüyorum: Marksistlerin, reformist ya da devrimci, burjuva Radikalizmi ile tüm bu flörtleşmeleri, proletaryanın yükselen gücünün demoralize edilmesi, örgütsüzleştirilmesi ve sonuç olarak da burjuvazinin kurulmuş olan iktidarının yeni bir sağlamlaştırılmasından başka bir sonuç vermez.

ALTINCI BÖLÜM

POLİTİK EYLEM VE İŞÇİLER

Almanya'da, Sosyalizm, tüm sınırlayıcı ve baskıcı yasalara karşın, bugünden dev bir güç haline gelmeye başlamıştır ve işçilerin partileri, samimi olarak sosyalisttir - sermaye ve emek arasındaki ilişkilerin sosyalistçe bir reforma tabi tutulması; bu reformun gerçekleştirilmesine, her şeyden önce, zorunlu olarak Devletin kendisinden başlanması; ve eğer Devlet, dönüşümün barışçıl bir biçimde gerçekleştirilmesine izin vermiyorsa, bu işin siyasal devrim aracılığıyla yapılması anlamında. Marksistler, bu siyasal devrimin, zorunlu olarak, toplumsal devrimi başlatacağını iddia ediyorlar. Ben ise bunu ölümcül bir hata olarak görüyorum; çünkü böyle bir devrim, kaçınılmaz olarak, burjuva bir devrim olacak ve yalnızca burjuva sosyalizmini üretecektir; başka bir deyişle, bugünkünden daha kurnaz, daha ikiyüzlü, ama daha az baskıcı olmayan yeni bir sömürüye yol açacaktır.

Toplumsal bir devrimi başlatacak siyasal bir devrim fikri, Sosyal Demokrat Parti'nin kapılarını, gerçekte sosyalizmle pek az ilişkisi olan, tüm Radikal demokratlara sonuna kadar açmıştır. Bu partinin liderleri, işçilerin kendilerinin içgüdülerine karşın, basınlarının ve politikacılarının kullandığı dilin de açıkça gösterdiği gibi, Sosyalizme tümüyle düşman olan Halk Partisi'nin burjuva demokratlarıyla (Liberallerle) sıkı ilişkiler kurmuşlardır. Ne var ki, bu Halk partisinin liderleri, kullandıkları anti-sosyalist dilin işçileri rahatsız ettiğini gözlemlemiş ve siyasal amaçlarına ulaşmak için işçilerin desteğine ihtiyaçları olduğundan ton değişikliği yapmışlardır -hep öyle olmaz mı: Önce halkın güçlü kolu ol, sonra kasanı doldur. Böylece bu popüler demokratlar, şimdi bir tür "Sosyalistler"e dönüşmüşlerdir; ancak bu "sosyalizm" burjuva işbirlikçiliğinin zararsız düşlerinin ötesine geçmemektedir.

Ağustos 1869'da Eisenach'ta düzenlenen bir Kongre'de, iki partinin -işçi ve demokrat- temsilcileri arasında tartışmalar yapılmış ve bu tartışmalar, tam da Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni oluşturan bir programla sonuçlanmıştı. Bu program, Brüksel ve Basel kongreleri tarafından belirlendiği şekliyle Enternasyonal'in sosyalist ve devrimci programı ile burjuva demokrasisi programı arasında bir uzlaşmayı ifade etmekteydi. Bu yeni program, içinde tüm sınıf egemenliği ve tüm sömürünün ortadan kalkacağı "özgür Halkın Devleti" için çağrı yapıyor, siyasal özgürlüğü, işçi sınıfının ekonomik kurtuluşu için ihtiyaç duyulan en acil koşul olarak ilan ediyordu. Sonuç olarak toplumsal sorun siyasal sorundan ayrılamazdı. Onun çözümü yalnızca demokratik bir Devlette gerçekleştirilebilirdi. Bu partinin, Enternasyonalin bir parçası olduğu ilan edildi. Bazı acil hedefler koyuldu: Herkese oy hakkı, referandum, özgür ve zorunlu eğitim, Kilise ve Devletin birbirinden ayrılması, Basın özgürlüğü, işçi kooperatiflerine devlet yardımı.

Bu program, işçilerin devrimci ve sosyalist özlemlerinin değil, liderlerinin politikalarının bir ifadesidir. Yukarıdaki saf milliyetçi programla Enternasyonal'in programı arasında, emeğin sosyalist dayanışmasıyla Ulusal Devlet'in siyasal yurtseverliği arasında, doğrudan bir çelişki vardır. Böylece Sosyal Demokratlar, kendilerini, yabancı bir ülkenin işçilerine karşı kendi burjuva yurttaşlarıyla ittifak halinde bulurlar; ve ikincilerin yurtseverliği, birincilerin sosyalizmini alt eder. Kendileri Alman Hükümetinin kölesi olanlar Fransız Hükümetini tiranlıkla suçlarken ateş püskürürler. Oysa Bismarck ve III. Napolyon arasında tek fark vardır; o da, birinin başarılı diğerinin başarısız bir alçak olması; birinin bir, diğerinin bir buçuk alçak olmasından ibarettir.

Alman Sosyalistlerinin Özgür Devlet konusundaki fikirleri, hem kavram olarak bir çelişki, hem de gerçekleştirilmesi mümkün olmayan bir rüyadır. Sosyalizm, devletin ortadan kaldırılmasını gerektirdiğine göre devleti destekleyenler sosyalizmden vazgeçmek, kitlelerin ekonomik kurtuluşunu ayrıcalıklı bir kesimin siyasal iktidarına feda etmek zorundadırlar -ve bu durumda ortaya çıkan, burjuva demokrasisi olacaktır.

Sosyal Demokratların programları, işçilerin siyasal bir devrimin gerçekleştirilmesi için burjuvaziye yardım etmelerinin ardından, burjuva demokratların sosyalist bir devrimi gerçekleştirmek için işçilere yardım amacıyla Sosyal Demokratlar tarafından bir kenara itilmeleri düşüncesini öngörür. Sonuncusu dışında hepsi de -burjuva demokrasisinin malum programını oluşturan şu ilan edilmiş acil hedefler listesi de- onların kafalarının burjuva fikirlerle ne kadar dolmuş olduğunu çok açık olarak gösterir. Ve gerçekte bu acil hedefler, Sosyal Demokrat partinin burjuva demokrasisinin eline bir araç olarak teslim edilmesi sonucunu doğuracak şekilde onların gerçek hedefleri haline gelmiştir.

Peki ama, acaba Marx'ın kendisi, sınıfa karşı sınıf karşıtlığından, kitlelerin devletin politik eylemine herhangi bir katılımını tümüyle olanaksız kılan bu karşıtlıktan yana mı? Çünkü bu eylem burjuvaziden ayrı olarak gerçekleştirilemez. Çünkü bu eylem, yalnızca, burjuvazinin şu ya da bu kesimiyle bütünleşerek geliştiği ve onun tarafından yönetildiği sürece mümkündür. Marx, bunu bilmiyor olamaz ve bugüne kadar işin farkına varmamış olsa bile -ki dürüstçe konuşmak gerekirse, ben buna inanmıyorum- bugün Cenevre'de, Basel'de, Zürih'te ve tüm Almanya'da olup bitenlerden sonra gözü açılmış olmalıdır. Ama, geçenlerde Amsterdam'da yaptığı ve belirli ülkelerde, belki bizzat Hollanda'da, toplumsal sorunun barışçıl, yasal, güç kullanmadan, dostça çözülebileceğini söylediği konuşmasını okuduktan sonra -ki bu, sorunun çözümünün tek yolunun proletarya ile burjuvazi arasında gerçekleştirilecek bir dizi barışçı, gönüllü ve sağduyulu uzlaşma olduğu anlamına gelir- bu durumun değişeceğine inanmak artık benim için imkânsız bir hale gelmiştir. Mazzini'nin söyledikleri de asla bundan farklı bir şey değildir.

Mazzini ve Marx, proletaryayı kurtaracak köklü toplumsal reformların, büyük, demokratik, cumhuriyetçi, güçlü ve son derece merkezi bir devlet -halkın iyiliği adına ona eğitim ve toplumsal refahı verebilecek ve kendi oyları aracılığıyla ona son derece güçlü bir hükümet empoze edebilecek bir devlet- olmadan gerçekleştirilemeyeceği konusunda hemfikirdir.

İddia ediyorum ki, eğer Marksist Parti, şu sözde Sosyal Demokrasi, siyasal talepler yolunda yürümeye devam ederse, er ya da geç, ekonomik talepler, yani grev eylemi yolunu reddetmeye zorlandığını görecektir; çünkü gerçekte bu iki yol son derece uzlaşmazdır.

Burada da, Marksistleri, doğrudan doğruya ve ölümcül olarak, Burjuva Sosyalizmi olarak adlandırdığımız şeye, yani, radikal ya da böyle olmaya zorlanan burjuvazi ile "akıllı" saygınlar

-bir başka deyişle kent proletaryasının iç karartıcı bir biçimde burjuvalaşmış azınlığı- arasında -proletaryanın yalnız kırsal alandaki değil kentlerdeki yığınlarının da zararına- kurulmuş yeni bir siyasal anlaşmanın sonuçlarına götüren aynı Alman ruh hali ve mantığıyla karşılaşıyoruz.

Mevcut devletlerin parlamentolarına işçileri aday göstermenin ve işçi sınıfı tarafından siyasal iktidarın fethedilmesinin gerçek anlamı budur. Ancak salt kent proletaryasının bakış açısından bile -ki siyasal iktidarı ele geçirme arzusu münhasıran onun çıkarları adına istenmektedir- bu iktidarın halkçı doğasının asla kurgudan başka bir şey olmayacağı yeterince açık değil midir? Yüz binlerce, on binlerce, ya da gerçekte yalnızca birkaç bin insan açısından bile bu gücü etkili bir biçimde kullanmak açıkça imkânsızdır. Bu güç ancak vekâlet yoluyla, yani, kent proletaryasını temsil ve idare etmek üzere onlar tarafından seçilmiş bir grup adama emanet edilerek kullanılabilir ve bu da şaşmaz bir biçimde, yetkiyi devredenlerin, temsili rejimin ya da burjuva rejimin tüm yanılgı ve köleliklerine bir kez daha geri sürüklenmelerine yol açar. Kısa bir özgürlük ya da devrimci coşku anının ardından, yeni devletin vatandaşları, bir sabah uyanır ve görürler ki, tekrar şehvetle iktidara yapışmış yeni yöneticilerin köleleri, oyuncakları ve kurbanları haline gelmişler. Zeki politikacıların, ihtiraslarına bu kadar geniş ufuklar açan bir programa kendilerini neden ve nasıl bağladıkları herkes tarafından kolayca anlaşılabilecek bir şeydir; ama ciddi işçilerin, yüreklerinde tüm dünya üzerinde kölelik ve sefalet içinde kıvranan yoldaşlarına duydukları dayanışma duygusunu canlı bir alev gibi taşıyan, başkalarının zararına değil yararına kurtulmak isteyen, başkalarını ezen zorbalar haline gelmeden özgür olmak isteyen, şu samimi işçilerin, böyle bir programa bağlanmalarını anlamak çok güçtür.

Bunları göz önüne aldığımızda, ben şu konuda sağlam bir inanca sahibim: Alman işçileri, birkaç yıl içinde, yalnızca burjuva şeflerinin ihtiraslarına ya da egemen ve sömürücü burjuvalar haline gelmek için yoldaşlarının omuzları üstüne çıkmaya çalışan bir kısım imtiyazlı işçilerin emellerine hizmet eden bir teorinin felaketli sonuçlarını görerek, bu programı nefret ve öfkeyle reddedecekler ve tıpkı bugün Belçikalı, Hollandalı işçilerin yanı sıra büyük Akdeniz ülkeleri işçilerinin, Fransız, İspanyol, İtalyan işçilerinin yaptığı gibi, büyük bir tutkuyla, işçi sınıfının kurtuluşunun gerçek programını, devletlerin ortadan kaldırılması programını, kucaklayacaklardır.

Bu arada, biz, onların da aynı hakkı bize tanımaları koşuluyla, Alman işçilerinin kendilerine en iyi görünen yolu izlemeye tam anlamıyla hakları olduğunu kabul ediyoruz. Bundan da öte, tüm tarihleri, kendi özgül tabiatları, uygarlıklarının durumu ve tüm bugünkü koşullarının onları böyle bir tercih yapmaya zorlamış olabileceğini de kabul ediyoruz. O zaman, bunu istediklerine göre, bırakalım, Alman, Amerikan ve İngiliz ezilenleri siyasal iktidarı ele geçirmeye çalışsınlar. Ama onlar da bıraksınlar, diğer ülkelerin ezilenleri, aynı enerjiyle, tüm siyasal iktidarların ezilmesi yolunda yürüsün. Herkes için özgürlük ve bu özgürlüğe doğal bir saygı; uluslararası dayanışmanın temel koşulları bunlardır.

Alman Sosyal Demokrat Partisi, 1869'da, Marx'ın gözetimi altında, Bebel ve Liebknecht tarafından kuruldu. Bu parti, programında, *proletaryanın ekonomik kurtuluşunun önkoşulunun siyasal iktidarın fethi olduğunu* ilan etti. Buna bağlı olarak da, evrensel oy hakkı ve tüm diğer siyasal hakların elde edilmesi amacıyla geniş bir yasal ajitasyonun örgütlenmesini acil hedef olarak belirledi; nihai amaç ise büyük bir Pan-German devletinin ve sözde Halkın Devletinin kurulmasıydı.

Bu eğilim ile acil ve doğrudan hedef olarak işçilerin kapitalizm üzerindeki zaferini, yani devletin ilga edilmesini, benimsemeyen tüm siyasal eylemi reddeden İttifak (Bakunin'in örgütü. ç.n.) arasındaki fark, proletarya ile burjuvazi arasındaki farkın, uçurumun, aynısıdır. Enternasyonal'in programını ciddi bir biçimde benimseyen İttifak, ne kadar radikal ve sosyalist bir kılığa bürünürse bürünsün, burjuva siyasetiyle yapılan tüm uzlaşmaları aşağılamayla reddetmiştir. İttifak'ın proletaryaya öğütlediği tek gerçek kurtuluş yolu, onlar için gerçekten sağlıklı olan tek politika, siyasal kuramların, siyasal gücün, genelde hükümetlerin, devletin ezilmesine yönelik olumsuz politikadır. Bunun zorunlu koşulu da, proletaryanın dağınık güçlerinin, burjuvazinin tüm kuramlarına karşı devrimci bir güç olarak uluslararası örgütlenmesidir. Alman Sosyal Demokratları ise, aksine, işçilere, birliklerinin doğrudan amacı olarak, siyasal hakların fethi için yasal ajitasyonu öğütlemişler ve böylece de ekonomik kurtuluş hareketini her şeyden önce münhasıran siyasal olan harekete tabi kılmışlardır -ve maalesef Alman işçileri de onları dinlemiştir. Alman Sosyal Demokratları, Enternasyonal'in tüm programını böylesine açık bir biçimde tersyüz ederek, proletarya ile burjuvazi arasına koymuş oldukları dev uçurumu bir hamlede doldurmuşlardır. Onlar bundan da fazlasını yapmış ve proletaryayı burjuvazinin arabasına koşmuşlardır. Çünkü açıktır ki, Alman Sosyalistleri tarafından öylesine hararetle önerilen tüm bu siyasal hareket, ekonomik devrimi öncelemek zorunda olduğundan, yalnızca burjuvazi tarafından, ya da daha kötüsü, *ihtirasları ve kibirlerinden ötürü burjuvalaşmış işçiler* tarafından yönetilebilir. Gerçekte, tüm daha öncekiler gibi, proletaryanın başının üstünden geçip gidecek olan bu hareket, onu, şaşmaz bir biçimde, bir kez daha, kendi aralarında siyasal iktidarın fethi için -başka bir deyişle kitlelere egemen olmak ve onları sömürmek hakkı

ve gücü için- kapışmış bulunan farklı burjuva partilerinin mücadelesinde feda edilecek kör bir alet olmaya mahkûm edecektir. Bu söylediklerimizden şüphe edenlere, Sosyal Demokrasinin organlarının, Alman proletaryasına devletin yüksek ve babaca korumasını tavsiye eden burjuva siyasal ekonomi profesörlerinin Eisenach kongresine katılmalarından ötürü mutluluk şarkıları söyledikleri Almanya'da, ya da Marksist programın egemen olmasından ötürü, Enternasyonal'in radikal burjuvazi yararına bir çeşit seçim sandığı durumuna düşürülmüş olduğu İsviçre'nin Cenevre, Zürih, Basel gibi bölgelerinde olup bitenlere bir bakmalarını öneririz. Bana göre, bu tartışma götürmez olgular, tüm olup biteni herhangi bir sözcüğün anlatabileceğinden çok daha açık bir biçimde anlatmaktadır.

Bu olgular gerçektir ve Marksist propagandanın zaferinin doğal bir sonucu olmaları anlamında mantıksaldır. Bizim, Marksist teorilerle ölümüne savaşmamızın nedeni de budur. Çünkü inanıyoruz ki, eğer bu teoriler Enternasyonal içinde tam bir zafere ulaşabilirlerse, yukarıda belirttiğimiz ülkelerin büyük bir bölümünde bugünden yapmış oldukları gibi, en azından onun ruhunu kesinlikle öldüreceklerdir.

Kitlelerin ekonomik eşitlik için duydukları içgüdüsel tutku o kadar güçlüdür ki, bunu despotizm aracılığıyla sağlayacakları umuduna kapılsalar, daha önce sık sık yaptıkları gibi, kuşku duymadan ve pek fazla düşünmeden, kendilerini despotizme teslim etmekte tereddüt etmezler. Neyse ki, tarihsel deneyimin sunduğu hizmetin bir bölümünden kitleler de paylarını almıştır; ve böylece de, bugün, hiçbir despotizmin, ekonomik eşitliği sağlamak için gerekli iradeye veya güce sahip olamayacağı artık onlar tarafından da anlaşılmaya başlanmıştır. Şurasını da mutlulukla belirtelim ki, Enternasyonal'in programı bu konuda son derece açıktır: ***Ezilenlerin kurtuluşu yalnızca onların kendi eseri olabilir.***

Marx'ın, muhtemelen kendisi tarafından kaleme alınmış olan, bu kadar açık bir bildirgenin üzerine kendi bilimsel sosyalizmini -yani, bütün despotik yönetimlerin en kötüsüne yol açacak, yeni toplumun örgütlenmesi ve idaresinin sosyalist bilimciler ve profesörlere devredilmesi teorisini- aşılayabileceğine inanmış olması şaşırtıcı değil midir?

Ama, neyse ki, haklı olduğu kadar karşı konulmaz bir içgüdüyle, yeni bir despotizmin uşağı olacak şekilde bugünden disiplin altına alınmış ve yönlendirilmiş o küçük işçi sınıfı azınlığının tüm hükümetçi fantezilerine karşı çıkacak o "ayaktakımı" sayesinde, *Marx'ın bilimsel sosyalizmi*, sonsuza kadar Marksist bir rüya olarak kalmaya mahkûmdur. Ve toplumun kurtuluşu da, belki de geçmiş tüm deneyimlerden daha kasvetli olan bu yeni deneyim sayesinde mümkün olacaktır; çünkü, bugün, genelde ve tüm ülkelerde, proletaryayı canlandıran, dünyada siyasal olan her şeye ve partilerinin rengi ne olursa olsun -ister en kızıl Cumhuriyetçi, isterse en mutlak Monarşist- hepsi de kendisini eşit ölçüde aldatmış, ezmiş ve sömürmüş olan tüm siyasetçilere karşı duyduğu şiddetli güvensizliktir.

anarcho-copy.org

Bilgi ağacının meyvelerine dokunmak açık bir biçimde yasaklanmıştır. Böylece, kendini anılarına yeteneğinden tümüyle mahrum kalacak insanın, ebediyen bir hayvan olarak kalması, ebedi Tanrısı, yaratacısı ve efendisi önünde hep dört ayak üzerinde sürünmesi istenmiştir. Ama bu noktada şeytan, ebedi isyancı, dünyanın ilk özgür düşünürü ve kurtarıcısı sahneye çıkar. O, insanın kendi hayvani cehalet ve itaatinden untanmasını sağlar, onu kurtarır, itaatsizliğe ve bilginin meyvesini yemeye zorlayarak, alnına özgürlüğün ve insanlığın damgasını vurur.

ISBN: 978-975-584-149-6